

Herasymovych, Sylvester
Pidruchnyk do vedennia knyh

ПІДРУЧНИК
ДО
ВЕДЕНЯ КНИГ

В КООПЕРАТИВНИХ ГОСПОДАРСЬКО-ТОРГОВЕЛЬНИХ І СПОЖИВЧИХ СПІЛКАХ

З ПРИМІРАМИ І ВЗОРАМИ

УЛОЖИВ
СИЛЬВЕСТЕР ГЕРАСИМОВИЧ.



ЛЬВІВ 1920.
НАКЛАДОМ М. ЗАЯЧКІВСЬКОГО.

ПІДРУЧНИК
ДО
ВЕДЕННЯ КНИГ
В КООПЕРАТИВНИХ ГОСПОДАРСЬКО-ТОРГОВЕЛЬНИХ І СПОЖИВЧИХ СПІЛКАХ

З ПРИМІРАМИ І ВЗОРАМИ

УЛОЖИВ
СИЛЬВЕСТЕР ГЕРАСИМОВИЧ.



ЛЬВІВ 1920.
НАКЛАДОМ М. ЗАЯЧКІВСЬКОГО.



З друкарні Видавничої Спілки „Діло“. — Львів Ринок ч. 10.

Від Автора:

З приходом мира жде наші кооперативи велика будучність. Вони будуть без сумніву дуже важним чинником в господарськім розвою нашого народу без огляду на се, в яких обставинах будемо жити, бо вони служать інтересови зорґанізованих широких мас сільського і мійського населення, а що в нас нема великого капіталу то на них впадає головне завдання відбудувати наше економічне життя.

Якраз тому вони повинні в кождім напрямі відповісти вимогам своїх членів і цілої суспільности.

Одною з перепон в розвою наших кооператив був брак підручника до ведення книг на українській мові, що відповідавби діловодству цих спілок узгляднюючи як найповнійше ріжні случаї їхньої діяльности. Через це ціль мого підручника буде осягнена, якщо він причиниться до заведення в наших кооперативах ясного і точного книговодства та допоможе робітникам на полі кооперації побороти трудности випливаючі з браку фахових книговодчиків в нових або малих, незасібних спілках.

*
* *

На цім місци складаю сердечну подяку Вп. П. проф. Д. Коренцеви і директорам О Саєвичеви та М. Заячківському за це, що зволили переглянути рукопись та допомогти мені своїми цінними замітками.

*
* *

Головна Рада Краєвого Союза ревізійного у Львові на засіданню дня 13. лютого 1920 р. признала цей підручник відповідним для книговодства господарсько-торговельних і споживчих спілок а Краєвий Союз господарських Спілок у Львові асиґнував частину коштів накладу.

Зміст.

ОШИБКИ ПОМІЧЕНІ В ЧАСІ ДРУКУ: На стор. 35 у взорі товарової книги в третій колюмні приходу і розходу має бути „Ч-о фактури“ замість „Ч-о фолія“.

I. Про подвійне книговодство і книги взагалі.

Потреба і користи подвійного книговодства в торговельних (господарських і споживчих) спілках.

Заробкові і господарські товариства, то є спілки з обмеженою і необмеженою порукою, основані на (австр.) законі з 1873 р. мають обовязок вести торговельні книги так, як звичайний купець, бо в розумінню закона вони є купцями. Тим самим книговодство спілок повинно бути купецьке, то є поєдинче або подвійне. Поєдинче книговодство не дає достаточної контролі кождочасного маєткового стану спілки, тому є недогідне навіть для малих спілок. Через те ведеться у спілках майже без виїмку подвійне книговодство при дуже ріжнородних книгах залежно від рода діяльности спілки.

У нас в Галичині найширше розвинулися товариства щадничі і позичкові, звані спілками або касами ощадности і позичок, народними домами, кредитовими товариствами і т. п. Звідси їх великий вплив на книговодство в спілках иншого рода: споживчих, господарських, молочарських, збуту худоби, дахівкарських і др.

В кредитових спілках мається до діла з грішми: готівкою, або її сурогатами, векслями, довжними скриптами і т. п. Через те книговодство тих інституцій є розмірно дуже просте, бо опирається на приході і розході готівки, причім векслі, скрипти і т. п. через відповідне записування відсотків спроваджується також до ролі готівки так, що найважніщою підставовою книгою кредитових спілок є к а с о в а к н и г а.

Всі инші книги опираються вже лише на записках в касовій книзі. Навіть при записуванню чисто кредитових інтересів, де не приходить ані сотик до вплати або виплати, часто не ведеться до цего окремої книги т. зв. піраноти, лише твориться рівночасно позицію приходу і розходу і одержується записку через рахунок каси. Це дало можність впровадити в книговодстві кредитових спілок значну скількість шабльонів, які є великим улекшенням для книговодчиків особливо малих сільських спілок. Вони можуть без знання теорії книговодства вести записки в книгах зовсім точно, орієнтуючися більше інстинктом і привичкою, що дана позиція має бути в такій то лінійці чи колюмні записана, щоби стояла в згоді з цілим книговодством.

Споживчі, господарські, молочарські і другі спілки, котрі звичайно повставали побіч кредитових або навіть яко їх відділи, взорували своє діловодство на книгах кредитових спілок, розширюючи їх лише о одну-дві

конечні книги та додаючи в т. зв. ліквідаційній книзі ще одну колюмну на рахунок товару, набілу і т. п. Для малого товарового обороту і для торгів за готівку се вистарчало і так також инші категорії спілок, особливо сільські споживчі мають книговодство подібне до кредитових спілок, оперте лише на рахунку каси, значить не пригоже для інтересів термінових і замінних.

Вже при спілках, що користали з товарового кредиту таке книговодство не було вистарчаюче. Приходив товар, за котрий на разі нічо не видавано з каси, отже й нічого не записувано. При більших і частіщих оборотах заходять легко ошибки того рода, що побраний товар на кредит не вписано і він вийшов з евіденції чи то в книзі товаровій чи з рахунку вірителя і т. д.

Це виступило ще сильніще при господарсько-торговельних спілках, котрі з титулу своєї діяльности мусіли користуватися товаровим кредитом і уділювати членам часом навіть довгоречинцевого інвестиційного кредиту при продажи більших машин, штучних погноїв і т. п. Як довго це все були ще малі спілки, котрі не могли держати окремих книговодчиків, то їм вистарчало книговодство оперте на касовім приході і розході, причім кредитові і замінні інтереси записувано також подібно як готівку. Зі зростом діяльности господарсько-торговельних спілок удержанє цеї системи книговодства показалося неможливим з огляду на точність записок. Книговодчики спілок, що записували все касовий прихід і розхід, мимоволі пропускають без впису до книг кредитові і замінні інтереси, при яких не було ніякої вплати, ані виплати готівки мимо того, що в дійсности наступила дуже важна маєткова зміна. Через це показувалося опісля, що рахунки вірителів не є точні, часто товар, виданий на кредит, не є записаний в книзі довжників, або товар присланий без грошей не є вписаний до товарової книги і т. п. Ще гірше мається справа з посередництвом, коли спілка не одержує сама товару, або з підприємствами, де треба спеціяльного розчислення, як це було з запомоговими акціями, знижками цін і т. п.

Щоби цих промахів не було, мусить книговодчик навчитися і привикнути до записування всіх без виїмку маєткових змін і тому для таких спілок, що мають до діла з кредитовими і замінними інтересами є одиноко відповідним подвійне книговодство так, щоби записування всіх маєткових змін зробилося системою. Коли книговодчик спілки привикне, що кождий лист, кождий рахунок, переказ на товар, потвердження відбору товару і т. п. є не лише на те, щоби їх перечитати і зложити до актів, але, що зміст даної записки або доконаний факт треба відповідно записати в книгах спілки, то книговодство війде на властиву дорогу. Опісля навіть якби були ошибки і пропуски, то ціла система подвійного книговодства є того рода, що ошибки самі від себе або через порівнання одних книг з другими або з рахунками інтересованих других осіб чи інституцій виходять на верх та даються легко поправити а ціле книговодство спілки є точне і ясне та дає кождого часу докладний образ її маєткового стану.

Приписи що до ведення і переховування книг.

Господарсько-торговельні спілки, основані на австр. законі з 1873 р. мають законний обовязок вести торговельні книги, з яких можнаби кождого часу пізнати торговельну діяльність і стан маєтку спілки. Нема отже постанови, котра наказувалаби, які книги або після якої системи має спілка вести. Закон про заробкові і господарські товариства наказує однак ведення одної книги, то є реєстру членів, яка до системи книговодства властиво не вхо-

дить, бо в ній ведеться лише евіденцію членів і заявлених уділів а не квот, вплачених на рахунок уділів.

Без огляду на приписи закона ведення книг є конечне для спілки. Передовсім управа спілки обовязана здавати перед загалом членів звіт з діяльности і маєткового стану спілки а се вона може зробити лише на підставі точно ведених книг.

Може так бути, що без вини Управи діла спілки не йдуть добре і треба сей стан спілки представити загальним зборам. Навіть коли діла спілки йдуть добре, то часто знаходяться критики невдоволені роботою управи. На всякий случай тоді добре ведені книги є першою і найважнійшою обороною управи перед закидом злого господарования маєтком товариства.

Книги повинні бути переплетені, оправлені в окладинках і картка за карткою понумеровані. В місцях, котрі призначені до впису, не вільно оставляти порожних відступів. Так само не вільно в них що небудь замазувати або вискробувати так, що давніще написане годі перечитати. Взагалі не повинно бути в книжках ніяких поправок або дописок до первісного, давніще вписаного змісту, котрі будилиби сумнів що до того, як дана записка виглядала при першім вписі. Ошибки переводиться сторнами а поправки в тексті иншим чорнилом. Книги треба переховувати що найменше через 10 (десять) літ від часу, коли послідний раз до них вписувано; те саме відноситься до інвентарів, білянсів, одержаних фактур і листів та копій висланих письм.

Порядно і по приписам закона ведені книги мають велику вартість яко судовий доказ, хоть не безоглядну. Про це рішає судія відповідно до того, чи ті книги були порядно ведені.

Спілка має обовязок що року замикати рахунки і робити інвентар та білянс маєтку. Статут спілки постановляє, коли кінчиться діловий (адміністраційний) рік спілки і з тим днем повинно наступити замкнення рахунків. Звичайно є се день 31. грудня або 30. червня.

Інвентар має після закона обіймати спис всіх складових частий маєтку спілки (недвижимости, движимости, готівку, т вari, цінні папері ітп.) і всї довги спілки та зіставлення, з якого виходилоби, яке є відношення маєтку спілки до довгів. Інвентарі і білянси мусять бути фірмово (то є після припису статута) підписані. Їх можна вписувати в окрему книжку або складати в порядку рік за роком і старанно переховувати.

При інвентаризації товарів на складі треба держатися правила, що ліпше оцінити їх на меншу квоту як їх дійсна вартість, чим на більшу. Се відноситься особливо до товарів, що з якої небудь причини в часі інвентури мають нищу вартість, як в часі закупна, пр. насіння по сезоні ітп.

Кождий товар закуплений спілкою повинен зараз по приході на підставі калькуляції бути означений ціною нетто і брутто, то є ціною закупна з дочисленням коштів довозу ітп. та ціною продажі. Деякі спілки вписують на товарах ціну власну (неттō) шифрами (знаками, звичайно буквами, яких значіння є звісне лише управі і персоналеви спілки). Ціну продажи належить все виписувати цифрами так, щоби кождий міг прочитати.

Ті ціни нетто і брутто списується до інвентаря, узгляднюючи страти на вартости при обох цінах. При тім треба уважати, щоби до інвентаря не вписати товару, котрий ще не переведений рахунково в книгах, бо тоді він ще є чужим товаром і на відворот, можуть бути товарі в дорозі, які в книгах спілки вже переведені рахунково. Їх треба вчислити до інвентаря по ціні фактури, бо вони вже є власностию спілки.

Після австр. скарбових законів торговельні книги мали бути стемпльовані від аркуша: головна по 50 сотиків, а побічні по 10 сотиків. З приводу неактуальности тих приписів їх не поміщується в сім підручнику.

Маєток (майно) спілки.

Власний маєток.

Коли основується заробково-господарська спілка з обмеженою, або з необмеженою порукою, то члени складають певні квоти на уділи а також звичайно малу квоту на резервовий фонд, тзв. вписове. З часом коли спілка розвивається і виказує зиски, то з них загальні збори призначують певні квоти на ріжні резерви, пр. резерву страт на довжниках, на товарах і т. п. Сі квоти, то є резервовий фонд, резерви і уділи, а також зиск, (як довго ще не є розділений) належать до спільників і при розвязанню спілки малиби бути звернені членам, розуміється, як що до них не малиби претенсії які инші незаспокоєні вірителі.

Сі квоти називаємо власним або чистим маєтком (майном) спілки.

Хто однак оцінювавби вартість та кредитову спосібність спілки лише після скількости уділів, резерв та инших квот, котрі після статута або закона належать до членів, сей мігби дуже легко перечислитися.

Се найліпше видно на примірі: Коли якась спілка має уділів, резервового фонду і резерв разом на суму К 10.800·— то се після звичайного розуміння мавби бути власний маєток спілки. Єсли вона має рівночасно дім вартости К 40.000·—, а ріжних довгів на К 45.000·— то при продажі дому забраклоби до сплати довгу К 5.000 а тим самим єї власний маєток зменшився о К 5.000 і виносить в дійсности лише К 5.800.

Уділи, резервовий фонд і резерви та в загалі квоти, які після свого законного чи статутового призначення належать до загалу членів, є отже лише тоді дійсно маєтком спілки, коли по відчисленню всіх довгів спілки від того, що в загалі спілка має в недвижимостях, готівці, движимостях та ріжних иньших претенсіях, остане ще що найменше така квота, яка покривалаби суму тих всіх фондів, що мають творити власний маєток.

Власний маєток є отже ріжницею між тим, що спілка має а її довгами.

Актива — пасива.

Се, що спілка має в запасах включно з її претенсіями до других осіб називаємо активами або чинним станом (гроші, т. зв. готівка, товарі на складі спілки, готівка зложена в банках або инших публичних інституціях, движимі річи, недвижимости, відсотки належні від довжників, позички виплачені довжникам, борги в товарах, цінні папери, векслі і т. п.). Друга часть се є всі довги спілки називані пасивами або довжним станом (вкладки ощадности, позички затягнені в банках, довги за товарі, називані коротко „вірителями“, відсотки довжні спілкою від затягнених позичок і т. п.).

Маєтком (майном) спілки взагалі є отже актива і пасива разом взяті.

Щоби обчислити власний маєток спілки треба відняти пасива від активів, на прм.:

Актива		Кор. сот.	
готівка		„ 395·05	
товарі		„ 2.099·30	
довжники	. . .	„ 560·—	
льокації в банках	. .	„ 2.268·—	
движимости	. . .	„ 362·50	К 5.684·85

Пасива		Кор. сот.	
позички в банках	. .	„ 1.327·10	
вірителі за товарі	. .	„ 1.251·50	„ 2.578·60
	власний маєток . . .		К 3.106·25

Білянс.

Порівнання активів з пасивами називаємо білянсом або „балянсом“. Слово „білянс“ є латинського походження і значить два рамена при вазі, а слово „балянс“ є французьке і означає рівновагу. Обі назви відносяться до способу, яким звичайно представляється маєтковий стан, бо актива пишеться звичайно по лівій стороні, а пасива по правій; ріжницю, то є власний або чистий маєток вставляється по тій стороні, де пасива і через те повстає рівновага, а саме зіставлення нагадує вагу. Прим.:

Актива Кор. сот.		Пасива Кор. сот.
„ 395·05	готівка	
	уділи	„ 2.820·—
	резервовий фонд .	„ 181·—
„ 2.099·30	запас товарів	
„ 560·—	довжники	
	позички в банках .	„ 1.327·10
	вірителі за товарі .	„ 1.251·50
„ 2.268·—	льокації в банках	
„ 362·50	движимости	
	чистий зиск . .	„ 105·25
К 5.684·85	разом	К 5.684·85

Власний маєток спілки одержимо з отсего зіставленя, коли в пасивах вишукаємо ті квоти, котрі спілка винна загалови членів:

уділи	К 2.820·—
резервовий фонд	„ 181·—
чистий зиск	„ 105·25
разом . .	К 3.106·25

Білянс повинен однак бути все так уложений, щоби навіть люди, що не розуміють книговодства, могли виробити собі по перечитанню прав-

диве поняття про маєтковий стан спілки. До обставин, котрі затемнюють білянс, треба зачислити передовсім називання поодиноких частий маєтку чужими незрозумілими для загалу словами або заступлення звичайних назв відкликом до якогось рахунку, прм. замість „довжники“ пишеться „дебітори“, або замість готівка пишеться лише „з рахунку каси“, або „каса“.

Другою обставиною, що утруднює людям читання і розуміння білянсу, се конечність уміщення і власного маєтку і зиску межи пасивами для виказання рівноваги. Коли власні фонди і довги є поперествлювані, то власний маєток треба щойно обчисляти, з чим не кождий дасть собі раду. Для доброго перегляду належить отже в пасивах ставити на першім місци всі довги спілки і їх окремо додати; на другім місци треба так само окремо додати всі фонди, що належать до власного маєтку а на третім місци рівнож окремо умістити чистий зиск. Його пишеться окремо тому, що він не є постійною складовою частию власного маєтку. Чистий зиск є переходовою формою надвижки цілорічного доходу понад страти а загальні збори членів рішають, кілько з него сейчас розділюється поміж членів яко дивіденду а кілько має лишитися на побільшення власного маєтку.

Тоді білянс виглядає так:

Актива **Пасива**

	К	с		К	с	К	с
Готівка . . .	395	05	**1. Довги.**				
товарі . . .	2099	30	позички в банках. . . .	1327	10		
довжники . .	560	—	вірителі за товарі . . .	1251	50	2578	60
льокації в банках. . . .	2268	—	**2. Власн. маєток**				
движимости .	362	50	уділи	2820	—		
			резерв. фонд.	181	—	3001	—
			3. Чистий зиск			105	25
разом . . .	5684	85	разом . . .			5684	85

В книговодстві вправді вигідно послугуватися міжнародними технічними термінами а білянс укладати пишучи поодинокі рахунки в такій черзі, як вони приходять в книгах, але коли такий білянс оголошується, то треба до него додати відповідне пояснення в звіті з діяльности управи спілки так, щоби і нефаховці могли його зрозуміти.

Маєткові зміни і їх записування.

Діяльність спілки викликує зміни в єї маєтковім стані, бо поодинокі складові части маєтку збільшаються або зменшаються, прим. через продаж товару збільшається готівка а зменшається запас товарів; як член платить уділ, то збільшається готівка і загальна квота уділів і т. д. Ті зміни записується в книгах, звичайно так, що по лівій стороні записується прихід а по правій розхід.

Вигляд книг.

Книги можуть бути пагіновані, то є нумеровані сторона за стороною; тоді прихід і розхід є поміщені побіч себе і їх записується по черзі, як наступають по собі; прим.:

Книга касова. **1.**

День	арт.		Прихід		Розхід	
			К	с	К	с
15 1 1913	45	М. Стефанишин, вкладка	10.000	—		
26/1 1913	64	Земельний Банк, Львів на сплату векселя			560	—
28/1 1913	69	Кр. Союз госп. Спілок Львів			1000	—

Більше уживані є фоліовані книжки, то є такі, що в них на прихід призначується цілу ліву сторону книжки а на розхід цілу праву і при тім обі сторони означується тим самим біжучим числом, прим.

Фоліо 6. **Книга касова.** Фоліо 6.

Арт.	день	Прихід	К	с	Арт.	день	Розхід	К	с
		З перенесення	10.356	40	65	5/3 1919	чинш за льокаль	80	—
74	5/8 1919	І. Наконечний уділ	20	—	66	„	довіз томасини	368	—
75	„	денний торг	846	30					

Часом провадиться записки маєткових змін в драбинковій формі на те, щоби кождої хвилі знати кінцевий вислід, прим. вкладки ощадности:

Ч. вкл. 45. Іван Березюк, Підліски

Дата	арт. каси	Вкладка або зворот	К	с	Дні	Відсотки		Увага
						К	с	
1912 1. січня	10	Вкладка	500	—	360	20	—	
1912 1 марта	105	Зворот	200	—	285	6	33	
		Стан	300	—		13	67	

Маєткові зміни повстають не лише в запасах, котрі спілка посідає, т. є. в грошах, товарах і т. п. але також в її претенсіях і довгах. Щоби книговодство спілки було вірне, то вона мусить записувати у себе також претенсії, які другі особи мають до неї. В них може наступити зміна мимо того, що в запасах спілки, в грошах та товарах нічого не зміниться, прим. коли віритель спілки признає її опуст на доставленім вже товарі. Запас товару через це не побільшується ані готівки віритель не присилає зараз. Мимо того дохід спілки піднісся а заразом зменшається претенсія вірителя за товар і сю зміну треба записати.

Коли віритель виплачує спілці готівку, дає товар і т. д., то записує у себе розхід даної вартости в касовій книзі, товаровій і т. д. Спілка записує у себе рівночасно прихід тої самої готівки в касову книгу або прихід товару в товарову і т. д., значить записує відворотно, чим віритель у себе.

Рахунки (конта).

Колиж спілка хоче перечислити, кілько разом всего віритель побрав від неї, а кілько дав, то мусить всі приходи від одної особи і всі розходи на її річ зібрати разом в одній книжці і тоді повстає рахунок даної особи зі спілкою.

Записки маєткових змін, які відносяться до одної особи або до певного рода предметів в посіданню спілки, називаємо рахунком (контом) даної особи або части маєтку, прим. рахунок довжника Н. Н., рахунок Кр. Союза госп. спілок, рахунок готівки, товарів і т п.

Для перечислення ріжних складових частей маєтку, котрі спілка посідає, ведеться рахунки звані запасовими, бо вони все виказують якийсь запас, як на прим. рахунок готівки, товарів, векслів, движимостей і т. п.

Вони ріжняться способом записування на них маєткових змін від рахунків осіб, що стоять зі спілкою в зносинах а котрі для відріжнення називаємо особовими рахунками. Коли приймемо за основу, що по лівій стороні книжки записується все прихід, а по правій розхід, то запасові рахунки (готівки, товарів, і т. д.) ведеться так, що в прихід записується це, що спілка одержала, а в розхід це, що вона видала (розходувала), як це видно на примірі касової книги. Рахунки ріжних осіб, що стоять зі спілкою в зносинах, ведеться так, як колиби їх писала дана особа сама а не спілка, значить записується по стороні приходу це, що дана особа одержала а по стороні розходу це, що вона дала спілці. Прим. Спілка вислала чеком до Союза квоту К 10.000·—, а одержала сто сотнарів томасини за К 950·— і 50 плугів за К 15.000·—. Рахунок Союза в книзі спілки буде тоді виглядати так:

Прихід **Кр. Союз господарських спілок, Львів.** **Розхід**

День	Предмет	К	с	День	Предмет	К	с
1912 1.|1.	За готівку	10.000	—	1912 10|1	За 100 сотн. томасини	950	—
				15|1	За 50 плугів	15.000	—

Рахунки ріжних осіб записується в одній книжці, єсли їх зносини зі спілкою є того самого рода і тоді ті всі рахунки називається одною спільною назвою, прим. рахунок довжників, рахунок вірителів, рахунок банкових позичок, вкладок ощадности і т. д.

Уявім собі, що спілка має до ведення кождого з тих рахунків окремого урядника і поручила одному брати і давати готівку, другому відбирати і видавати товар, третому заступати вірителів, четвертому виступати в заступстві всіх членів. Єсли тоді приглянемося якій небудь маєтковій зміні в спілці, то побачимо, що вона дотикає все двох рахунків, один з них дає, а другий бере. На прим. довжник платить К 100·— довгу. Готівку бере касієр і це записує на рахунок каси як свій прихід, а що довжник дає готівку, отже урядник, котрий заступає інтереси довжників супроти спілки, мусить це в себе записати як свій розхід. Значить рахунок каси п о б р а в, а рахунок довжників д а в. Хтось бере товар на кредит; значить рахунок довжників побрав, рахунок товарів дав ту саму вартість. Спілка платить вірителеви довг: значить рахунок каси дає а рахунок вірителів бере дотичну квоту.

Винен—Має.

При кождій маєтковій зміні одна сторона (оден рахунок) дає, значить одна сторона м а є право жадати звороту або признання претенсії, котра через це повстала, а друга бере, значить в и н н а віддати одержану в тій хвилі вартість або признати її при розчисленню.

Щоби вірно записати в книжках кожду маєткову зміну, мусимо уявити собі докладно, хто при тій зміні бере а хто дає. До цего береться на увагу все лише сам факт, який стався в дану хвилю через певну маєткову зміну а не вглядається ані в причини тої зміни ані в її наслідки.

Т о г о, х т о в д а н і й х в и л і б е р е н а з и в а є м о д о в ж н и к о м і о з н а ч у є м о с л о в о м „винен“ (d e b e t), а т о г о х т о д а є н а з и в а є м о в і р и т е л е м і о з н а ч у є м о с л о в о м „має“ (c r e d i t).

Довжник платить довг. Дає довжник, бере спілка, зглядно в заступстві спілки, рахунок каси а за довжника рахунок довжників. Отже „в и н е н“ рахунок каси, „м а є“ рахунок уділів. Довжник бере товар на кредит; „в и н е н“ рахунок довжників, „м а є“ рахунок товарів. Спілка побрала позичку в банку; „в и н е н“ рахунок каси, „м а є“ рахунок позичок в банках.

Книжкові позиції.

Для записування в книжках можна кожду маєткову зміну представити в формі т. зв. книжкової позиції. В ній пишеться, котрий рахунок винен а котрий має, виписується кількома словами зміст маєткової зміни і подається квоту прим.:

Продаж плуга за К 150·— готівкою, буде яко книжкова позиція так виглядати:

Рахунок каси „винен“
рахунок товарів „має“
за 1 плуг готівкою . . К 150·—

Гриць Николишин складає К 500·— на вкладку:

Рахунок каси „винен“
рах. вкладок ощадн. „має“
за вкладку готівкою . . К 500·—

Миколі Гаєвому видано віз за К 1.000·— на кредит:

Рахунок довжників „винен“
рахунок товарів „має“
Микола Гаєвий за віз . . К 1.000.—

Рахунок, котрий „винен“ лучимо з рахунком, котрий „має“ слівцем „до“, прим.:

Рахунок каси „винен“
до рах. вірителів „має“

Єсли треба поставити на першому місци той рахунок, котрий „має“ (дає) то пишемо:

Рахунок вірителів „має“
від рахунку каси „винен“

В практиці все пишеться яко перший рахунок беручий „винен“ а під ним рахунок „має“ так, що звичайно лучиться їх лише словом „до“ а пропускається слова „винен“ і „має“, пр.

Рахунок каси
до рах вірителів
за готівку . . . . К 500·—

Записання якоїсь квоти на рахунку яко „винен“ називаємо обтяженням даного рахунку, а по стороні „має“ узнанням, приміром за товар виданий на кредит обтяжуємо рахунок довжника а узнаємо рахунок товарів; за вплату на уділ обтяжуємо рахунок каси а узнаємо рахунок уділів.

Роди маєткових змін.

Маєткові зміни, які діються в спілці за час її діяльности, можуть бути троякі:

1. Спілка бере або дає що небудь другій особі, даючи або беручи за се зараз відповідну грошеву квоту. Се є касові або готівкові інтереси, прим. купно товару за готівку, продаж товару за готівку, вплата уділу ітд.
2. Спілка бере або дає що небудь другій особі з тим, що рівновартість має одержати доперва в пізніщому часі. Се є кредитові інтереси прим. купно або продаж товару на кредит.
3. Замінні інтереси, то є такі, при яких спілка бере або дає якусь вартість а за се бере або дає рівновартість сейчас, але не в готівці, прим. продаж товару на вексель.

Книги.

Касова книга.

Касові інтереси найлекше записувати через те, що при них завсігди приходить побирання або виплачування готівки, отже муситься записувати їх всіх в одній касовій книзі. В той спосіб можна все провірити, чи вони є всі добре записані, бо при кождій ошибці готівка в касі не годиться з тим останком (рештою), який виказує касова книга (т. зв. сальдо каси). Всі приходи і розходи в готівці є вписані в касовій книзі по черзі як приходять і через порівнання з другими книжками можна легко провірити, чи вони в инших рахунках і книжках є добре записані.

Касову книгу ведеться звичайно в формі книжки, в котрій кожді дві сторони означується одним числом т. зв. фоліована касова книга і в ній по лівій стороні записується прихід (каса „винен“) а по правій стороні розхід (каса „має“). Крім записок, які показують біжуче число, т. зв. артикул каси дату вплати або виплати і на який рахунок, зміст і квоту, є ще вузка рубрика перед грошевою колюмною, в котрій вписується число сторони тої книжки, в якій занотовано вплату або виплату на дотичний рахунок. прим. при виплаті за товар покликується сторону товарової книги, при вплаті уділу число уділу або сторону книги уділів і т. д.

Касова книга.

Винен (Прихід) **Січень 1912.** (Розхід) **Має.**

Арт.	Дата		Ф-о	К	с	Арт.	Дата		Ф-о	К	с
		До рах. білянсу за 1911 р. Початкова готівка		6859	40	1	1	**від рах. адміністр.** чинш за льокаль	1	150	—
1	1	**до рах. вкладок ощадн.** М. Наконечний, вкладка	68	500	—	2	3	**від рах. товарів** за 100 q томасини	1	950	
2	3	**до рах. позичок** М. Мигаль, рата	31	158	60	3	6	**від рах. відсотків** 6% від позички Кр. Союза кред.		30	—
3	3	**до рах. товарів** За 10 q томасини	1	120	—			**Сальдо**		9166	—
4	6	**до рах. банк. кр.** Кр. Союз кредит., позичка	8	2000	—						
25	7	**до рах. товарів** денний торг	1	658	—						
				10296	—					10296	—
		Лютий 1912.									
		Готівка з січня		9166							

При книгах з двома грошевими колюмнами передну грошеву колюмну касової книжки уживається до записування складаних касових по-

зицій, які треба вписати під одним біжучим числом, пр. часто виписується під одним артикулом ціну товару і перевіз; тоді їх виписується в окремих лінійках в першій колюмні, а суму разом в другій колюмні. Касову книгу можна провадити також на одній стороні книжки (т. зв. паґінована книга касова) так що записки пишеться одну під другою без огляду чи це була вплата чи виплата а лише квоти приходу вписується в першій грошевій колюмні а квоти розходу в другій.

Паґінована касова книга.

Арт.	Дата		Предмет	Ф-о	Винен К	Винен с	Має К	Має с
1.	січня	1	**До рахунку уділів** Н. Петришин, уділ	8	20	—		
2.	„	5	**Від рах. товарів** За 100 q томасини	1			950	—
3.	„	15	**Від рах. коштів адм.** Платня урядника	1			150	—

Сей спосіб ведення касової книги є непрактичний. Місця в книжках є мало і зміст пишеться дуже коротко а в колюмнах побіч себе легко ошибнутися і переставити цифри приходу і розходу так, шо опісля навіть після тексту (змісту) тяжко знайти ошибку.

Замкнення касової книги.

Касову книгу замикається в той спосіб, що по стороні розхід вписується готівку, яка остає з порівнання суми приходів і розходів, опісля підчеркується обі сторони книжки в тій самій висоті а єсли одна сторона є меньша то лінійку заломлюється так, щоби в тексті не можна було вже нічого дописати. Сума розходів і готівки мусить бути рівна приходови; ті суми виписується під обома підчеркненими колюмнами і ще раз підчеркується. Остаток т. зв. сальдо, котре виказує готівку в даній хвилі, переписується по лівій стороні книжки яко перший прихід, однак сего приходу не означується окремим біжучим числом.

Прихід (Винен) С і ч е н ь 1912. (Має) Розхід

Арт.	Дата	Предмет	Ф-о	К	с	К	с	Арт.	Дата	Предмет	Ф-о	К	с	К	с
1	1	Вписове і уділ	1			1980	—	1	2	Уділ в Союві і впис.	—			55	—
2	3	100 q томасини	1			717	—	2	„	чинш за льокаль	—			100	—
3	4	денний торг	2			1150	—	3	„	Союз на томасину	1			2000	—
4	6	за 1 сівачку	2			2400	—	4	„	порто грошей	—			1	50
5	„	денний торг	2			966	50	5	6	кошти основаня	—			26	—
6	31	Н. Мигаль, вкладка	6			2000	—	6	8	цеховання ваги	—			4	—
								7	11	ляда	—			360	—
								8	29	задаток на овес	5			100	—
										Сальдо 31/I 1912				6567	—
						9213	50							9213	50
		Л ю т и й 1912.													
	1	**Сальдо з січня**				6567	—	9	1	За 10 плугів				3000	—

Прімanota.

Всі инші маєткові зміни, при котрих нема вплати або виплати (приходу або розходу) в готівці, записується по порядку в книзі званій пріма нота (перша записка) або щоденник. Для кождої трансакциї (маєткової зміни) твориться окрему книжкову позицію а одну від другої відмежовується поземою лінійкою. При кредитових інтересах подається також термін (реченець, дату) заплати (валюта, в скороченню пр. В-а 5/I.).

Взір прімаонти спілки. Січень 1913.

Дата	Конто	Предмет	Число алег.	К	с	К	с
13.	1.	**Рах. товарів**					
	6.	**до рах. вірителів**					
		Кр. Союз господ. Спілок, Львів					
		за 100 q томасини, В-а 1/I.	Ф-а 1			956	—
15.	8.	**Рах. довжників**					
	1.	**до рах. товарів**					
		М. Приступа, Коровники					
		За 10 q томасини В-а 15/IV.	коп. 6.			130	—
16.	6.	**Рах. вірителів**					
		до рах. відсотків					
		Кр. Союз госп. Спілок, Львів					
		$6^{0}/_{0}$ дівіденда від уділу за 1911 р.				60	—
18.	19.	**Рах. вкладок ощадности**					
		Михайло Наконечний, Сівка					
		до 2 вірителів					
	1.	**до рах. товарів**	коп. 8.	960	—		
		За 1 сівачку					
		до рах. відсотків					
		сконто $^{1}/_{4}{}^{0}/_{0}$ від виплати					
		вкладки без виповідження		2	40	962	40

В кождім підприємстві ведеться ще ріжні помічні книги, в яких треба записувати позиції з пріманоти; при них є заняті часто окремі урядники, так що уживання одної пріманоти спинює вписування до тих книжок. Щоби сему зарадити ведеться часто дві пріманоти, одну на паристі а другу на непаристі дні і коли в одну записується біжучі інтереси то з другої вписується до помічних книжок, порівнується і т. д.

Асиґнати місто пріманоти.

Ще дальшим улекшенням є ведення пріманоти на окремих картках т. зв. асигнатах враз з касовими позиціями. На кождій картці є вже видруковані рахунки, які найчастійше приходять, побіч них дві колюмни на „винен" і „має," а над ними лінійки на зміст. Поодинокі картки заосмотрюється біжучим числом, т. зв. артикулом. Тому, що асиґнати вписується по черзі до ліквідаційної книги (гляди дальше) то біжуче число асиґнати є заразом артикулом ліквідаційної книги.

Взір асиґнати:

Ч. .... дня .... 191....

За ....

....

	Конто	Винен К	Винен с	Має К	Має с
Рах. каси					
„ товарів і перевозу					
„ вкладок ощадности					
„ кредитів банкових					
„ довжників					
„ відсотків					
„ коштів адміністр.					
„ вірителів					
„ векслів					
„ льокацій і П. К. О.					
„ движимостей					
„ фонду резервового					
„ уділів					
....					
....					
Разом . .					

.... Ліквідатор. .... Книговод. .... Касієр.

Асиґнати, в яких містяться касові і приманотні позиції, можна записувати в ріжних книжках не перепинюючи виставлювання нових. Они часто стають в книговодстві в дійсности найважнійшими підставними записками, бо в них нотується зразу дотичну трансакцію в формі придатній до записок в усіх книгах, на ній виписується зміст доконаної зміни по можности докладно і ясно а також прикріплюється обовязково відповідні документи, яких не переховується окремо, пр. потвердження відбору готівки, товару і т. д. Єсли деяких документів не прикріплюється до асиґнат тому, що їх окремо складається, пр. фактури і коресподенцію ріжних осіб, то треба на асиґнаті виписати рід документу, на підставі котрого зроблено записку а на самому документі зазначити число асиґнати, По записанню позиції в усіх відповідних книгах асиґнати складається після чисел і переховується яко дуже важні записки. Асиґнати повинен підписувати ліквідатор, котрий єї виставив, бухгальтер (книговод) по записанню до книжок а також касієр єсли се є касова вплата або виплата.

Головна книга.

В головній книзі ведеться рахунки всіх складових частий маєтку спілки то запасові рахунки кождий окремо а особові звичайно після ґруп, до котрих належать.

Всі позиції, які в касовій книзі і приманоті зглядно на асиґнатах є записані в так!м порядку, в якім по собі наступали повинні бути записані в головній книзі після тих рахунків до яких відносяться.

В головній книзі призначується для кождого рахунка окреме фоліо зглядно окрему сторону, єсли книжка є паґінована.

Взір фоліованої головної книги.

Винен Рах. вкладок ощадности **Мав**

Дата	Арт.		К	с	Дата	Арт.		К	с
14/I. 1912	8	М. Коломийчук, Козова	200	—			З білянсу за 1911 р.	160250	60
					1912 1. січ.	24.	І. Пристайко, Незвиска	500	—
					3. „	31.	С. Кіндрат, Бучина	400	—
									—

Винен Рах. товарів **Мав**

Дата	Арт.		К	с	Дата	Арт.		К	с
		З білянсу за 1911 р.	56810	60	1/I. 1912	2	Денний торг	1650	60
2/I. 1912	3	Желізні товари	3650	80	2/I.	4	10 q томасини і 3 плуги	980	—
3/I.	8	20 плугів з доставою	2400	13	3/I.	16	денний торг	3620	80
4/I.	12	100 q томасини	950	—					

До кождого рахунку провадиться ще окрему побічну книжку, в якій вписується всі позиції не лише після рахунків, але і після осіб (пр. книга вкладок ощадности, де записується окремо вкладку кождої особи, книга уділів що до кождого члена окремо і т. д.), тому до головної книги вписується всі позиції дотичного рахунку разом за цілий день або за місяць залежно від обєму підприємства. Тоді поодинокі рахунки в головній книзі виглядають при щоденнім вписуваню так:

Винен **Рахунок вкладок ощадности** **Має**

Дата			К	с	Дата			К	с
1912 січня	1	Звороти	600	—			З білянсу за 1911 р.	160.250	60
„	2	„	2000	—	1912 січня	1	вкладки	5.600	—
					„	2	„	3.800	—
					„	3	„	10.600	—

або при місячнім вписуванню, прим.:

Винен **Рахунок уділів** **Має**

Дата			К	с	Дата			К	с
січень	1912	Звороти	20	—			З білянсу за 1911 р.	10.650	—
					січень	1912	вплати	830	—
					лютий	„	„	1.080	—

Тому що кождою позицією один рахунок обтяжуємо, а другий рівночасно узнаємо тою самою квотою, то по записанню всіх позицій до головної книги сума сторони „Винен“ всіх рахунків мусить бути рівна сумі сторони „Має.“

Збірник.

Щоби до головної книги вписати позиції з касової книги і прімаиоти сумарично разом за один день або місяць треба ті позиції зібрати і уложити після відповідних рахунків. Се робиться в той спосіб, що в книзі з двома грошевими колюмнами, зв. збірник, виписується рахунок, який перший є узнаний в касовій книзі а під ним виписується всі квоти якими касу обтяжено до сего рахунку. Покінчивши виписувати з касової книги вишукуємо в прімаиоті всі квоти, якими дотичний рахунок узнано і їх виписуємо рівнож, подаючи який рахунок рівночасно обтяжено. Як вже ви-

писано всі позиції, що відносяться до одного рахунку, тоді береться другий рахунок, третий і т. д. по черзі аж доки всі позиції не будуть виписані.

Взір збірника.

Конто	Арт.	Січень 1912.	К	с	К	с
2.		Рах. вкладок ощадности (має)				
	1.	від рах. каси	600	—		
	9.	" " "	800	—		
	3.	" " товарів	658	—	2058	—
3.		Рах. товарів (має)				
	2.	від рах. каси	811	—		
	6.	" " "	930	—		
	12.	" " "	80	—	1821	—

Коли в той спосіб випишемо і додамо всі рахунки, котрі узнано якиминебудь квотами, виписуємо так само по черзі всі рахунки які обтяжено а під ними всі відносні позиції з касової книги і пріманоти. Тому що кождою квотою один рахунок є узнаний а другий обтяжений то сума всіх рахунків узнаних і сума всіх обтяжених мусить бути рівна і тим способом можна провірити, чи позиції вірно перенесено до сего збірника. Се не виключає, що котру небудь позицію зовсім пропущено; щоби се провірити треба додати всі позиції в пріманоті і касовий прихід і розхід а їх сума повинна виказувати половину тої суми, яку дає збірник. тому, бо в збірник ми вписували кожду позицію два рази.

Так зібрані і провірені позиції вписується до головної книги яко збірні позиції на дотичних рахунках по стороні винен або має відповідно до того, чи даний рахунок був тими позиціями обтяжений чи узнаний.

Ліквідаційна книга.

Таким збірником, але значно практичнійшим є також т. зв. у нас ліквідаційна книга. Всі рахунки з обома колюмнами, які можуть приходити в книговодстві є в ліквідаційній книзі уложені побіч себе а позиції вписується по черзі одну під другою, через що неможливо ніякої позиції пропустити, особливо, єсли вписується з асигнат, означених біжучим числом. Кожду позицію вписується оден раз в загальній колюмні „Оборот“ при чім зміст можна писати в скороченню але можливо ясно, а опісля подвійно в колюмнах дотичних рахунків на однім по стороні „винен“ а на другім

на „має.“ Сума даної колюмни показує, якою квотою взагалі в данім часі дотичний рахунок обтяжено зглядно узнано. Сума всіх колюмн „винен“ мусить бути рівна сумі колюмн „має“ а також мусить рівнатися сумі загальної колюмни „Оборот“, бо кождою квотою рівночасно один рахунок є обтяжений а другий узнаний.

В підприємствах, де ведеться перші записки на асиґнатах повинна бути асиґната сейчас по виставленню вписана до ліквідаційної книги а щойно тоді може наступати дальше вписування до побічних книг, касової і т. п. Асиґнати заступають в повні пріманоту лише в полученню з ліквідаційною книгою, бо щойно по вписі до неї нема небезпеки, щоби асиґната підлягла змінам і т. п., а також доперва з ліквідаційної книги можна обчислити суму всіх трансакцій. Ліквідаційна книга має ще й то за собою, що з неї можна кождої хвилі обчислити, який є остаток (сальдо) кождого рахунку, чого ніяк не можливо зробити звичайним збірником без переглядання всіх взагалі позицій і то два рази.

По записанню цілої сторони ліквідаційної книги додається всі позиції а суми переноситься на слідуючу сторону.

Замкнення ліквідаційної книги можна робити що дня або що місяця залежно від величини оборотів. Замикається так, що всі рахунки підчеркується і додається. (Гл. стор. 19.)

Загальні суми з ліквідаційної книги належалоби що дня вписувати до головної книги. Єсли в підприємстві нема великих оборотів то можна вписувати суми до головної книги раз на місяць. Тому, що головна книга малаби всі ті самі конта і в тім самім порядку, то її ведеться часто на таких самих друках, як ліквідаційну. Ріжниця між ними є така, що в ліквідаційній книзі кожда асиґната є окремо вписана а в головній є лише сума кождого рахунку за цілий день або місяць а також, що в головній книзі вписується з початком року яко перші позиції сальда з білянсу за минувший рік а при замкненню рахунків за цілий рік вписується яко послідні позиції актива і пасива та зиски і страти чого в ліквідаційній книзі нема. Взорець такої головної книги є на окремій табелі, гл. дальше.

Головна книга ведена на друках ліквідаційної є практична о стілько, що дає легкий і ясний перегляд оборотів за цілий минувший час.

Буває однак так, що спілка має багато окремих рахунків і в ліквідаційній книзі нема досить місця на те, щоби кождий рахунок записувати в окремій колюмні. В тім случаю можна лучити два або більше малих рахунків, які рідко коли приходять, і вписувати в одній колюмні, пр. рахунок движимостей і недвижимостей, резервового фонду і резерв а до головної книги вписувати з окремих побічних книг, в котрих записки мусять бути згідні з відповідними позиціями в ліквідаційній книзі. Головної книги не можна тоді вести на таких самих друках, як ліквідаційну, бо в головній книзі кождий рахунок повинен бути окремо ведений, отже місця також забраклоби. Для спілок, що мають багато окремих рахунків ліпше отже вести фоліовану головну книгу. (Гл. стор. 16.)

Сальдаконті.

В кождому книговодстві є необходима книга сальда-конті, звана також книгою біжучих рахунків. В ній записується всі довги спілки і всі її претенсії до других осіб. Позиції, які записується до ліквідаційної і головної книги, о скілько вони відносяться до довжника або вірителя, мусять бути записані ще раз на рахунку дотичної особи в книзі сальда-конті, щоби виказати що до кождої особи віддільно її довг або претенсію.

ВЗІР ЛІКВІДАЦІЙНОЇ КНИГИ.

(Нормальна має значно більше колюмн а то уділи, банки, біжучі рахунки, льокації і т. д. які тут з браку місця пропущено).

Артикул	Дата	Предмет	Оборот		КАСА				ТОВАРІ				ВКЛАДКИ				ДОВЖНИКИ				ВІРИТЕЛІ				АДМІНІСТР.			
					Винен		Має		Винен		Має		Винен		Має		Винен		Має		Винен		Має		Винен		Має	
			К	с	К	с	К	с	К	с	К	с	К	с	К	с	К	с	К	с	К	с	К	с	К	с	К	с
27	1	І. Мельничук, вкладка	1000		1000										1000													
28	11	чинш за льокаль	80				80																		80			
29	„	денний торг	861		861						861																	
30	2	100 q томасини зі Союза	960						960														960					
31	„	Ф. Мусій, за 1 млинок	540		540						540																	
32	„	С. Коваль, за 1 млинок на кредит	540								540						540											
33	3	П Мигаль, за 1 млинок з 33% опустом субвенц.	540		360						540										180							
34	„	посліплата, Малярчук	610		610						610																	
35	„	Краєвий Союз госп. Спілок, Львів	1000				1000														1000							
36	4	П. Климок, зворот вкладки	300				300						300															
37	„	цеховання ваги	3	10			3	10																	3	10		
38	21	денний торг	460		460						460																	
39	26	300 рискалів за готівку	1300				1300		1300																			
40	28	платня урядника	200				200																		200			
		Разом за лютий	8394	10	3831	—	2883	10	2260	—	3551	—	300	—	1000	—	540	—			1180	—	960	—	283	10		

Найзвичайнійша форма книги сальдаконті є фолійована з такими колюмнами:

Винен — Український банк, Львів — Має

Дата		Предмет	Арт.	К	с	Дата		Предмет	Арт.	К	с
1912 січень	1	За готівку	56	500	—	1912 січень	8	За вексель А. Мигаля	60	1500	—

Відповідно до рода діловодства і залежно від характеру осіб, з якими мається зносини, кожде підприємство веде замість одної книги сальда — конті — ріжні з ріжними колюмнами на відповідні записки. В дальшій части сего підручника є подані взори окремих книжок ріжного рода, пр. книга владок ощадности, вірителів, довжників, уділів, льокацій в банках, кредитів в банках і др. Всі они є лише книгами сальда-конті і виказують рахунки ріжних інтересентів, які мають до діла зі спілкою.

Книги сальда-конті мусять годитися з головною книгою.

При місячних замкненнях книжок порівнюється сальда відповідних рахунків головної книги зі сумами, які виказують сальда-конті і тоді пр. сальдо рахунку вкладок ощадности в головній книзі мусить бути рівне сумі всіх вкладок після книги вкладок ощадности, сальдо рахунку довжників мусить годитися зі сумою довгів після книги довжників і т. д.

Побічні книги.

Побічні книги служать головно до счислювання засобів, які підприємство має в своїм посіданню і для того можуть бути дуже ріжнородні. До них причисляються також ріжні книжки і записники, яких цілию є улекшити діловодство або завести більшу точність в ділах. Такими книжками є товарова книга, яка може бути одна на всі роди товарів, в котрій записується по лівій стороні всі закуплені товари і їх ціну а по правій квоти узискані з продажі (торги). Товарову книжку можна вести також так, що відповідні колюмни виказують і ціну і скількість одержаного та проданого товару. Єсли товарі є ріжнородні, тоді в товаровій книзі можна на окремих сторонах або фоліях вести рахунок кождого товару окремо.

Другою важною побічною книжкою є книга векслів, до котрої записується одержані і видані або продані (реесконтовані) векслі. Адміністраційні видатки записується в окремій адміністраційній книзі, де ті видатки ділиться після їх родів: чинш за льокаль, платні персоналу, податки, опал, світло, порта і т. д. Ті видатки можна записувати на окремих сторінках книжки або в книзі подібній до ліквідаційної, де їх записується по черзі, розділюючи на ґрупи в дальших колюмнах.

До побічних книг можна зачислити також книгу фактур входячих і виходячих. Книги входячих фактур не пишеться звичайно окремо, тому що фактури записується вже раз в товаровій книзі. Замість сего складається їх в окрему течку (зошит) і означується біжучим числом, числом асиґнати або відкликом до числа сторони товарової книги.

Книгу виходячих фактур становить копіял або відповідно зложені відписи виданих фактур. Коли сего вимагає обєм діяльности то всі фактури

так входячі, як і виходячі (видані) можна вписувати до окремих книжок по черзі або після родів товару.

До правильного ведення книг належить також відповідне складання всіх письм і актів (реґістратура) та переховування відписів всіх письм, які висилається. Письма, які приходять склядається після початкових букв тих осіб, від яких они прийшли а для осіб чи інституцій, від яких часто одержується письма, закладається окремі течки або зшитки письм. Виходячі письма пишеться копійним чорнилом і копіюється в книжці з тонкими картками (копіял). Копіовання можна заступити писанням через кальку подвійно так, що копії робиться на окремих а не сшитих картках і їх складеться поміж входячі письма дотичних осіб, так що побіч себе лежать їх письма і відписи відповідий на них.

Инші письма і записки складається після предметів до яких відносяться, пр. після родів товару (цінники, описи, зіставлення запасів і т. д.), окремо умови службові, найму льокалю і т. п.

Місячне замкнення рахунків.

Контроля книг.

Для обчислення маєткового стану спілки по упливі певного часу діяльности переводиться замкнення книг, звичайно що місяця і що року.

Замкнення при кінці кождого місяця діяльности полягає лише на тім, що до книг вписується всі книжкові позиції аж до послідної хвилі, порівнується одні книги з другими, чи виказані ними суми є згідні, при чім вишукується евентуальні ошибки та переводиться поправки т. зв. сторна.

Робиться се так: Коли вписано за малу квоту, то виповняється нову асиґнату на недостаючу квоту і вписується її яко окрему позицію до відповідних книг. Пр. коли довжник побрав товар на кредит за 240 К а через ошибку виставлено асиґнату на 200 К то виставляється нову асиґнату на К 40·— В тексті записується, що се є додатковий впис та покликується число ошибочно виставленої асиґнати. Єсли вписано за високу квоту то сторнується цілу позицію асиґнатою, на якій таку позицію записується відворотно а опісля вписується властиву квоту новою асиґнатою, пр.: Союз узнано за доставлений товар квотою К 780·— замість К 760·— Асиґната була отже: Рахунок товарів винен К 780·— а рахунок вірителів має К 780·— Асиґната на сторно буде: „за сторно ошибочно вписаної квоти до арт. . . рахунок вірителів винен К 780. а рахунок товарів має К 780·—" а нова добра асиґната буде: „Рахунок товарів винен К 760·— а рахунок вірителів має К 760·—" В тексті доброї асиґнати покликується число фактури і т. д. а в обох покликується число рахунку Союза. Асиґнати записується в усіх книгах, до яких они відносяться. Ошибки в тексті або в даті можна поправити перечеркаючи ошибочний впис так, щоби його мимо сего можна було відчитати та вписуючи — найліпше иньшим чорнилом — на горі те, що має бути.

Коли всі ошибки вже поправлені а книги годяться, тоді виписується сальда всіх рахунків з головної книги і укладається по стороні „винен" або „має" відповідно до того, котра сторона виказувала надвижку. Суми тих сальд по обох сторонах мусять годитися, інакше в книгах або в численю є ошибка. Таке замкнення називається сирим або пробним білянсом а до його уложення можна уживати друку з відповідними рубриками. (Гл. стор. 22)

Сей друк має пять колюмн, се є на білянс з минувшого року, суму оборотів за всі попередні місяці біжучого року, оборот за послідний місяць, суми всіх трех попередних колюмн і сальда з кінцем місяця. У всіх колюм-

Сирий білянс за цвітень 1913.

Рахунок	Білянс з мин. року				Суми оборотів з поперед. місяців				Оборот за місяць цвітень				Разом				Сальда			
	Винен		Має		Винен		Має		Винен		Має		Винен		Має		Винен		Має	
каси	4856	48			43757	18	46058	02	39421	76	37261	25	88035	42	83319	27	4716	15		
товарів	56348	60			69094	43	65296	23	17221	83	30231	74	142664	86	95527	97	47136	89		
посередн.					15335	18	15963		8490	50	8936	40	23825	68	24899	40			1073	72
вірителів			14215	88	61873	30	54950	63	30493	22	25822	73	92366	52	94989	24			2622	72
вкл. ощад.			13965	30	2566	—	5165	—	100	—	1340	—	2666	—	20470	30			17804	30
довжників	8346	—			7693	45	9818	59	3716	89	2895	66	19756	34	12714	25	7042	09		
кошт. адм.	200	—			1994	53			510	79			2705	32			2705	32		
кред. банк.			16000	—	14350	—	14900	—	6256	—	6130	—	20606	—	37030	—			16424	—
відсотків	264	40	645	80	368	38	34	57	208	93			841	71	680	37	161	34		
провізії			64	—	166	50			216	25			382	75	64	—	318	75		
уділів			26789	40			1285	—			355	—			28429	40			28429	40
рез. фонду			2486	—			2105	—			31	—			4622	—			4622	—
движимост.	1560	26			120	—							1680	26			1680	26		
льокацій	7612	47			8501	90	13703	40	8692	45	2360	—	24806	82	16063	40	8743	42		
дівіденди			749	36	654	52	1468	40	35	16			689	68	2217	76			1528	08
зиску з 1912			4272	47	4272	47							4272	47	4272	47				
РАЗОМ	79188	21	79188	21	230747	84	230747	84	115363	78	115363	78	425299	83	425299	83	72504	22	72504	22

нах сума сторони „винен“ мусить бути рівна сумі сторони „має“ в тій самій колюмні і се є контролею, чи замкнення є добре зроблене.

Сирий білянс не виказує зисків і страт спілки, бо до сего треба обчислити також маєток спілки і запаси після всіх иньших книг. Головна книга виказує лише рахункові остатки, котрі треба порівнати з дійсним запасом товарів і иньших складових частий маєтку спілки. Деякі з них мають більшу вартість чим сальдо рахунків головної книги виказує (пр. товарі, бо їх продається з зарібком) а деякі мають меньшу вартість (пр. движимости, котрі зуживаються.)

Помимо того сирий білянс дає також досить добрий погляд на стан спілки, бо виказує приріст уділів, вкладок, суму адміністраційних видатків, скількість уділених і сплачених позичок, затягнених довгів і т. п. Єсли знається, кілько спілка пересічно дочисляє зарібку на купленім товарі то можна з уторгованої квоти відчислити відповідний процент і в той спосіб довідатися, кілько буде виносити в приближенню заробок.

Річне замкнення рахунків.

Інвентура.

При річнім замкненню рахунків переводиться по виготовленню сирого білянсу ще інвентуру, то є обчислення всіх складових частий маєтку після книг, записок і запасів. Такі списи називаються інвентарями, прим. інвентар товарів, довжників, векслів, вірителів і т. п.

Рахунки, котрі виказують довги спілки і претенсії через інвентуру зовсім не змінюються, пр. книга довжників не може виказати більше довжників, чим дотичний рахунок в головній книзі а запас готівки мусить годитися з касовою і головною книгою; дотичні книги побічні і рахунки в головній книзі мусять бути все згідні з дійсним станом. Се є сталі рахунки і вони виказують складові части маєтку спілки не даючи спільникам-членам ані користи ані втрати. До таких рахунків належать рахунки вкладок ощадности, каси, кредитів банкових, давжників вірителів, льокацій, векслів і др.

З деяких ракунків ціла надвижка або недобір іде на зиск або на страту спілки, пр. рахунок коштів адміністрації, відсотки. Се є вислідні рахунки.

Крім них є ще рахунки, котрі є разом і сталі і вислідні бо остаток, який вони виказують, в части є сталою складовою частю маєтку а в части переходить до власного маєтку спілки як зиск або страта. Таким рахунком є пр. рахунок товарів; з него переходить запас товарів до активів як складова часть маєтку а крім того до зисків або страт спілки переходить ріжниця між ціною купна з одної сторони а уторгованою квотою і запасом товарів з другої сторони. Коли уторгована квота і запас товарів разом дають більшу квоту чим ціна купна товарів, то надвижка є зиском, в противнім случаю є це страта.

Рахунок білянсу, страт і зисків.

При річнім замкненню рахунків заводиться в головній книзі два нові рахунки: рахунок білянсу і рахунок страт і зисків. В хвилі замкнення рахунків оба ті рахунки є неначе особами: рахунок білянсу відбирає від всіх инших рахунків запаси і претенсії; його обтяжується отже всіми активами. Рівночасно він вирівнує претенсії других рахунків, то є довги спілки; його узнається отже всіми пасивами спілки.

Рахунок страт і зисків є знова неначе особою, відвічальною за всі страти і відбираючою зиски: за страти його обтяжується а зисками узнається. Сих обтяжень і узнань білянсу і рахунку страт і зисків не переводиться асиґнатами через ліквідаційну книгу, бо она тоді вже замкнена а цифри за послідний місяць вже вписані до головної книги: до цего уживається такого друку, як головна книга, до котрого переписується суми обох сторін кождого рахунку з головної книги і на нім переводиться замкнення. Се називається штрацою замкнення. Всі цифри замкнення вписується до головної книги, тому замкнення можна переводити також прямо в головній книзі не уживаючи штраци.

Замкнення сталих рахунків.

При такій передачі запасів і довгів рахункови білянсу а надвижок і недоборів рахункови страт і зисків всі инші рахунки в головній книзі мусять бути зовсім вирівнані, значить не можуть виказувати жадного сальда.

Єсли це є довг спілки супроти другої особи (пр. вкладки, позички в банках, довги за товарі, уділи і др.) то уважається, що даний рахунок побирає сі довги в хвилі замкнення а рахунок білянсу платить ті квоти. Сі, т. зв. сталі рахунки, обтяжується отже їх власними сальдами зглядно квотами, які виказує інвентар, бо вони повинні бути згідні а узнається рахунок білянсу.

Єсли це є претенсії спілки, то уважається, що відповідні рахунки платять в даній хвилі свої належитости а рахунок білянсу побирає їх; значить, їх узнається сальдом зглядно квотою інвентаря а обтяжується рахунок білянсу (пр. рахунок каси, довжників, льокацій, і т. п.).

Замкнення мішаних рахунків.

При мішаних рахунках то є таких, що дають і певний запас а також зиск або страту обтяжується рахунок білянсу за запас після інвентаря а узнається відповідний рахунок. Мимо того рахунок не буде ще вирівнаний, бо інвентура ніколи не є згідна з тим сальдом, яке виказував рахунок — значить в даній части маєтку спілки наступила зміна на користь або некористь спілки. В рахунку товарів сторона „має“ виказує квоти, які уторговано за товарі. При замкненню рахунок товарів віддає решту запасу товару після інвентури рахункови білянсу, значить рахунок товарів узнається а рахунок білянсу обтяжується за запас. Товарі продавано по вищій ціні чим закуплено отже остане ще надвижка на користь спілки. Та надвижка є по стороні „має“ рахунку товарів; для цілковитого вирівнання того рахунку переноситься її на рахунок страт і зисків при чім рахунок товарів обтяжується а рахунок страт і зисків узнається за зиск.

Рахунки движимостий і недвижимостий є також мішаними рахунками. Їх вартість зменшується через зужите і звідси повстає звичайно якась невелика страта а самі движимости і недвижимости переходять в зменшеній вартости до рахунку білянсу. Їх вартість обчисляється звичайно так, що від виплачених на них квот потручується 10—20% при движимостях а 1—5% при недвижимостях. Квотами, які виплачено на закупно движимостий або недвижимостий є дотичний рахунок обтяжений; при замкненню рахунків вписується по стороні „має“ для вирівнання відписану квоту зужиття, яку рівночасно вписується на страту (винен) рахунку страт і зисків. Так само остаючу вартість движимостий чи недвижимостий вписується на „має“ дотичного рахунку а на „винен“ (в актива) рахунку білянсу.

Замкнення вислідних рахунків.

Сальдо рахунку коштів адміністрації переноситься в цілости до рахунку страт і зисків яко страту; інвентура звичайно не виказує ніяких квот належних спілці або довжних нею і тому цей рахунок є звичайно чисто вислідним. При замкненню вписуємо ціле його сальдо, яке виходить все по стороні „винен“ для вирівнання на сторону „має“, а рівночасно обтяжуємо рахунок страт і зисків. Коли мимо того і в тім рахунку знайдуться квоти довжні спілкою або належні її то й цей рахунок стає мішаним, значить треба відповідні квоти перенести до рахунку білянсу пр. за наперед виплачений чинш або платню урядника треба обтяжити рахунок білянсу а узнати (вписати на „має“) рахунок коштів адміністрації та на відворот пр. за залеглі платні або чинші треба перед замкненням обтяжити рахунок коштів адміністрації а узнати рахунок білянсу та щойно тоді сальдо перенести до рахунку страт і зисків.

Рахунок відсотків є також вислідним рахунком, котрий виказує зиск або страту а крім того звичайно деякі квоти відсотків належні спілці або такі, що їх спілка винна.

При замкненню рахунку відсотків дочисляється по стороні „винен“ відсотки, які спілка винна другим особам, обчислені до дня замкнення рахунків і відсотки, котрі спілка побрала наперед від своїх довжників за час по замкненню рахунків.

До сторони „має“ дочислюється відсотки, котрі спілка має право жадати за час до замкнення рахунків від своїх довжників, то є відсотки довжні спілці а також відсотки, які спілка заплатила наперед за час по замкненню рахунків.

Рахунок білянсу обтяжується отже квотою відсотків належних спілці від довжників і заплачених наперед спілкою а узнається відсотками, які спілка винна від своїх довгів і тими, що їх довжники спілки заплатили наперед.

Так обчислений рахунок відсотків замикається вписуючи сальдо по меншій стороні для вирівнання. Єсли сторона „має“ була більша, то рахунок відсотків дав зиск і сальдо переноситься на сторону „зиск“ до рахунку страт і зисків а єсли сторона „винен“ була більша, то надвижку, котра є стратою, переноситься на сторону „страта“ того рахунку.

Вислідним рахунком є також рахунок провізій, котрі виплачується аґентам або котрі спілка побирає від деяких спеціяльних інтересів, пр. за посередництво в стяганню асекураційних премій. Звичайно ціле сальдо сего рахунку переходить до рахунку страт або зисків так, як в рахунку відсотків. Єсли в дни замкнення рахунків є ще не вирівнані провізії, які спілка винна аґентам або котрі її напевно від других осіб належаться то їх переноситься до рахунку білянсу так, як довжні і належні відсотки а сальдо до рахунку страт і зисків.

Замкнення рахунків головної книги.

Коли вже всі рахунки так обчислено і вирівнано замикається їх кождий з окрема, то є підчеркується обі сторони рахунку після взірця, який подано при замкненню касової книги (стор. 12.) і виписується кінцеві суми на доказ, що обі сторони є рівні, значить рахунок є вирівнаний.

З черги замикається рахунок страт і зисків. Єсли спілка виказує зиск, то сторона „має“ є більша; для вирівнання вставляється надвижку на

сторону „винен“, значить обтяжується рахунок страт і зисків а заразом вписується на сторону „має“ рахунку білянсу. Єсли є більша сторона „винен“ то спілка виказує страту. Її вписується для вирівнання на „має“ в рахунку страт і зисків, а в рахунку білянсу по стороні активів як страту.

Рахунок білянсу обтяжується отже за страту а узнається за зиск.

По такім вирівнанню рахунку страт і зисків повинен вирівнатися також зовсім рахунок білянсу; єсли ні, то знак, що якусь позицію невірно вписано на иншу сторону або зле обчислено. Щоби не бути змушеним робити поправки в головній книзі, єсли замкнення не згодиться, добре є виписати вперед всі сальда рахунків на друку, подібнім до головної книги і на нім перевести пробне замкнення.

Табеляричне замкнення рахунків.

Коли головну книгу ведеться на друках ліквідаційної книги, то замкнення рахунків можна переводити також так, що в головній книзі дві вільні колюмни означується написами рахунок страт і зисків і рахунок білянсу і до них переноситься запаси, виказані інвентурою зглядно зиски і страти поодиноких рахунків. Коли якийсь рахунок виказує для спілки активну вартість (готівку, запас товарів, претенсії, движимости і недвижимости) то в тексті головної книги виписується назву активів а квотою узнається дотичний рахунок записуючи заразом на винен рахунку білянсу. Пасивні вартости (довги за товарі, затягнені позички, довжні відсотки ітп) вписується на „винен“ дотичного рахунку а на „має“ рахунку білянсу. Рахунки, що виказують зиск, обтяжується для вирівнання за дотичну квоту узнаючи рахунок страт і зисків та на відворот страти вписується на „має“ дотичного рахунку а на „винен“ рахунку страт і зисків.

Чистий зиск вписується на „винен“ рахунку страт і зисків а на „має“ рахунку білянсу, єслиж є страта то противно. Замкнення можна переводити також так, що рахунки укладається один під другим а колюмни винен і має побіч себе на окремому друку, котрий має крім того колюмни на рахунок білянсу з минувшого року, обороти в часі замкнення, сальда, рахунок страт і зисків і білянсу і є доповненням головної книги, даючи перегляд оборотів і білянсових цифр. (Гл. дальше).

Замкнення инших книг.

Рівночасно з замкненням головної книги замикається також касову книгу, всі книги сальда-конті і всі побічні книги. Книги ведені в контовій формі замикається після взору, поданого при замкненню касової книги (стор. 12). В ріжних спілках ведеться ріжні спеціяльні книжки залежно від рода підприємства тому і замикання їх ріжно відбуваються, пр. замкнення товарової книги. Деяких книг зовсім не замикається, приміром: книги уділів, яка є ведена в драбинковій формі або книги векслів, лише виписується з них сальда на окремих аркушах і додається для порівнання з другими книгами. (Гл. інвентарі).

Відчинення книг на новий рік.

При замкненню побічних книг, книги сальда-конті і касової переноситься рівночасно сальда на новий рахунок або на продовження того самого опускаючи під замкненим рахунком одну або дві лінійки після взорів, поданих при замкненню касової книги і товарової. Це називається відчиненням книг на новий рік.

Головну книгу відчиняється на ново тоді само, що й побічні в той спосіб, що з рахунку білянсу переноситься всі позиції активів на „винен“ дотичних рахунків а позиції пасивів на „має“. Це можна перевести одною асиґнатою, на якій рахунок білянсу обтяжуєсься а дотичні рахунки узнається квотами пасивів та узнається рахунок білянсу обтяжуючи відповідні рахунки за актива. Щоби не збільшувати обороту в ліквідаційній книзі в новому році звичайно не переводиться відчинення головної книги асиґнатою, лише переписується квоти активів і пасивів на дотичні рахунки в головній книзі а єсли їх треба до контролі ліквідаційної книги то дочислюється додатково до оборотів за новий рік.

II. Книговодство

в середно великих торговельних (господарських і споживчих) спілках.

Загальні уваги.

Вказівки ведення рахунків, подані в сім розділі, надаються для середно великих торговельних (господарських і споживчих) спілок, котрі ведуть не лише склеп, але також посередництво, приймають вкладки ощадности, уділяють членам кредиту за векслями, котрими з черги покривають свої зобовязання за товарі і т. п.

В такій спілці мусить бути в управі що найменше одна особа, котра сама веде стало книги спілки або контролює помічничу силу, котрій повірено ведення книг.

Крім цего мусить бути відповідно уряджена продаж товарів в склепі. Мусить бути особа, відвічальна за товар і друга відвічальна за гроші, то є склепар і касієр. Каса склепу повинна бути відділена від властивої каси спілки, значить склеповий касієр чи касієрка має приймати виключно гроші з торгу; всі инші вплати і виплати має провадити касієр спілки — член управи або урядник а книговодчик має відразу виставляти асиґнату на кожду вплату і виплату.

Книговодчик має повідомляти склепаря про кожде обтяжене товару і давати йому до впису до товарової книги всі одержані рахунки на товарі та всі видатки на перевіз. Склепар зі своєї сторони має що дня подавати книговодчикови суму денного торгу, товарі видані на кредит із уповажнення управи та всі звороти або браки в одержаних товарах. В той спосіб є взаїмна контролля записок в книгах і дійсного приходу і розходу товарів та готівки.

Приняття членів.

Заяви приступлення в члени.

Кождий новий член спілки мусить підписати заяву приступлення до стоваришення в приписаній формі (Взір А). Заява приступлення в члени спілки має дуже велике значіння для спілки, бо вона є підставою взаємин між спілкою а членом. Всі заяви мусять бути точно виповнені, без поправок і черкань, мають бути поскладані після порядкових чисел і перехо- вані в безпечному місци, найліпше в огнетревалій касі. Заяву приступлення кождого члена виповняється біжучим числом спису членів а в усіх вільних лінійках заяви вписується бракуючі дати що до члена: його імя і назвиско,

Взір А.

(Вільне від стемпля по мисли §. зак. з дня 21. мая 1873. В. з. д. ч. 87.).

Ч. п. Спису членів: ....

Заява приступлення до Стоваришення.

(стампілля):

Господарсько-торговельна спілка, стов. зар. з обм. порукою в Снятині.

Я, нище підписан**ий** ІВАН НАКОНЕЧНИЙ з ВИДИНОВА .... заявляю отсим, що приступаю яко член до стоваришення:

(стампілля):

Господарсько-торговельна спілка, стов. зар. з обм. пор. в Снятині.

з 2-ма уділ**ами** в квоті 20 корон, словами: ДВАЙЦЯТЬ корон і піддаюся всім постановам статута з дня 20. ГРУДНЯ 19 11 р., вписаного в реєстр заробкових і господарських стоваришень на підставі рішення Суду ОКРУЖНОГО як торговельного в КОЛОМИЇ з дня 30. ГРУДНЯ 19 11 ч. фірми IV. СТОВ. 163 а надто додаю, що годжуся на всякі по приписам статута в будучности переведені правосильні зміни статута, та що всяку вплату на уділ чи то через дописання дівіденди чи то готівкою, понад декляровану на сій заяві квоту, узнаю без підписання дальшої окремої заяви за деклярування мною дальшого уділу.

СНЯТИН дня 25. ГРУДНЯ 19 13 року.

Власноручний підпис приступаючого: ІВАН НАКОНЕЧНИЙ

на жадання підписав як свідок: ....

(другий свідок): ....

Увага: Коли приступаючий не вміє писати то має сам власноручно положити знак хреста в присутности 2 свідків, з котрих оден допише при тім єго імя і назвиско. Оба свідки мають також підисатися.

Місце пробування приступаючого: ВИДИНІВ

Характер або звання: ГОСПОДАР

Ухвалою Управи Стоваришення з дня 25. ГРУДНЯ 19 13 р. .... принято в члени.

(стампілля):

Господарсько-торговельна спілка, стов. зар. з обм. порукою в Снятині.

Підписи Управи: ІВАН КІСЬ ПЕТРО МЕЛЬНИК

Взір Б.

Число порядкове	Імя і назвиско члена	Становиско	Місце замешкання	Дата приступлення в члени, відтак заявлення дальшого уділу: рік	місяць	день	Квота декларованого уділу: К	сот	Дата виповідження: рік	місяць	день	Висота виповідженого уділу: К	сот	Дата виступлення: рік	місяць	день
181	Іван Наконечний	господар	Видинів	1913	грудня	25	20	—								

місце пробування, скількість заявлених уділів, квоту яку вони творять і т. д. З окрема що до уділів, то кожда спілка має в статуті установлену квоту уділу, тому приступаючий в члени не може підписувати иншої квоти чим установлений уділ або його многократь, на пр. коли один уділ спілки виносить 10 К то член може приступати з уділом К: 10, 20, 30, 40 і т. д., а ніколи К 5, 12, 25.

Щоби заява приступлення в члени була однаково важна і для члена і для спілки треба, щоби управа спілки приняла члена на засіданню, щоби се було вписане в протоколі засідань управи а саму заяву повинна управа спілки підписати також в тих лінійках, де зазначено ухвалу приняття члена.

Реєстр членів.

Коли член підписав вже заяву, то треба записати його до реєстру членів в відповіднім черговім місци та виповнити всі рубрики, котрі до него відносяться: порядкове число, імя і назвиско члена, становиско, місце замешкання, дата приступлення в члени і квоту заявленого (декльярованого) уділу (після взору Б.).

Вплата уділу і вписового.

При вступленню члена побирається від него звичайно т. зв. вписове, то є оплату на резервовий фонд і цілий уділ або що найменше одну рату уділу, єсли статут спілки дозваляє складати уділ ратами. Найліпше вимагати, щоби член при вступленню зложив відразу цілий заявлений уділ готівкою, бо пізніще звичайно дуже тяжко стягнути решту уділу і через це повстає дуже велика ріжниця між заявленими а вплаченими уділами.

На квоту, яку член складає на вписове і уділ, виповняється сейчас асиґнату після отсего взору:

Взір I.

Арт. 622 — Снятин, 25. грудня 1913.

За готівку на вписове і уділ
Іван Наконечний з Видинова

	Винен			Має	
	Ф-о	К	с	К	с
рахунок каси	165	21	—		
„ резервового фонду . .				1	—
„ уділів	181			20	—
Разом . .		21	—	21	—

Асиґнату вписується до ліквідаційної книги (гляди прим. діяльн.) іменно в першій рубриці артикул, то є біжуче число асиґнати, котре є заразом біжучим числом в ліквідаційній книзі, в другій рубриці дату а в третій імя і назвиско члена. В першій грошевій колюмні з написею „Оборот" вписується цілу квоту, яку виказує асиґната на долі; в колюмні „каса винен" вписується дійсно зложену готівку, в колюмні „резервовий фонд має" квоту зложену на вписове а в колюмні „уділи має" квоту зложену на уділ.

Через те, що на асиґнаті і в ліквідаційній книзі записується подрібно, кілько грошей на що зложено, то касову книгу проводиться упрощеним способом: записується порядкове число, число асиґнати, імя і назвиско складаючого та загальну квоту, яку зложив. Пропускається отже на який рахунок зложено гроші і тому касієром може бути особа, котра не є фахово образована в книговодстві але дає ґарантію за повірену готівку.

Касова книга.

Ф№ 165. — Грудень 1913. — Ф№ 165.

Ч.	Дата	Прихід	Арт.	К	с	Ч.	Дата	Розхід	Арт.	К	с
		З перенесення		5821	09			з перенесення		4900	19
341.	25.	І. Наконечний Видинів	622	21	—						

Коли вже вписано члена до реєстру членів а асиґнату до ліквідаційної і касової книги то виповняється в книзі уділів найблищу вільну сто-

Взір В. **Книга уділів.**

Ч. 181. **Імя і назвиско:** І В А Н Н А К О Н Е Ч Н И Й

в В И Д И Н О В І

Скількість заявлених уділів 1 + ... = ... + ... = ...

Заявлена квота 20 К+ ... К= ... К+ ... К= ... К

Рік	Місяць	День	Арт.	Вплата або виплата	Уділ		Дівіденда	
					корон	с	корон	с
1913	грудня	25	622	готівкою вплата . .	20	—		
				Стан				
				Стан				

рінку так, що число порядкове уділу дається таке саме, як в реєстрі членів' записується імя і назвиско члена, місце його замешкання, скількість заявлених уділів і суму, яку вони творять, а опісля вписується в відповідних рубриках з асиґнати рік, місяць і день, коли член на уділ якусь квоту зложив, артикул або число асиґнати, в тексті виписується слово „готівкою“, а в рубриці „уділ“ квоту зложену.

Взір Г. — 2 — **Удїлова книжочка.** — 3 —

Заявлені уділи.

Дата	Число уділів		На квоту корон	
	буквами	числ.	буквами	числ.
25/11 1913	два	2	двайцять	20

Рахунок випл. уділів і дівіденд.

Дата	Артикул	Уділ або дівіденда за рік	буквами		числ.		Потвердження каси
			корон	с.	К	с	
25/12 1913	2	уділ	двайцять	—	20	—	Підпис касієра

Для кождого члена належить виставити одну уділову книжочку, котру заосмотрюється числом таким, як в книзі уділів, прибивається печатку стоваришення та виповняється відповідно імя, назвиско, місце замешкання і дату приступлення члена. Книжочка має бути на долі підписана членами

управи спілки під печаткою. Другу сторону виповняється згідно з заявою, датою приступлення члена і скількістю заявлених уділів словами і числами. На третій стороні вписується в першій рубриці дату зложення уділу, в другій відповідне число асиґнати, в третій рубриці вписується слово уділ а дальше квоту зложену на уділ та числами. В послідній рубриці потверджують два члени дирекції вплату, або єсли є осібний касієр то потверджує це касієр. Дальші вплати на уділ без рівночасного деклярowання нового уділу, переводиться як перше асиґнатами і в книгах, де записується впливи готівки.

Виступлення члена.

Виступити може член лише через письменне зголошення, котре має бути приняте на засіданню управи спілки. Виступлення члена числиться доперва з кінцем адміністраційного року. Виповідження має наступити в речинци статутом означенім (пр. на 3 місяці перед кінцем року) а щонайменше на один місяць перед кінцем ділового року. Єсли отже член виступає пр. перед 30. падолиста, в такім разі виступлення числиться ще з біжучим роком, значить член зі спілки виступає 31. грудня біжучого року. Єслиж виступлення зголошено по упливі того речинця то є по 30. падолиста, в такім разі член виступає щойно з кінцем слідуючого адміністраційного року і то в дни 31. грудня. Коли рік кінчиться 30. червня то виповідження має наступити найдальше до 31. мая. Виступлення члена зі спілки зглядно виповідження уділу має бути занотоване також в реєстрі членів в відповідних до сего рубриках. Виступлення не є однак рівнозначне з виплатою уділу. Член, котрий зголосив своє виступлення перед 30. падолиста дотичного адміністраційного року, виступає зі спілки з днем 31. грудня тогож року, однак його уділ мусить після закона лежати в спілці ненарушений ще через слідуючий адміністраційний рік. Виплата уділу виповідженого в однім році, може наступити доперва по упливі часу означеного статутом а що найменше по упливі цілого слідуючого адміністраційного року, причім відповідно до постанов статута, уділ сей через той рік ґваранції процентується або ні. На виплачену квоту виставляється асиґнату, котру вписується до касової книги, ліквідаційної та книги уділів, пр.:

Взір II.

Арт. 76. Снятин, 5. січня 1914.

Федько Михальчук, Залуче
зворот уділу

	Ф-о	Винен К	Винен с	Має К	Має с
Рахунок каси	3			20	—
„ уділів	26	20	—		
.					
Разом . .		20	—	20	—

Якщо член має більше уділів а виступає лише з одним абоількома лишаючи ще часть невиповіджених, то ці виповіджені уділи мусять рівнож оставати ще в спілці через цілий слідуючий адміністраційний рік а виповідження мусить бути також зголошене на місяць перед кінцем адміністраційного року. Скорша виплата виповіджених уділів є недозволена і за це відповідає управа спілки.

Купно товару за готівку.*)

Коли спілка в заміну за товар виплачує з каси сейчас цілу належитість то се є купно за готівку. Товар, який приходить почтою або желізницею а його ціна має бути заплачена посліплатою (при відборі), є куплений також за готівку і його записується так само, на пр.:

Спілка одержала вагон каїніту за посліплатою К 198·— а фрахт коштував К 70·80 то асиґната буде така:

Взір III.

Арт. 624. Снятин, 25. грудня 1913.

За 100 сотн. каїніту за посліплатою
і кошти перевозу

		Винен		Має	
	Ф-о	К	с	К	с
Рахунок каси	165			268	80
„ товарів	16	268	80		
.					
Разом . .		268	80	268	80

Асиґнату записується до ліквідаційної книги в колюмну „Оборот“, під „каса має“ виплачену квоту і цю саму квоту під „товарі винен“. Крім сего вписується її до касової книги на розхід, бо з каси видано готівку а одержаний товар записується до товарової книги в прихід.

Увага! При записуванню закупна товару за готівку, особа доставця виходить зовсім з рахунків, як це видно на асиґнаті і через це на рахунку доставця (вірителя) не буде згадки про доставу цего товару. Щоби мати повний образ цего, коли і які товарі в кождого доставця куповано і як плачено, поручається записувати кождий товар так, як куплений на кредит (гл. уступ купно товару на кредит) а виплату гроший за такий товар як заплату вірителеви. Для принагідних доставців відчиняється рахунки так, як в малих спілках. (Гляди відпов. уступ).

Взір Д. Прихід **Товарова книга. 1913 р.** Розхід **Фº 16.**

Дата	Артикул	Ч. Фолія	Предмет	Ціна товару і перевіз К	с	Заробок назначений К	с	До узисканя при продажі К	с	Дата	Артикул	Ч. Фолія	Предмет	Продано за К	с	Опусти і відтяження К	с	Разом К	с
			перенесено з ф. 15	237.141	—	36.530	26	273.671	26				перенесено в ф. 15	172.407	14	2.654	88	175.062	02
25/12	624	71	Кр. Союз госп. спіл. Львів							25/12	625		денний торг	846	80	10	60	857	40
			100 метр. сотнарів каініту	268	80	31	20	300	—	26,12	631		„	439	64			439	64
26/12	626	72	Кр. Союз госп. спіл. Львів							27/12	636		„	368	56			368	56
			100 метр. сотн. томасини	836	70	63	30	900	—	28/12	641		„	539	18	20	—	559	18
										29/12	642	67	Малярчук, сівачка на кредит	300	—			300	—
										„	644	68	Зворот коловоротна Кр. Союв госп. спілок	29	—	9	—	38	—
										„	649		денний торг	656	30			656	30
										30/12	652		„	268	36			268	36
										31/12	655		„	339	70			339	70

Увага! В нормальній книзі є значно більше місця на вписання предмету, це є адреси доставця і якости та кількости товарів. Числа до цего взору взяті з примірів діяльности спілки, гл. дальше.

Товарова книга.

Товарова книга має по лівій стороні місце на дату, артикул, число фактури, означення товару і три грошеві колюмни, іменно на ціну купна враз з перевозом, заробок назначений з гори і ціну, яку мається взяти при продажі разом за весь товар. По правій стороні записується уторговані квоти відтяження і опусти з ціни причім покликується артикул і дату а при відтяженнях і опустах також докладнійше виписується, для чого їх переведено. Товарову книгу веде управитель склепу чи взагалі особа, що відповідає за товарі, на те, щоби знати кождого часу, за яку квоту прийшли товарі по ціні закупна і кілько виносить ціна продажі а кілько уторговано вже. Товар записується до товарової книги тоді, коли він надійде і так, щоби в грощевих колюмнах були вписані вже разом всі квоти видані на один товар і на його перевіз. Той, хто веде товарову книгу, мусить діставати до вписання всі асиґнати і рахунки, що відносяться до товару так, щоби при одержанню товару він міг вписати до товарової книги разом цілу ціну купна товару. Навіть, єсли рахунок доставця ще не є заплачений, то його треба записати до товарової книги перевівши через асиґнату квоту рахунка яко купно на кредит (гл. асиґната взір IV.). В той спосіб повстає в товаровій книзі позиція, що відповідає одному транспортови товару і виказує ціну нетто товару, то є власні кошти спілки.

В дальшу колюмну з написею „назначений заробок" вписується вже не з асиґнат, лише на основі калькуляції, яку переводить управа спілки на рахунку (фактурі), цю квоту, яку спілка має на данім товарі заробити понад власну ціну, а в трету колюмну вписується суму першої і другої квоти, то є ціну купна враз з заробком яку спілка по розпродажі всього товару має осягнути. Треба глядіти, щоби всі квоти видані на товар зглядно вписані в довг рахунку товарів в ліквідаційній книзі були безуслівно вписані в першу грошеву колюмну товарової книги, значить сума колюмни „нетто" в товаровій книзі має бути рівна сумі колюмни „товарі винен" в ліквідаційній книзі.

Книга входячих фактур.

На кождий куплений товар спілка повинна одержати від доставця рахунок, т. зв. фактуру. Ті фактури складається в такім порядку, як приходять і означується біжучим числом. Так зложені творять вони книгу входячих фактур і служать до контролі товарової книги. На них можна переводити також калькуляцію ціни продажі одержаного товару. На долі фактури або на противній стороні переписується ще раз цілу квоту, на яку виставлена фактура, додається кошти перевозу і достави до маґазину, манко ваги і т. д. і заробок і вишукується суму нетто і брутто з цілої фактури. З тих цін обчисляється опісля одиничну ціну і виписується на товарі. Калькуляцію можна переводити також в окремій книзі в той сам спосіб, однак тоді треба докладно переписати зміст фактури. (Гл. взори фактур.)

Маґазинові книги.

Крім товарової книги і книги входячих фактур ведуть спілки відповідно до обєму діяльности маґазинові книги в яких записується після скількости прихід і розхід товарів. Сі книги можуть бути дуже ріжнородні, більше або менше дрібничкові, можуть мати по одній стороні прихід а по другій розхід без огляду на рід товару або на ріжних фоліях записується лише товарі одного рода і т. д.

КРАЄВИЙ СОЮЗ ГОСПОДАРСЬКИХ СПІЛОК
стов. зар. з обмеж. порукою
торговельний синдикат Тов-а
„Сільський Господар"
Дирекція
у Львові, вул. Зіморовича 20.
Склади:
Перемишль, дім „Віри";
Коломия, ринок ч. 40;
Стрий, ринок ч. 6.
Телєфон ч. 40. — Чекове конто ч. 75.497.
Адреса для телєграм: Господарство Львів.

Поважана
Господарсько-торговельна
спілка
Рогатин

Фактура.

Львів, дня 30. вересня 1913

На ласкаве замовлення з дня 28. серпня б. р. вислали ми низше вичислені товарі на адресу Вашу до стації Рогатин а їх вартістю обтяжуємо Ваш цінний рахунок з терміном платности дня висилки

Очікуючи дальших ласкавих замовлень остаємо з поважанням

Ч. 895
Реф. т.
Кол. к.

Краєвий Союз господарських спілок
стовар. зареєстр. з обмеж. порукою у Львові
торг. синдикат тов. „Сільський Господар".

Квота фактури є платна і позиваєма у Львові.

Головна продаж штучних погноїв як: суперфосфатів, томасини, каініту, салітри чілійської, соли потасової, вапна азотового і т. п.

В сезоні великий вибір насіння: ярин, цвітів, трав і збіжжа.

Склад машин і знарядів господарських. Байца проти сніти.

Уголь камінний пруський і краєвий найліпшої сорти.

Машини до цементових виробів, цемент, фарби і олива до форм.

Дерево опапове ваґонами.

Каси огнетревалі.

Печі залізні ріжної величини.

Достави для війська і збут збіжа, паші, овочів, стручкових ростин та ярин.

Коловоротки.

Рекламації узгляднюються до 8 днів по відборі товару. Без огляду на термін платности має бути квота фактури до 8 днів по відборі товару покрита векслем після нашого узнання.

Знак КСС.	Ч. ваґона 81049	К	с	К	с
134	*паперових міхів по 75 кґ. томасини*				
	брутто 10050 кґ. 16·2°/₀ цитр.		56	911	74
	за міхи від 100 кґ по	1	60	160	80
	стемпель			—	50
	франко ваґ. Вітковіце			1073	04
	нетто каса без сконта				
	Калькуляція: *100 сот. томасини*	1073	04		
	фрахт	186	90		
	достава до маґазину	120	—		
	Сума нетто	1379	94		
	заробок 15°/₀	206	98		
	Сума брутто	1586	92		
	Ціна за 100 кґ. з міхами	15	87		

Продаж наступає лише після нашого послідного цінника і в ньому поданих услівій продажи. Товар висилається на рахунок і ризико замовляючого, а за всякі ушкодження і браки відповідає лише залізниця або почта.

На случай неприняття товару або невикуплення посліплати всі кошта поносить замовляючий. — По упливі речинця платности числимо відсотки проволоки о 2°/₀ висші від льомбардової стопи австро-угорського банку.

КРАЄВИЙ СОЮЗ ГОСПОДАР-СЬКИХ СПІЛОК
стов. зар. з обмеж. порукою
торговельний синдикат Тов-а „Сільський Господар"
Дирекція
у Львові, вул. Зіморовича 20.
Склади:
Перемишль, дім „Віри";
Коломия, ринок ч. 40;
Стрий, ринок 6.
Телєфон ч. 40. — Чекове конто ч. 75.497.
Адреса для телєграм: Господарство Львів.

Поважана
Повітова спілка
господарсько-торговельна
Товмач

Фактура.

Львів, дня 28. лютого 1912

На ласкаве замовлення з дня 15. с. м. вислали ми низше вичислені товарі на адресу Вашу з маґазину у Львові а їх вартістю обтяжуємо Ваш цінний рахунок з терміном платности дня 14. марта б. р.

Очікуючи дальших ласкавих аамовлень остаємо з поважанням

Ч. 149
Реф. Гл.
Кол. Кп.

Краєвий Союз господарських спілок
стовар. зареєстр. з обмеж. порукою у Львові
торг. синдикат тов. „Сільський Господар".

Квота фактури є платна і позиваєма у Львові.

Головна продаж штучних погноїв як: суперфосфатів, томасини, каініту, салітри чілійської, соли потасової, вапна азотового і т. п.

В сезоні великий вибір насіння: ярин, цвітів, трав і збіжжа.

Склад машин і знарядів господарських. Байца проти сніґи.

Уголь камінний пруський і краєвий найліпшої сорти.

Машини до цементових виробів, цемент, фарби і олива до форм.

Дерево опалове ваґонами.

Каси огнетревалі.

Печі залізні ріжної величини.

Достави для війська і збут збіжа, паші, овочів, стручкових ростин та ярин.

Коловоротки.

Рекламації узглядняються до 8 днів по вибoрі товару. Без огляду на термін платности має бути квота фактури до 8 днів по вибoрі товару покрита векслем після нашого узнання.

Знак КСС.	Ч. ваґона	К	с	К	с
20	*січкарень ETN3 з ключами і пр.*	125	—	2500	—
10	*січкарень ETG3 з ключами і пр.*	130	—	1300	—
	франко маґазин, Львів			3800	—
20	Калькуляція: *січкарень ETN3*	2500	—		
	фрахт по К 3 60	72	—		
	довіз до маґаз. по К 2	40	—		
	Сума нетто	2612	—		
	10% заробку	261	20		
	Сума брутто	2873	20		
	Ціна за 1 шт. ETN 3	143	66		
10	*січкарень ETG3*	1300	—		
	фрахт по К 3·60	36	—		
	достава по К 2·—	20	—		
	Сума нетто	1356	—		
	10% заробку	135	60		
	Сума брутто	1491	60		
	Ціна за 1 шт. ETG3	149	16		

Продаж наступає лише після нашого послідного чинника і в ньому поданих услівй продажи. Товар висилаєтьcя на рахунок і ризико замовляючого, а за всякі ушкодження і браки відповідає лише залізниця або почта.

На случай неприняття товару або невикуплення посліплати всі кошта поносить замовляючий. — По упливі речинця платности числимо відсотки проволоки о 2% висші від льомбардової стопи австро-угорського банку.

Взір Е. — Магазинова книга.

31. Прихід — ТОМАСИНА — Розхід 31.

Ч.	Дата	Ф-а	Доставець і товар	сотн.	кґ.	Ч.	Дата	Ч-о дисп.	Відборець і товар	сотн.	кґ.
1.	26/12 1913.	72.	Млии томасини, Витковиці 200 мішків 17% томасини марка „звізда“ по 50 кґ. Пробки ч. 15. а, б, в, до аналізи! фрахт К 119·60	100	00	1.	13,1	637.	Кружок Сільського Господаря, Клекотів 80 мішків томасиии 17%	40	00
						2.	14/1	683.	Петро Мигаль, Різдвяни 4 мішки томасини 17%	2	00
						3.	16/1	713.	Кружок Сільського Господаря, Девятир 20 мішків томасини 17%	10	00
						4.	„	714.	Іван Наконечний, Дарахів 8 мішків томасини 17%	4	00

2. Прихід — СІЧКАРНІ БУБНОВІ НА 3 НОЖІ. — Розхід 2.

Ч.	Дата	Ф-а	Доставець і товар	штук		Ч.	Дата	Ч-о дисп.	Відборець і товар	штук	
1.	28|2 1913.	9.	Краєв. Союз господарських спілок, Львів січкарні ETN3 з ключами і пр.	20		1.	28|2	135	Іван Підвербний, Залісє січкарня ETN3	1	
			„ ETG3 „ „	10		2.	1|3	140	Петро Мигаль, Різдвяни січкарня ETG3	1	

Коли спілка веде лише дрібну продаж товарів в склепі, то маґазинову книгу можна вести лише що до приходу товарів, бо записування розходу кождої дрібної скількости товару займалоби за багато часу і коштів. До маґазинової книги записується по черзі всі товарі, що приходять з можливо докладним описом від кого, коли, число ваґона або фрахту, зверхний знак на опакованню, скількість штук опаковання (т. зв. коллі), вага або міра товарів, опис недостачі ваги, якости і т. д. При кождім транспорті товару нотується квоти видані на перевіз і т. п. котрі опісля разом з ціною товару після рахунку доставця творять ціну нетто товару і є підставою калькуляції. Добре ведена маґазинова книга є підставою контролі рахунку товарів і товарової книги, бо часто буває, що товар, на який прийшов рахунок, в дорозі пропаде або не відповідає услівям а тоді маґазинова книга є доказом, що товар не прийшов або не був такий, як написано в рахунку.

При дрібній продажі можна запас товарів провірити лише через інвентуру і лише що до вартости, бо годі подрібно записувати, кому і кілько якого товару продано. Інвентуру тяжко часто переводити, тому управа спілки є в великій мірі зависима від чесноти персоналу. Щоби і тут зробити ризико як найменшим добре є відділити головний маґазин від склепу, відбирати товар від доставців до головного маґазину і провадити маґазинову книгу докладно що до приходу і розходу кождого товару. Головний маґазин віддає тоді до склепу товар за посвідкою обчисляючи його по ціні брутто а склеп мусить мати товар на складі або виказатися уторгованою квотою. Товарову книгу ведеться тоді що до всіх товарів які одержав головний маґазин — а склеп веде свою окрему товарову книгу, в яку записує по лівій стороні товар, одержаний з головного маґазину а по правій уторговані квоти.

Купно товару на кредит.

Єсли спілка закуповує товарі на кредит, то звичайно одержує рахунок перед тим, заки товар надійде. Сей рахунок мусить спілка унаглядніти в своїх книгах сейчас по приході товару, щоби мати перегляд, о скілько запас товарів збільшився та кілько спілка за него винна. Рахунок треба порівнати точно з одержаним товаром що до скількости і якости, бо часто можуть бути в обох напрямах ріжниці, яких навіть доставець не завинив (пр. крадіж підчас перевозу і т. п.).

Фактуру записується на асиґнаті яко обтяження рахунку товарів і узнання рахунку вірителів, (гл. взір IV.)

З цеї асиґнати вписується до ліквідаційної книги в колюмні „Оборот“ квоту К 717·10 і цю саму квоту в розділенню на поодинокі рахунки: в колюмні „товарі“ під „винен“ а в колюмні вірителі під „має“.

Книга вірителів.

Через утворення цеї позиції збільшилися довги спілки, отже се треба записати ще в книгу вірителів. Книга вірителів є частю сальда-конті і в ній є зібрані конта всіх осіб, котрі звичайно являються вірителями спілки. Може зайти такий случай, що особа записана до книги вірителів одержить від спілки наперед гроші і через те на око виглядає довжником а не вірителем. В тім случаю є міродатним, чи дана особа є вписана в книгу вірителів чи ні і тому особа раз записана якo віритель мусить бути при всіх записках уважана за вірителя без огляду на се, чи сальдо її рахунку є по стороні винен чи має.

З асиґнати, якою вірителя узнано якоюсь квотою, вписується дотичну квоту по правій стороні (має) рахунку даного вірителя, покликуючи число, дату і зміст асиґнати і речинець платности належитости. (Гл. вз. Ж.)

Взір IV.

Арт. 626 — Снятин, 26. грудня 1913.

За 100 сотн. томасини, рахунок Кр. Союза госп. Спілок, Львів.

	Ф-о	Винен К	Винен с	Має К	Має с
рахунок каси					
„ товарів	16	717	10		
„ вірителів	5			717	10
Разом . .		717	10	717	10

Взір Ж. Книга вірителів.

Краєвий Союз господарських спілок у Львові.

Ф-о 5. Винен — Має Ф-о 5.

Дата	Арт.	Предмет	В-а	К	с	Дата	Арт.	Предмет	В-а	К	с
		перенесено з Ф-о 1.		67652	30			перенесено з Ф-о 1.		56136	18
26|12	630	за післіплату П. Климка		70	—	26|12	626	за 100 сотн. томасини	25|6 1914	717	10
27|12	634	за вексель ч. 13	25|6 1914	717	10	„	629	за борону для П. Климка		63	—
„	635	за гот. К 950·60 каса-сконто 29 40		980	—	30|12	651	за 100 сотн. каїніту		677	30
29|12	644	за зворот коворотка		29	—			31|12 1913 сальдо		11854	82
				69448	40					69448	40

Впис фактури до товарової книги.

Квоту, котрою після асиґнати обтяжено товар записуючи фактуру на добро рахунку вірителя, вписуєся до товарової книги так само, як коли-би товар був куплений за готівку, в колюмнах нетто і брутто.

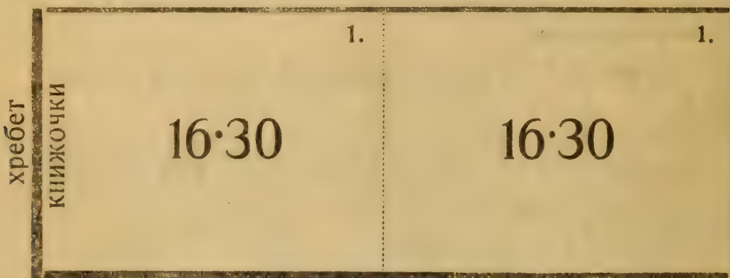
Може зайти случай, що спілка одержала товар а не одержала ще рахунку від доставця. Спілка заплатила отже за товар кошти перевозу і достави до маґазину, однак не можна ще овначити ціни товару. З вписанням сего товару до товарової книги і з продажию його треба через те здержатися доки не прийде рахунок. При записуванню товарів до магазинової книги нотується при данім товарі всі видатки на його перевіз і т. д. а коли прийде рахунок — то переводиться калькуляцію і впис до товарової книги. Як що ціна товару напевно знана то можна вписати належитість після знаної ціни на добро вірителя і в довг товарів а по одержанню фактури провірити чи ціна згоджується.

Продаж товару за готівку.

Юкста.

Спосіб записування продажі товарів залежить від сего, як ведеться саму продаж: чи за готівку чи на кредит або часть за готівку а решта на кредит а також від сего чи спілка має склеп для дрібної продажі, чи лише видає товарі з маґазину в більших скількостях.

Звичайно спілки мають склеп і управителя склепу що відповідає за товар відданий йому до розпродажі. В склепі мусить бути праця поділена так, що иньша особа видає товар а иньша відбирає гроші. Між ними є контроля при помочи т. зв. юкстів. Є се книжочка звичайно на 100 карток а кожда картка дірками поділена на дві половини з тим самим біжучим числом.



Особа, що видає товар, записує олівцем на обох половинках картки квоту, за яку купуючий бере товару і віддає відривну половину картки до каси. Касієр відбирає відповідну квоту гроший а квіток застромлює на цьвях забитий в дощинку. Єсли тих склепових помічників, що видають товар є більше, то кождий має квітки иньшої краски які опісля застромлюється на окремі цьвяхи.

Касієр, що відбирає готівку в склепі, записує кожду квоту з юкстів сейчас до дневника торгів (т. зв. лядової книги). Це є вузка довга книжка з двома грошевими колюмнами і місцем на текст. При відчиненню склепу вписується дату а опісля по черзі квоти з юкст в другій грошевій колюмні, бо в першу записується товар виданий на кредит. Вечером порівнується квітки, відобрані касієром з дневником торгів і з книжочками юкстів і счислюється разом всі квоти вписані до дневника торгів а суму виписується чорнилом. Як що межи сумою юкстів, дневником торгів а готівкою в касі є ріжниця, то треба вишукати де зайшла ошибка.

В касі повинна бути крім готівки з торгу невелика квота 50—100 К дрібними, котра остається з дня на день яко т. зв. „змінне". Її дістає касієр з головної каси на бон і її до торгу не вчисляється а при обчисленню уторгованої готівки відчисляється.

В цей спосіб обчислену квоту цілоденного торгу **за готівку** вписується на асиґнату після цего взору:

Взір V.

Арт. 649. Снятин, 29. грудня 1913.

За денний торг після дневника торгів.

	Ф-о	Винен К	Винен с	Має К	Має с
Рахунок каси	165	656	30		
„ товарів.	16			656	30
Разом . .		656	30	656	30

Взір 3. — Дневник торгів.

		29. грудня 1913.	К	с	К	с
		З перенесення			332	70
					39	50
Ф о 31	Арт. 642	Семен Малярчук, Шнирів			120	—
		1 сівачка: задаток 27/12 К 100·—			28	—
		пл. 1/4 і 1/7 ратипо К 100·— К 200·—	300	—	12	60
					6	—
					64	50
					14	—
					39	—
		Разом торг 29/12 1913.			656	30

Асиґнату, котрою переведено уторговану квоту, вписується до касової книги в прихід, до ліквідаційної під „каса винен“ і „товарі має“ а до товарової по правій стороні в колюмні „продано за.“

Треба уважати, щоби до дневника торгів не вписувати тих квот, які складають довжники за давнійше побрані товарі, за які їх вже обтяжено в книзі довжників, ані взагалі ніяких иньших квот, що до торгу не належать. Такі квоти переводиться окремими асиґнатами. Особливо на заплату давних довгів треба дуже уважати і її записувати зовсім окремо від щоденного торгу, бо їх найлекше помішати.

Опусти і відтяження.

З ціни продажі товарів, яку назначено і вписано до товарової книги, приходиться часом давати купуючим опусти, пр. коли член купує товар, котрий продається для членів по дешевших цінах або коли купує сільська крамниця для дальшої відпродажі і т. п. Єслиби сего не записувано, то при обчисленю запасу показавбися брак товару на певну квоту, бо торгами не осягнено тої ціни яку записано в товарову книгу в колюмні: „До узискання при продажі.“ Для оминення цего записується всі опущені з ціни квоти що дня разом при обчисленню денного торгу в товарову книгу в колюмні „опусти і відтяження.“ Щоби не було неправильности при уділюванню опустів повинна управа спілки сама рішати, кому і які опусти мають бути признані а купуючим треба виставляти рахунок з зазначенням опусту на ціле купно, так, щоби з копії можна переконатися чи опуст був оправданий. Управитель склепу має записувати кождий опуст в дневнику торгів в тексті. (Гл. взір дневника торгів і товарової книги.)

Так само мається справа, єсли спілка звертає доставцеви якийсь товар, що вже був вписаний в товарову книгу. Звернений товар треба записати по стороні „має“ в товаровій книзі в колюмні „продано за.“ Тому, що доставець прийме назад товар лише по ціні нетто або й ще низшій, то при обчисленню запасу товару забраклоби назначеного на той товар заробку. З тої причини при відсиланню товару вписується в товарову книгу по правій стороні в колюмні „опусти і відтяженння“ ріжницю, якої через зворот товару не уторговано і се є відтяження товару. В колюмні „разом“ записується суму брутто, яка була назначена на даний товар. Пр. спілка звернула Союзови 1 коловороток за К 29. — який мав бути проданий за К 38·— Союз обтяжено ціною нетто К 29·— і сю квоту вписано в колюмну „продано за“ а в слідуючій колюмні вписано відтяження брутта К 9·—. (Гл. взір товарової книги).

Дневник торгів.

		25. грудня 1913.	K	c	K	c
					48	30
					7	50
		Кружок Сільськ. Господаря, Задвіре			201	40
		5% опуст від К 212 за насіння К 10·60			16	50

Система Рочдель.

В торговельних спілках веదених після системи Рочдель дається членам опусти по замкненню рахунків спілки, коли вже знаний чистий зиск. З него призначується відповідну квоту на звороти залежно від того, кілько кождий член дав за рік уторгувати. Коли загальні збори призначать на звороти пр. квоту К 300·— а сума торгів за цілий рік виносила К 10.000·— то звороти виносять 3% і член, що дав спілці вторгувати за рік пр. К. 280·— одержить К 8.40 яко зворот.

Щоби обчислити за кілько кождий член з окрема купив в спілці, ведеться таку маніпуляцію: Квіток, відорваний від юксти касієр записує до дневника торгів а взявши від купуючого належну квоту віддає йому квіток. Що кварталу члени приносять всі квітки, їх счислюється і видається членови посвідку знова з юкстів на яку квоту разом він віддав квітків. Щоби не було непорозумінь всі квітки і юксти значиться печаткою, на котрій є біжуче число і місяць, в котрім їх видавано при продажі товару.

Єсли в спілці нема окремого касієра, лише сам крамар, що рівночасно і товар видає і гроші бере, то система Рочдель дає дуже добру контролю, чи крамар совісно віддає гроші з торгів до каси. Квітки принесені членами порівнується з юкстами і дневником торгів і якби було надужитя то воно сейчас вийде на верх, бо на квітку буде иньша квота, чим на юксті. Притім і самі члени пильнують, щоби крамар не вписував меньших квот, чим побрав, бо через те вони одержалиби меньшу квоту звороту.

Докладне поучення, як вести спілки для торговлі після системи Рочдель написав Іван Петрушевич і воно вийшло друком накладом Народної Торговлі у Львові, ринок ч. 36 і там його можна купити.

Продаж товару на кредит.

Управитель склепу не повинен мати права давати товар на кредит. Це є річ управи спілки, котра має управителеви склепу подавати до відомости, кому рішено дати товар на кредит і на яку квоту. На підставі уповажнення управи, звичайно в формі письменної диспозиції, видає управитель склепу товар і записує до дневника торгів адресу відборця і товар а в першій грошевій колюмні квоту належну за него. Треба уважати, щоби в цю саму колюмну не записувати готівки з торгу і від довжників.

Вечером при замкненню склепу вписує управитель суму всіх виданих на кредит товарів яко одну позицію до товарової книги по правій стороні в колюмні „продано за“ пишучи в тексті слово „довжники.“ В той спосіб товарова книга виказує цілий розхід товару чи то за готівку чи на кредит.

При продажі товару на кредит мусить бути безуслівно кожда продаж на кредит переведена через книги окремою асиґнатою. Так управитель склепу як і цей, хто записує до асиґнат, мусить добре уважати на це, чи адреса довжника є точна і чи записано дійсно цю квоту, яку він завинив. Коли принимання гроший від довжників на задатки чи на сплату давних довгів є відділене від продажі за готівку то управитель склепу мусить у власнім інтересі записати яко довг цю квоту, за яку якраз видав товар, бо інакше повставби в него брак товару, за котрий він є відвічальний; єсли сего поділу нема то при записках треба глядіти, щоби довжника обтяжити якраз цею вартістю, за яку він в даній хвилі одержав товар.

Асиґната на примір, поданий в дневнику торгів буде звучати:

Взір VI.

Арт. 642.					Снятин, 29. грудня 1913.
За 1 сіварку на рати по 100 К пл. 1/4 і 1/7 1914. Семен Малярчук, Шнирів.					
		Винен		Має	
	Ф-о	К	с	К	с
Рахунок каси		—	—	—	—
„ товарів	16			300	—
„ довжників	31	300	—		
Разом . .		300	—	300	—

(Задаток зложений 27|12 в квоті К 100·— не впливає на квоту асиґнати, бо його побрано на рахунок довжника а не на рахунок товарів; через те довжника обтяжується цілою квотою за сіварку, то є К 300·—).

Асиґнату записується до ліквідаційної книги і до книги довжників. В дневнику торгів записується в перших двох рубриках фоліо книги довжників і число асиґнати на доказ, що довжника обтяжено побраним товаром.

Деякі спілки не допускають з засади ніяких боргів зі сторони спілки лише дозваляють управителеви склепу на невеликий кредит за кавцією. До висоти сего кредиту може управитель склепу боргувати невеличкі квоти на своє власне ризико. Тих довгів не вписується до книги довжників, лише оставляється в дневнику торгів аж до хвилі заплати і тоді записку перечеркується. Є се отже властиво особистий кредит управителя склепу і має тую добру сторону, що дає управителеви склепу можність в конечній потребі дати декому на борг а рівночасно не допускає, щоби борги росли і спричинювали брак гроший до обороту.

Штраца довжників.

Єслиж спілка допускає боргування на більшу скалю і частійше, то в склепі треба провадити окрему штрацу довжників, в якій записується подрібно коли, кому, який товар і на яку квоту дано на кредит. До сего уживається такої самої книжки, як дневник торгів, однак в першій грошевій колюмні записується подрібну ціну кождого товару а в другій суму кождого товару з осібна.

Вечером або зараз рано слідуючого дня виставляється на кождого довжника асиґнату і записується в штраці її число та фоліо книги довжників, на котрім довг записано.

Взір І. **Штраца довжників.**

			К	с	К	с
15|1	1918	Іван Мартинюк, Шнирів				
		5 кґ. цьвяхів	10	—	50	—
		2 гиблі	16	50	33	—
Арт.	Ф-о	1 долото	6	—	6	—
139	18	Платне 23|1. разом			89	—
		Петро Климків, Довге				
		2 дека чаю	1	50	3	—
		1 кґ. мила			20	—
		30 кґ. обручів до коліс	12	—	360	—
Арт.	Ф-о	разом			383	—
140	19	а конто (юкста ч. 32)			300	—
		Платне 23|1. довг			83	—
		Крамниця Просвіти, Дрогоїв				
		100 кґ. цвяхів	10	—	1000	—
		500 „ обручів до коліс	12	—	6000	—
		50 рискалів	6	—	300	—
		100 кіс 70 цм.	8	50	850	—
		100 кґ. конюшини	13		1300	—
		разом			9450	—
Арт.	Ф-о	5% опусту			472	50
141	5	Має на рахунку готівку К 10·000·— з 10|1 1918 арт. 86.			8977	50

Книга довжників.

Книга довжників (гл. взір К.) є поділена на фолія, то є кождих дві сторони належить до одного довжника. По лівій стороні записується довги в той спосіб, що в лінійці призначеній на зміст записується назву товару і рати, якими довжник має платити, та речинець їх платности, а в грошевій колюмні суму цілого довгу. Відповідно до рат, визначених по лівій стороні, мають слідувати сплати, котрі записується по правій стороні в грошевій колюмні. Часом спілка має з довжниками иньші рахунки, тому в книзі довжників є також місце на записання дати, від котрої числяться відсотки (валюта, В-а) від гроший зложених довжником та від його довгів.

Єсли уживається книги з двома грошевими колюмнами, то перша грошева колюмна є призначена для записання кількох ріжних квот з одного дня, пр. коли на рахунок свого довгу довжник доставляє продуктів на певну квоту а решту платить готівкою то в першій грошевій колюмні записується окремо продукти і окремо готівку а в слідуючій колюмні цілу суму разом.

Ф-о 1. **Взір К.**

Книга довжників.

Винен Федько Остапчук, Клекотів. Ф-о 1. **Має**

Дата	Арт.	Предмет	Платн.	Довг К	Довг с	Звернено вексель Ч.	дня	К	с	Дата	Арт.	Предмет	В-а	Сплата К	с	Зложив вексель Ч.	пл.	К	с
12/4 1913	236	за 1 борону	1/8 1913	60						25/7 1913	360	за готівку		60					
15/5 1913	345	за 1 млинок решта	1/9 1913	150						21/8 1913	396	„ „		100					
25/9 1913	465	за 40 сотн. томасини і 80 сотн. каініту	25/3 1914	600						1/9 1913	412	„ „		50					
										25/9 1913	465	за задаток на навози		100		11	25/3 1914	500	
												31/12 1913 р. сальдо довгу		500					
				810										810					
1/1 914		Сальдо з 1913 р.		500															

Ф-о 2.

Винен Петро Мигаль, Різдвяни Ф-о 2. **Має**

Дата	Арт.	Предмет	Платн.	Довг К	Довг с	Звернено вексель Ч.	дня	К	с	Дата	Арт.	Предмет	В-а	Сплата К	с	Зложив вексель Ч.	пл.	К	с
16/9 1913	410	за 2 сотн. томасини і 4 каініту	26/12 1913	60						16/12 1913	601	за готівку		40					
										28/12 1913	637	„ „		20					
				60										60					

Ф-о 31.

Винен — Семен Малярчук, Шнирів — **Має**

Ф-о 31.

Дата	Арт.	Предмет	Платн.	Довг К	Довг с	Звернено вексель Ч.	дня	К	с	Дата	Арт.	Предмет	В-а	Сплата К	Сплата с	Зложив вексель Ч.	пл.	К	с
29/12 1913	642	за 1 сівачку на рати по 100 К 1|4 і 1|7		300						2[illegible]/12 1913	632	задаток на 1 сівачку		100					
												31|12 1913 р. сальдо довгу		200					
				300										300					
1/1 1914		Сальдо з 1913 р.		200															

Ф-о 46.

Винен — Іван Николяк, Запитів — **Має**

Ф о 46.

Дата	Арт.	Предмет	Платн.	Довг К	Довг с	Звернено вексель Ч.	дня	К	с	Дата	Арт.	Предмет	В-а	Сплата К	Сплата с	Зложив вексель Ч.	пл.	К	с
25|9 1913	467	за 1 млинок за векслем	30|12 1913	110		12	31|12 1914	110	—	24|12 1913	593	за готівку		110	—	12	30|12 1913	110	—
1|12 1913	536	за 1 парник до бараболь	1|2 1914	90	—							31|12 1913 р. сальдо довгу		90	—				
				200	—									200	—				
1|1 1914		Сальдо з 1913 р.		90	—														

Єсли довжник складає на покриття довгу вексель, то це нотується по правій стороні книжки покликуючи число вексля і дату платности. При звороті вексля записується це по лівій стороні книжки в колюмні „звернено вексель". Зложення вексля не вирівнує довгу, тому при обчисленню решти довгу довжника відіймається від довгу лише квоти дійсно заплачені, то є записані в колюмні „сплата" по правій стороні книжки.

В примітці записується дату і квоту заплачених відсотків від довгу, належні і заплачені кошти упімнень, дати упімнень і т. д. До книги довжників можна вписувати довжників лише тоді, коли довг переведено вже через асиґнати і на відворот, всі сплати на такий довг, який вже раз вписано до книги довжників, мусять бути переведені через асиґнати тому, щоби стан всіх довжників годився з ліквідаційною книгою.

Заплата товару вірителеви.

Особливу увагу належить звернути на це, як записується квоти виплачені вірителям за побрані товарі, щоби не впровадити ошибок в записках. В тій ціли треба розріжняти товарі котрі платиться сейчас готівкою і не вписується на рахунок вірителя, тільки від разу на рахунок товарів, — від тих, які побрано на який небудь короткий термін, хочби навіть на 24. годин, однак вписано цей товар на рахунок вірителя, а не заплачено сейчас з каси. При заплаті товару, котрий вже законтовано на рахунку вірителя, мусить бути асиґната виставлена яко звичайна виплата готівки вірителеви, пр.:

Взір VII.

Арт. 61. Снятин, 25. марта 1913.

За готівку на покриття фактури ч. 18.
Кр. Союза госп. Спілок, Львів.

	Винен			Має	
	Ф-о	К	с	К	с
Рахунок каси	26			680	—
„ вірителів	1	680	—		
Разом . .		680	—	680	—

При переведенню в книгах законтується цю квоту в книзі вірителів по лівій стороні а по правій в касовій книзі.

Про рахунок товарів в цій асиґнаті не згадується, бо в даній хвилі товару не відбирається. Єго або вже перше записано на добро Союза або товар має доперва надійти і тоді його запишеться окремою асиґнатою.

При заплаті готівкою фірми дуже часто дають опуст, котрий є властиво зворотом відсотків від цеї квоти, що мала бути заплачена щойно в пізнійшім часі. Фірми, котрі бажають одержати скорше готівку, дають сконта, що відповідають 6—10% від даної квоти за цілий рік, пр. 2% або 3% місто тримісячного кредиту. На добро вірителя записується цілу квоту рахунку, бо віритель записав у себе таку квоту незнаючи чи спілка заплатить готівкою чи буде користати з кредиту. При відсиланю готівки обтягається признане сконто, яким узнається рахунок відсотків а обтяжується вірителя разом за готівку і признане сконто, пр.:

Взір VIIa.

Арт. 635. Снятин, 27. грудня 1913.

За готівку на вирівнання Ф-а ч. 70. Кр. Союза господарських спілок і 3% сконто

		Винен		Має	
	Ф-о	К	с	К	с
Рахунок каси	165			950	60
„ відсотків				29	40
„ вірителів	5	980	—		
Разом . .		980	—	980	—

Заплата довгу довжником.

Пильну увагу треба звернути також на записування сплат довгу довжниками. При виставлюванню асиґнати треба подивитися завсігди до книги довжників, провірити, чи дійсно довг є такий, як довжник каже, чи назвиско довжника є вірно записане на асиґнаті і т. п. Особливо часто буває, що квоту, яку купуючий платить за рівночасно побраний товар, записується йому на добро рахунку в книзі довжників а за побраний товар його не обтяжується або що склепар прийме гроші на давний довг і запише до торгу, забуваючи, що це належить до книги довжників. Щоби цего уникнути, треба продаж за готівку вести в склепі а сплати на давні довги має приймати касієр товариства а не склепар, що завідує товаром.

Взір VIII. **Асиґната на сплату довгу.**

Арт. 637 Снятин, 28. грудня 1913.

За готівку на довг, Петро Мигаль з Різдвян.

	Ф-о	Винен К	Винен с	Має К	Має с
рахунок каси	165	20	—		
„ товарів					
„ довжників	2			20	—
Разом . .		20	—	20	—

Цю асиґнату записується в касовій книзі по лівій стороні а в книзі довжників по правій.

Задатки на товар.

Задатками, котрі складають члени перед відбором товару обтяжується рахунок каси а узнається рахунок довжника (після взору VIII.) Вправді дана особа не є ще в цій хвилі довжником, однак її рахунок буде ведений в книзі довжників і тому задаток записується яко вплату на рахунок довжників. Пізнійше по видачі товару записується цілу вартість побраного товару так, як колиби член закупив його зозсім на кредит після асиґнати взір ч. VI., то є обтяжується рахунок даної особи цілою вартістю товару. В цей спосіб задаток зложений перед тим готівкою і вже вписаний до книги довжників зменшує відповідно довг, який вписано до книги по видачі товару і рахунок даної особи виказує дійсно цю квоту, яку має ще доплатити для вирівнання цілої ціни товару. Як що купуючий платить решту ціни купна чи то сейчас при відборі товару чи опісля, то цю заплату треба вже послідовно перевести також як вплату на рахунок довжників, то є після взору асиґнати VIII. Єсли таку доплату решти запишеться инакше або возьметься до торгу на юксти, то рахунок купуючого не буде вирівнаний а в книгах буде погана ошибка. На маніпуляцію задатками належить проте звертати дуже пильну увагу, щоби не впровадити до книг плутанини.

Деякі спілки записують задатки на окремий рахунок ріжних осіб а при видачі товару виплачують задаток з того рахунку і побирають до торгу на юксти. Цей спосіб записування задатків є однак можливий і практичний тоді, єсли купуючий платить при відборі товарів цілу решту ціни купна; єслиж він не доплатить всего, то тоді треба відчинити йому конто в книзі довжників. Так само непрактичним оказується записування задатків

на окремий рахунок ріжних осіб, коли тих задатків є багато або коли одна особа складає кілька разів задаток. Для цих причин ліпше переводити задатки через рахунок довжників і кождому з окрема відчиняти рахунок, бо тоді з кождим можна найточнійше розчислитися.

Зовсім недопускаємим є побирання задатків до торгу перед видачею товару, бо тоді рахунок товару є зовсім невірний і виказує цю саму квоту межи уторгованими грішми і в запасі товарів.

З другої сторони спілка записує у себе також подібно задатки, виплачені фірмам на замовлений товар. Цими задатками обтяжується вірителя при виплаті задатку після взору асиґнати ч. VII. а опісля по одержанню товару узнається вірителя цілою вартістю товару.

Продаж товару за векслем.

На покриття і забезпечення довгів за товарі довжники повинні виставляти спілці векслі підписані довжником і двома ручителями. Спілка не веде однак окремого рахунку векслів так, як банки, котрі займаються купном і відпродажжю векслів, — лише держить їх як забезпечення довгу членів і тому не переводить їх приходу і розходу через асиґнати, лише записує в книзі довжників. Коли довжник дає вексель, то в книзі довжників по правій стороні рахунку даного довжника записується в колюмні „зложив вексель“ число векселя, день платности і квоту. По заплаті довгу записується по лівій стороні рахунку довжника коли звернено вексель, його число і квоту.

Книга векслів.

Для перегляду всіх векслів, що приходять до спілки, ведеться

Взір Л.

Книга векслів.

Число векселя	Дата вплиіву	Виставлення: місце	Виставлення: дата	Виставець	На припоручення	Акцептантів: Імя і назвиско	Акцептантів: мешкання	Жиранти	Дата платности	Квота: К	Квота: с	Зложив довжник: Імя і назвиско	Зложив довжник: мешкання	Зложив довжник: ф-о книги довж.	Реесконтовано: дня	Реесконтовано: у кого	Звернено довжникови
11.	25/9. 1913	Снятин	25/9 1913	Петро Зацерковний Клекотів	власне	Федько Остапчук Гриць Остапчук	Клекотів	Петро З. церковний	25/3. 1914	500	—	Федько Остапчук	Клекотів	1	28/12. 1913	Кр. Союз кредит. Львів	
12.	30/9. 1913	„	28/9 1913	Іван Тивоняк Запитів	спілки	Іван Николяк Петро Кавка	Запитів	спілка	30/12. 1913	110	—	Іван Николяк	Запитів	46	14/10. 1913	Кр. Союз госп. сп. Львів	31/12 1913.
13.	25/12. 1913	„	25/12. 1913	Дмитро Швець Тершів	власне	Степан Жук Іван Стефанишин	Тершів	Дмитро Швець	25/6. 1914	717	10	Іван Стефанишин	Тершів	29	27/12. 1913	„	
14.	28/12. 1913	„	26/12. 1913	Спілка	„	Семен Конечний Теодор Глечик	Сопятин	спілка	26/4. 1914	342	90	Семен Конечний	Сопятин	9	29/12. 1913	„	

книгу векслів, в котру вписується всі векслі по черзі так, як вони впливали. На кождому векслеві вписується по лівій стороні на вільнім білім місци з самого краю біжуче число книги векслів і під тим числом вписується його до книги. Вона виказує біжуче число векселя, дату, коли вексель прийшов до спілки, місце виставлення, імя і назвиско виставця, на чиє припоручення має бути заплачений, хто є акцептанти і жиранти, речинець заплати і квоту.

В дальших колюмнах записується адресу члена, від котрого принято вексель і фоліо книги довжників, на котрім записаний довг. Це є потрібне на те, щоби знати хто є властивим довжником, що побрав товар на кредит, бо часто властивий довжник є підписаний на другім або третім місци межи акцептантами. Єсли вексель реесконтовано в иншій інституції то це треба записати зараз в слідуючій колюмні книги векслів, щоби мати перегляд, котрі векслі є ще в спілці а котрі видано і кому.

Реесконт векслів.

Спілка може уживати до двояких цілей векслів, котрі одержує від своїх довжників або сама виставляє: на покриття вже затягненого довгу при купні товарів або на це, щоби за них одержати готівку від інституції, в котрій спілка одержала векслевий кредит. В обох случаях спілка приймає зобовязання сплати тих векслів готівкою в дни платности після постанов векслевого закона і тому ті зобовязання записується окремо на рахунку т. зв. банкового кредиту. На цім рахунку ведеться також записки що до кредиту одержаного в готівці на довжний скрипт. Для записування довгів з приводу реесконту векслів і кредиту в готівці веде спілка книгу банкових кредитів, в котрій для кождої особи або інституції, що есконтувала вексель, призначується окреме фоліо.

По есконті векслів спілка одержує від акредитуючої інституції рахунок і готівку або повідомлення, на що цю готівку побрано і це треба записати в книгах спілки. Пр. спілка вислала до есконту в Кр. Союзі кред. вексель ч. 1. на К 500·— з чого Союз побрав 6% відсотки до дня платности К 7·50 а що спілка як раз приступила в члени Союза, то крім цего побрав К 5·— на вписове і К 50·— на уділ. Решту К 437·50 одержала спілка почтою враз з рахунком. Асиґната на це буде слідуюча:

Взір IX.

Арт. 638. Снятин, 28. грудня 1913.

За рахунок Кр. Союза кредитового, Львів
з есконту векселя ч. 1, вписове і уділ в Союзі

		Винен		Має	
	Ф-о	К	с	К	с
Рахунок каси	165	437	50		
„ банк. кредиту . . .	2			500	—
„ відсотків 6% до 12/IV. .		7	50		
„ коштів адм. . . .		5	—		
„ льокацій . . .	1	50	—		
Разом . .		500	—	500	—

Цю асиґнату записується в ліквідаційну книгу і відповідні другі книги: готівку в касову книгу, уділ в книгу льокацій а вписове в адміністраційну.

Квоту затягненого банкового кредиту і заплачених відсотків записується в книгу банкових кредитів, в котрій призначується для кождої акредитуючої інституції окреме фоліо. По правій стороні цеї книги записується день ескőнту векселя, число і дату виставлення векселя, адреси векслево зобовязаних осіб, квоту і дату платности. (Гл. кн. банк. кредитів).

Коли западаючий вексель сплачується готівкою з каси, то асиґнату випобняється так:

Взір X.

Арт. 628. — Снятин, 26. грудня 1913.

За готівку на сплату векселя ч. 2
в Кр. Союзі господарських спілок, Львів

		Винен		Має	
	Ф-о	К	с	К	с
Рахунок каси	165			110	—
„ кред. банк. . . .	1	110	—		
Разом . .		110	—	110	—

Цю асиґнату записується в касовій і ліквідаційній книзі а в книзі банкових кредитів записується по лівій стороні в відповідних колюмнах: дату викупу, артикул і квоту.

Часто буває, що готівку з ескőнту векслів відразу призначується на покриття запавших векслів так, що спілка одержує від акредитуючої інституції лише рахунок і сплачені векслі. Надвижка остається також на біжучім рахунку в даній інституції або з біжучого рахунку покривається квоту, яка недостає ще до сплати запавшого векселя, бо звичайно квоти запавших і свіжо ескőнтованих векслів не є рівні.

Взір М. **Книга банкових кредитів.**

Фº 1. Краєвий Союз господарських спілок, Львів. **Фº 1.**

Дата викупу	Арт.	Сплата	Квота вексля К	Квота вексля с	Дата есконту	Арт.	Число вексля	Дата виставл.	Векслево зобовязані	Мешкання	Платности день	Платности міс.	Платности рік	Квота К	Квота с	Примітка
29/12 1913	643	готівкою	200		25/8 1913	458	6	15/8 1913	Василь Колесник Гриць Воробець	Жуків	25	XII.	1913	200		
26/12 1913	628	"	110		14/10 1913	493	12	28/9 1913	Іван Николяк Петро Кавка	Запитів	30	XII.	1913	110		
					27/12 1913	634	13	25/12 1913	Степан Жук Іван Стефанишин	Тершів	25	VI.	1914	717	10	

Фº 2. Краєвий Союз кредитовий, Львів. **Фº 2.**

Дата викупу	Арт.	Сплата	Квота вексля К	Квота вексля с	Дата есконту	Арт.	Число вексля	Дата виставл.	Векслево зобовязані	Мешкання	Платности день	Платности міс.	Платности рік	Квота К	Квота с	Примітка
					28/12 1913	638	11	25 9 1913	Федько Остапчук Гриць Остапчук	Клекотів	25	III.	1914	500		% К 7·50
					29/12 1913	643	14	26/12 1913	Семен Конечний Теодор Глечик	Сопятин	26	IV.	1914	342	90	% К 6 34

На пр.: Спілка вислала до Кр. Союза кредитового у Львові до реесконту вексель на К 342·90 з тим, що з узисканої готівки має бути заплачений западаючий в Кр. Союзі господ. спілок вексель на К 200·— а решту задержить Кр. Союз кредитовий до розпорядимости спілки як льокацію. З рахунку Кр. Союза кред. показалося, що відсотки винесли К 6·34 так, що на льокацію осталося К 136·56.

Тоді переводиться одержаний рахунок через асиґнату так:

Взір XI.

Арт. 643. Снятин, 29. грудня 1913.

За есконт вексля ч. 14, викупно вексля ч. 6 і льокацію надвижки в Кр. Союзі кредитовім

		Винен		Має	
	Ф-о	К	с	К	с
Рахунок каси		—	—	—	—
„ банк. кредиту . . .	1, 2	200	—	342	90
„ відсотків		6	34		
„ льокацій	4	136	56		
Разом . .		342	90	342	90

Рахунок надвижок готівки записується на конті дотичної інституції в книзі льокацій.

В книзі банкових кредитів в увазі по правій стороні записується квоту заплачених відсотків при реесконті вексля та евентуальні відсотки проволоки, єсли вексля на час не викуплено. Єсли вексель дає спілка на покриття рахунку за товар, побраний на кредит без відсотків, то від тих векслів акредитуюча інституція не стручує ніяких відсотків до дня платности фактури. (Гл. взір книги банкових кредитів.)

Вкладки ощадности.

Деякі торговельні спілки приймають вкладки ощадности а гроші уживають на купно товарів. Єсли це є довготермінові вкладки і малі квоти від численних вкладчиків, то спілка може мати з цего хосен. Єсли однак спілка закупить багато такого товару, що довго лежить непроданий, або єсли є багато довжників, що неправильно платять, то спілка може легко попасти в недостачу готівки на виплату вкладок. В кождім случаю господарсько торговельні спілки повинні бути дуже обережні в приниманню

вкладок, та все оглядатися на це, щоби бути в змозі їх на жадання виплатити.

Прихід готівки на вкладку ощадности записується на асиґнаті так:

Взір XII.

Арт. 168. Снятин, 25. мая 1912.

Іван Миколайчук, Білявці
за готівку на вкладку

	Фº	Винен К	Винен с	Має К	Має с
Рахунок каси	14	1500	—		
„ вкладок ощадности . .	12			1500	—
. . . .					
Разом . .		1500		1500	—

Опісля записується прихід до касової книги, вписується цілу позицію до ліквідаційної книги та до книги вкладок ощадности.

Ся книга має драбинкову форму то є, що прихід і розхід записується оден під другим і сейчас обчисляється сальдо. В другій грошевій колюмні записується відсотки належні від вкладки. Коли вкладчик складає гроші то від цеї квоти обчисляється відсотки з гори до того дня, коли їх мається додати до капіталу (капіталізувати). Від винятих квот обчисляється так само відсотки належні по день капіталізації і їх відтягається від тих, котрі попередно дописано.

В наголовку кождої вкладки є місце на вписання застереження, котре вкладчик може поставити, пр. що вкладку можна виплатити лише за поданням якогось умовленого слова (клича) і т. п. Застереження може бути рівнож зі сторони спілки, пр. що виплата може наступити лише по упливі певного часу і т. п.

В той день, коли мається дописати відсотки до капіталу на те, щоби їх також процентувати, звичайно 30. червня і 31. грудня кождого року, виписується на окремих друках інвентар всіх вкладок враз з належними того дня відсотками.

Взір Н. **Книга вкладок ощадности.**

Ч: *12.*

Імя: *Іван*

Назвиско: *Миколайчук, Білявці*

Застереження:

Рік	Місяць	День	Арт.	Вкладка або зворот	Капітал корон	Капітал с	% дописаний або відписаний кор.	% дописаний або відписаний с	Замітка
1912	мая	25	168	Вкладка	1500	—	5	—	4% від 1/6
„	червня	30	210	% допис	5	—			
				Стан	1505	—	30	10	4% до 31/12
„	жовтня	3	425	Зворот	500	—	5	—	„ „ „
				Стан	1005	—	25	10	

Взір інвентаря вкладок ощадности.

Ч. біжуче	Ч. книжки вкладкової	ВКЛАДНИК	Сальдо капіталу корон	Сальдо капіталу с	Сальдо відсотків корон	Сальдо відсотків с	Сума корон	Сума с	УВАГА
		З перенесення	28345	80	713	26	29059	06	
11	12	Іван Миколайчук	1005	—	25	10	1030	10	
12	14	Дмитро Мулявка	2000	—	36	50	2036	50	

Дописання відсотків.

Всі належні відсотки (сальдо відсотків) счислюється і записується одною асиґнатою, пр.:

Взір XIII.

Арт. 654.					Снятин, 31. грудня 1913.
За відсотки дописані до вкладок ощадности після інвентаря.					
		Винен		Має	
	Ф°	К	с	К	с
Рахунок каси					
„ відсотків		468	68		
„ вкладок ощадности . .				468	68
Разом . .		468	68	468	68

Опісля дописується відсотки до кождої вкладки окремо, а від одержаної суми обчисляється в книжці знов відсотки, які належалибися до дня поновної капіталізації. (Гл. взорець книги вкладок.)

Асиґнати на виплату вкладок виставляється противно, чим на прихід, пр.:

Взір XIV.

Арт. 425.					Снятин, 3. жовтня 1912.
Іван Миколайчук, Білявці за зворот вкладки					
		Винен		Має	
	Ф°	К	с	К	с
Рахунок каси	26			500	—
„ вкладок ощадности . .	12	500	—		
. . . .					
Разом . .		500	—	500	—

Кождому вкладчикови виставляється вкладкову книжочку. На окладинці книжочки є виписане число вкладки згідно з книгою вкладок ощадности та фірма (печатка) спілки. Другу і трету сторону виповняється відповідно до друкованих рубрик, пр.:

— 2 —

Ч. 12

Словами: дванайцять

Імя і назвиско: Іван Миколайчук, Білявці

Снятин *дня* 25. мая 191 2

стампілля і фірмові підписи:

Господарсько-торговельна Спілка
стов. зар. з обм. порукою
в Снятині.

(Підпис) (Підпис)

— 3 —

Стопа процентова:

від дня 1. (першого) червня 1912 *року* 4 % *річно* (чотири від ста)

Застереження:

Виповідження:

На четвертій, пятій і слідуючих сторонах вписується словами і числами зложені і виняті квоти з поданням дати і числа асиґнати а в послідній рубриці потверджують вплату чи виплату члени управи або касієр своїми підписами. (Гл. взір стор. 62.)

Відсотки дописані в день капіталізації записується також в книжочці вкладковій при першій нагоді, коли вкладчик її предложить.

Записання вплати вкладки до книжочки є заразом потвердженням, тому ніяких окремих поквітовань не видається. Без предложення вкладкової книжочки не вільно виплачувати вкладок а як вкладчик загубив її, то мусить перевести судову амортизацію. Вкладкових книжочок без назвиска вкладчика, т. зв. книжочок на оказателя, господарсько-торговельним спілкам та взагалі товариствам зареєстрованим з обмеженою або необмеженою порукою (кооперативам) не вільно виставляти.

— 4 — — 5 —

Дата		Вложено або звернено	Буквами	Числами: корон	с	Число артикулу каси	Потвердження каси
1912 мая	25	Вкладка	Оден тисяч пятьсот кор.	1500	—	168	Підписи
1912 червня	30	% дописаний	пять корон	5	—	210	„
			Стан	1505	—		
1912 жовтня	3	Зворот	пятьсот кор.	500	—	425	„
			Стан	1005	—		
			Стан				

Уміщення (льокація) готівки на біжучім рахунку.

Книга льокацій.

Коли спілка не хоче держати у себе за багато готівки або бажає мати її до розпорядимости в такій місцевости, де вона має часто платности, то складає її в других інституціях на невеликий процент, застерігаючи собі скору виплату бажаної квоти. Таке уміщення готівки записується на асиґнаті так:

Взір XV.

Арт. 684. Снятин, 29. грудня 1913.

За готівку на біжучий рахунок
в Тов. „Сила" Снятин.

	Фº	Винен К	с	Має К	с
Рахунок каси	165			2000	—
„ льокацій	2	2000	—		
. . . .					
Разом . .		2000	—	2000	—

Коли виймається готівку з біжучого рахунку то записується це подібно але в відверненій позиції: каса винен а рахунок льокацій має.

До льокацій зачисляється також уділи зложені в других інституціях і всі гроші виплачені спілкою на т. зв. сталі льокації, якими вона не може свобідно диспонувати, пр. кавції, вінкульовані вкладки і т. п. причім однак треба в книзі льокацій для кождого рода льокації призначити окреме конто з відповідними дописками в заголовку.

Взір О.

Ф⁰ 1. **Книга льокацій.** **Ф⁰ 1.**

Винен Льокація на ріжні уділи. Має

Дата	Арт.	Вложено	К	с	Дата	Арт.	Винято	К	с
25/12 1913	623	Кр. Союз госп. спілок, Львів	50	—					
28/12 1913	638	Кр. Союз кредитовий, Львів	50	—					

Ф⁰ 2. **Ф⁰ 2.**

Винен Кредитове товариство „Сила", Рогатин Має

Дата	Арт.	Вложено	К	с	Дата	Арт.	Винято	К	с
28|10 1913	446.	готівкою	3600	—	19|11 1913	478.	готівкою	500	—
29|12 1913	648.	„	2000	—	21|11 1913	526.	за викупно векселя	120	—
31|12 1913	656.	за відсотки	37	06			31|12 1913 сальдо	5017	06
			5637	06				5637	06

Аґенти за провізією.

Коли спілка має по селах своїх мужів довіря або аґентів, згоджених за провізією, то провадить для кождого окремо рахунок в окремій книзі аґентів. В ній записується кілько аґент продав товарів або на яку квоту приєднав членів, купуючих якийсь товар, та яка провізія належиться йому.

Взір П. **Книга аґентів.**

Іван Катериняк, Вишнівчик.

Услівя: 50 с. від 100 кґ. томасини і суперф. 3% від машин, 2% від насіння.

Дата	Арт.	Виплачено			Дата	Купуючий через аґента	Товар	Квота закупна		Належна провізія		Примітка
			К	с				К	с	К	с	
28/12 1913	640	готівкою	55	—	20/12 1913	Петро Стефанів	5 сотн. томас. 5 „ суперф.	105	—	5	—	
					20/12 1913	Громада Остриня	100 сотнарів томасини	950	—	50	—	

Належну аґентови провізію записується до книги без асиґнати а на асиґнату записується щойно виплату готівки, належної йому яко провізія після отсего взору:

Взір XVI.

Арт. 640. Снятин, 28. грудня 1913.

За виплачену провізію
Іванови Катериняк, Вишнівчик

	Фº	Винен К	Винен с	Має К	Має с
Рахунок каси	165			55	—
„ провізий (аґентів) . .		55	—		
Разом . .		55	—	55	—

Адміністрацийні видатки.

Спілка повинна виказати в річнім замкненню як можна найточніще всі адміністраційні видатки з огляду на податки як також для ужитку членів. До розділення адміністраційних видатків на окремі ґрупи як пр. платні, льокаль, податки, друки і т. п., ведеся адміністраційну книгу до якої записується всі видатки з асиґнат і то наперед в головну колюмну а опісля в поодинокі колюмни залежно від рода видатку. О скілько спілка побирає від членів зворот коштів адміністрації, пр. за друки або кошти оплати листів і т. п. то їх записується по правій стороні книжки. Загальний розхід на кошти адміністрації після адміністраційної книги повинен бути рівний сумі сих видатків, яку виказує ліквідаційна книга а так само повинна годитися сума зворотів в обох книгах.

Асиґнати на адміністраційні видатки виставляється після отсего взору:

Взір XVII.

Арт. 653. Снятин, 31. грудня 1913.

За платні урядників після долученого спису.

		Винен		Має	
	Фº	К	с	К	с
Рахунок каси	165			500	
„ коштів адм. . . .		500	—		
„					
Разом . .		500	—	500	—

Взір P.

Фоліо: 1.

КНИГА АДМІНІ-

Ч. біжуче	Дата	Ч. асигнати	ВИДАТОК	Загальний розхід		Платні		Льокаль опал світло		Податки і оплати		Порто і дрібні видатки		Друки		Обезпечення	
				К	с	К	с	К	с	К	с	К	с	К	с	К	с
1	1913 2/1	5	платні урядників	250		250											
2	„	7	чинш за січень	300				300									
3	8/1	25	20 q вугля	240				240									
4	9/1	27	порто за тиждень	6	40							6	40				
5	10/1	30	2 книги	20										20			
6	„	31	рентовий податок	15	60					15	60						
7	14/1	39	фіра до Михальча	30													

Движимости.

Предмети, котрі спілка закупила для свого власного уживання, що не підлягають знищенню протягом одного року, записуєся на рахунок движимостий, пр. огнетревалу касу, стіл, вагу і т. п. На такий видаток виставляється асигнату в слідуючий спосіб: (гл. побіч взір XVIII.)

Перегляд всіх движимостий, що є власністю спілки ведеться в книжці, котра заразом є інвентарем движимостий до білянсу. (Гляди взір інвентаря движимостий). В ній записується всі закуплені предмети по черзі; при кінци року від загальної суми виданої за цілий рік, з дочисленням вартости з минувшого року, відраховується відповідний процент зужиття а решту приймається яко вартість движимостий до білянсу. Єсли якийсь предмет зовсім знищився, то це зазначується в книзі в тім місци, де записано купно даного предмету. Єсли по якім довшім часі богато предметів пропало і через те інвентар не дає вже доброго перегляду істнуючих движимостий, то треба при кінци року переписати на нову сторону всі предмети, котрі ще є, подаючи ціну їх закупна в тексті а сумаричну вартість всіх движимостий після білянсу вписується на кінци спису в грошевій колюмні.

Взір Н.

СТРАЦІЙНА.

Фоліо: 1.

Опакування К	с	Кошти подорожи засідань К	с	Оголошення і цінники К	с	К	с	К	с	Ч. біжуче	Дата	Ч. асигнати	ПРИХІД	Загально К	с	Льокаль опал і світло К	с	К	с
										1	1913 12/1	33	Опуст за брак 50 кґ. вугля	6		6			
		30																	

Взір XVIII.

Арт. 645. Снятин, 29. грудня 1912.

За вагу до листів К 20·—
і машинку до дірковання „ 10·16

	Фº	Винен К	с	Має К	с
Рахунок каси	26			30	16
„ движимостий . . .	12	30	16		
Разом . .		30	16	30	16

Посередництво.

Дуже часто буває, що спілка замовляє в Союзі або від иншого доставця якийсь товар, котрий іде прямо на адресу відборця. Спілка дістає на него лише рахунок, в якім подано, на чию адресу товар вислано і як його мається заплатити. Часом спілка має заплатити доперва по одержанню товару але звичайно такі посилки йдуть за готівку з гори або за посліплатою.

Така трансакція складається властиво з двох частий: *а)* Спілка купує в Союзі, *б)* Спілка продає відборцеви. Відповідно до цего пишеться дві асиґнати: одну після звору ч. IV., це є на закупно на кредит від вірителя (рахунок посередництва „винен" — рахунок вірителя „має") а другу після взору ч. VI., це є на продаж на кредит (рахунок довжника „винен" — рахунок посередництва „має") з тим, що для відріжнення від товарів проданих в склепі називається цей рахунок **„посередництвом"**. На першій асиґнаті записується ціну купна а на другій сю ціну, за яку продано товар відборцеви так, що рахунок товару є обтяжений за меньшу квоту а узнаний за більшу і та надвижка є зиском спілки.

Сі дві асиґнати стятаються в одну, єсли рівночасно записується цілу трансакцію, то є і купно і продаж товару і тоді така асиґната має слідуючій вигляд:

Взір XIX.

Арт. 629. Снятин, 29. грудня 1913.

За борону для П. Климка, Задвірє
після рах. Союза ф-а ч. 1.

	Ф-о	Винен К	Винен с	Має К	Має с
Рахунок каси		—	—	—	—
„ довжн.: П. Климок . .	47	70	—		
„ посередництва . . .	16	63	—	70	—
„ вірителів: Союз . . .	5			63	—
Разом . .		133	—	133	—

В сій асиґнаті обтяжується п. Климка квотою К 70·— за вислану йому борону а Союз узнається за К 63·— то є за квоту купна борони. Рахунок посередництва є обтяжений квотою К 63·— а узнаний за К 70·— ріжниця К 7·— є заробком спілки. Асиґнату записується до ліквідаційної книги в книзі вірителів на добро рахунку Союза а в книзі довжників на довг рахунку п. Климка.

Товарова книга посередництва.

Для перегляду товарів закуплених способом посередництва ведеться окрему товарову книгу або призначується в склеповій товаровій книзі окремо відповідну скількість карток лише на товарі посередництва. Цю товарову книгу ведеться так, що кождій фактурі на куплений товар записаній по лівій стороні книжки відповідає по правій стороні записка що до продажі того самого товару. На кождий товар проданий членови в дорозі посередництва повинна спілка виставити рахунок так, що до товарової книги вписується по лівій стороні фактуру доставця для спілки а по правій фактуру спілки для члена і покликується число асиґнати, якою цю перепродаж записано. (Гл. взір кн. тов. посередн.).

При посередництві належитість за товар побирається часто послі-платою, то є відборець має зложити гроші при відборі товару з залізниці чи з почти. В тім случаю повинна спілка повідомити доставця вже при замовленню товару, яку квоту він має побрати посліплатою так, щоби і ціна купна і заробок спілки були заплачені. Єсли можливо то спілка повинна побирати яко задаток таку квоту, яка має бути її зарібком а тоді доставець має побрати посліплатою цілу його належитість. Єсли спілка припоручає доставцеви побрати посліплатою цілу ціну продажі, то заробок спілки опинюється хвилево в руках доставця. Як що спілка є в сталих зносинах з доставцем, то найліпше від члена побирати цілу ціну продажі відразу при замовленню готівкою а опісля розчислюватися з доставцем, бо тоді член не потребує оплачувати дуже високої провізії, яку побирає почта і залізниця при посліплатах.

Єсли при висилці доставець побрав посліплатою якусь квоту то спілка записує це в себе асиґнатою після слідуючого взору:

Взір XX.

Арт. 630 — Снятин, 29. грудня 1913.

За посліплату до ф-а ч. 1.

		Винен		Має	
	Ф-о	К	с	К	с
рахунок каси		—	—	—	—
„ вірителів (Кр. Союз госп.)	5	70	—		
„ довжників . . . . (П. Климок, Задвіре)	4			70	—
Разом . .		70	—	70	—

Відборець заплатив посліплату тому його узнається даною квотою а доставець побрав її отже його обтяжується. Сю асиґнату записується рівнож на рахунках дотичних осіб в книзі вірителів і довжників. В той спо-

сіб довжник, котрого передше обтяжено за товар є тепер узнаний за послі-плату а що посліплата була заразом повною вартостю товару то конто довжника є зовсім вирівнане. Вірителя узнано ціною купна товару а обтяжено побраною посліплатою; ріжниця остається хвилево в посіданню вірителя і є в тім случаю якраз зарібком спілки.

Для кождого члена, що купує за посередництвом спілки а так само для кождого вірителя, в котрого спілка замовляє товарі треба відчинити окремий рахунок, щоби мати перегляд чи всі замовлені товарі вислані і чи всі заплачені відборцями, бо інакше ціла перепродаж усунеться з під контролі.

Розділ чистого зиску.

По замкненню рахунків спілка виказує звичайно певний чистий зиск, який загальні збори рішають розділити відповідно до постанов статута. Звичайно статут предвиджує, що з зиску мається обовязково приділити якийсь процент до резервового фонду а про решту рішають свобідно загальні збори і призначують квоту потрібну на дівіденду від уділів, творять особливі резерви страт на товарах і т. п. призначують відповідні квоти на народні культурні і добродійні цілі і т. д.

В головній книзі квота зиску є записана на рахунку зиску з минувшого року по стороні „має". По ухвалі загальних зборів виставляється одну асиґнату, якою відразу цілий зиск переноситься на відповідні рахунки або доконується виплати квот, які мають бути з него готівкою виплачені.

В нашім примірі замкнення рахунків зиск з 1912 р. в квоті К 4.272·47 розділено так, що до резервового фонду приділено К 2.000·— на дівіденду (відповідно до скількости уділів по 6% від 100) К 1.468·40 а на добродійні цілі призначено К 804·07 і виплачено готівкою.

Взір XXI.

Арт. 136. Снятин, 25. лютого 1913.

За розділ чистого зиску з 1912 р. після ухвали загальних зборів з 24. II. 1912.

		Винен		Має	
	Фº	К	с	К	с
Рахунок каси	3			804	07
„ дівіденди				1468	40
„ резервового фонду . .				2000	—
„ зиску		4272	47		
Разом . .		4272	47	4272	47

Товарові звороти.

В спілках ведених після системи Рочдель мусить управа виготовити ще перед загальними зборами спис, за кілько котрий член купив товарів від спілки за час ділового року, як це подано попередно в уступі про торги за готівку. Відповідно до цего, кілько було всего торгу і який був зиск призначують Загальні збори часть зиску на звороти. Колиби зиск в нашім примірі в квоті К 4.272·47 розділено так: до резервового фонду К 1,000·—, на дівіденду від уділів К 1.468·40, на добродійні ціли готівкою зараз К 500·— а на товарові звороти К 1.304·07 то асиґната на цей розділ чистого зиску буде така:

Взір XXI а.

Арт. 136. Снятин, 25. лютого 1913.

За розділ чистого зиску з 1912 р. після ухвали загальних зборів з 24/2 1913.

	Ф-о	Винен К	Винен с	Має К	Має с
Рахунок каси	3			500	—
„ дівіденди				1468	40
„ зворотів				1304	07
„ резервового фонду . .				1000	—
„ зиску за 1912 р. . .		4272	47		
Разом . .		4272	47	4272	47

Через це повстане в головній книзі новий рахунок „зворотів“ узнаиий квотою К 1.304·07. По загальних зборах члени будуть побирати належні їм звороти і на кожду таку виплату виставиться асиґнату в котрій обтяжується рахунок зворотів а узнається касу. Виплату звороту нотується на аркуші, на котрім обчислено суму зворотів для кождого члена окремо. Можна також всі звороти виплатити одною асиґнатою та дати в перехованя управителеви склепу або касієрови, щоби звертав членам належний зворот при нагоді нового купна товару.

Дівіденда від уділів.

Управа спілки обчисляє при замкненню рахунків кождого року, як висока є квота уділів, що після статута є управнені до дівіденди. Коли порівнається цю квоту з чистим зиском то покажеться яку найвище стопу дівіденди можна предложити загальним зборам до ухвалення так, щоби також инші фонди одержали відповідні квоти. Коли вже дівіденду ухвалено і перенесено асиґнатою з рахунку зиску на рахунок дівіденди, обчисляється на інвентарі уді-

Ф-о 47. **Книга**

Винен Петро Мигаль,

Дата	Арт.	Предмет	Платн.	Довг К	Довг с	Звернено вексель Ч.	дня	К	с
29/12 1913	629	за 1 борону з Кр. Союза госп. спілок		70	—				
				70	—				

Ф-о 16. **Товарова книга**

Дата	Артикул	Ч. факт.	ПРЕДМЕТ	Ціна товару і перевіз К	с	Заробок назначений К	с	До узисканя при продажі К	с
			перенесено з ф-о 15.	40.000	62	2.277	80	42.278	42
16/12	629	41	Краєв. Союз госп. спілок, Львів						
			1 борона	63	—	7	—	70	—
30/12	650	42	Тов. Монтан, Дрогобич						
			2 бочки нафти	520	—	80	—	600	—
30/12	651	43	Кр. Союз госп. спілок, Львів						
			за 100 сотнарів каініту	677	30	39	20	716	50
			Зиск	2.404	—				
				43.664	92	2.404	20	43.664	92

овжників. Ф-о 47.

іздвяни **Має**

Дата	Арт.	Предмет	В-а	Сплата К	Сплата с	Зложив вексель Ч.	Зложив вексель пл.	Зложив вексель К	Зложив вексель с
29/12 1913	629	за посліплату		70	—				
				70	—				

осередництва. 1913 р. Ф-о 16.

Дата	Артикул	Ч. факт.	ПРЕДМЕТ	Продано за К	Продано за с	Опусти і відтяження К	Опусти і відтяження с	Разом К	Разом с
			перенесено в ф-о 15	42.278	42			42.278	42
26/12	629		Петро Климок, Задвірє						
			за 1 борону	70	—			70	—
30/12	650		Крамниця Просвіти, Корсів						
			1 бочка нафти	300	—			300	—
„	„	67	Торговельна спілка, Билиці						
		68	1 бочка нафти	300	—			300	—
30/12	651		Кружок Сільск. Госп., Княже						
			100 сотн. каініту	716	50			716	50
				43.664	92			43.664	92

лів належну від кождого уділу дівіденду після ухваленої процентової стопи і виплачується членам відповідно до постанов статута а виплату записується на інвентарі. Прим.:

Взір XXII.

Арт. 647. Снятин, 29. грудня 1913.

За готівку на дівіденду члена
ч. 36. Михайла Демчишин, Туря

	Ф-о	Винен К	с	Має К	с
Рахунок каси	165			5	60
„ дівіденди	36	5	60		
Разом . .		5	60	5	60

Дівіденду не підняту до певного часу або від неповних уділів звичайно після постанов статута дописується до уділів в книзі уділів і переводиться асиґнатою після отсего взору:

Взір XXIII.

Арт. 148. Снятин, 27. лютого 1913.

За дівіденду дописану до уділів після спису
на інвентарі

	Ф-о	Винен К	с	Має К	с
Рахунок дівіденди		219	36		
„ уділів				219	36
Разом . .		219	36	219	36

Зворот товару або опаковання доставцеви.

Єсли спілка з якоїсь причини звертає доставцеви товар або опаковання товару, то записання сего на асиґнату залежить зовсім від услівій на яких це діється. При звороті товару спілка мусить умовитися з доставцем, чи він прийме його по фактуровій ціні та хто покриває кошти перевозу. Спілка може обтяжити доставця лише за таку квоту з приводу звороту товару, на яку він добровільно годиться або яку спілка має намір евентуально судово упоминатися. Звичайно буде це що найбільше квота фактури і перевозу до Спілки та назад. На пр.: Спілка заплатила і одержала від I. Вайнфельда в Кракові 10 січкарень ручних, зовсім не здатних до ужитку місто кератових.

Рахунок виносить по К 300·— за штуку разом К 3.000·—
фрахт і достава до Спілки і назад на залізницю „ 460·—
Разом К 3.460·—

По відосланню товару Спілка виставляє асиґнату, котрою обтяжує доставця за відослані товарі, як шо він вже був узнаний попередно за них. В противнім случаю треба рівночасно записати йому на добро присланий товар після взору ч. IV. а обтяжити за зворот враз з коштами, як слідує:

Взір XXIV.

Арт. 236. Снятин, 25. лютого 1912.

За звернені I. Вайнфельдови, Краків
10 січкарень К 3000·— і кошти достави К 460·—

	Фº	Винен К	Винен с	Має К	Має с
Рахунок вірителів	18	3460	—		
„ товарів	3			3460	—
. . . .					
Разом . .		3460		3460	—

В товарову книгу вписується цю усиґнату так, якби товар був проданий, то є в колюмні „продано за“. Єсли його передше вписано до книги товарової і назначено брутто ціну, то ріжницю межи назначеною ціною а узисканою через зворот доставцеви треба вписати в колюмні опусти і відтяження.

Так само записується зворот опаковання (ембаляжу), єсли доставець почислив його в рахунку та згодився приняти назад по певній означеній ціні. В тім случаю вже при калькуляції ціни продажі треба ціну опаковання

відчислити від суми рахунку в цій висоті, в якій доставець згоджується приняти його а по звороті опаковання зворот узисканий за него доповнить заробок спілки.

Колиби опаковання не було вчислене доставцем до ціни товару, лише визичене, то до ціни продажі товару треба дочислити кошти звороту опаковання. Опісля при звороті треба виставити асиґнату, якою обтяжується товар тими коштами після взору ч. III. З причини великої ріжнородности случаїв звороту товарів доставцеви та звороту опаковання треба при записуванню їх докладно розглянути на яку квоту звертається товар або опаковання, як почислив їх доставець в своїм рахунку та хто має поносити кошти перевозу та щойно по провіренню всіх сих умов виставити асиґнату згідну з фактичним станом справи.

ПРИМІРИ

з діяльности спілки вписані до ліквідаційної книги.

Грудень 1913.

25. XII. Приступає в члени Іван Наконечний з Видинова, вплачує вписове К 1·— і два уділи по корон 10·—, разом К 21·—.

622. Асиґната:	Винен	Має
рах. каси	К 21·—	
„ резерв. фонду		К 1·—
„ уділів		„ 20·—
разом	К 21·—	К 21·—

„ Вислано до Краєвого Союза господарських спілок у Львові вписове К 5·— і уділ К 50·—.

623. Асиґната:	Винен	Має
рах. каси		К 55·—
„ льокацій	К 50·—	
„ коштів адмін.	„ 5·—	
разом	К 55·—	К 55·—

„ Відібрано з залізниці ваґон 100 метр. сотн. каініту за посліплатою К 198·— кошти перевозу і достави до маґазину К 70·80. Брутто по К 3·— за 100 кґ. то є разом К 300·—.

624. Асиґната:	Винен	Має
рах. каси		К 268·80
„ товарів	К 268·80	
разом	К 268·80	К 268·80

„ Уторговано в дрібній продажі після дневника торгів разом К 846·80.

625. Асиґната:	Винен	Має
рах. каси	К 846·80	
„ товарів		К 846·80
разом	К 846·80	К 846·80

26. XII. Відібрано з залізниці 1 ваґон 100 метр. сотн. томасини від Кр. Союза госп. Спілок з млина томасини в Вишковицях. Рахунок Союза виносить К 717·10 платний за 6 місяців за векслем або готівкою до 30 днів з 3% сконто. Кошти перевозу виплачено К 119·60.

626. Асиґната:	Винен	Має
рах. каси		К 119·60
„ вірителів		„ 717·10
„ товарів	К 836·70	
разом	К 836·70	К 836·70

„ Відібрано 1 ваґон 100 метр. сотн. суперфосфату прямо з фабрики диспонований Кр. Союзом господ. спілок у Львові. Кошти перевозу заплачено К 116·80; рахунок за товар ще не прийшов.

627. Асиґната:	Винен	Має
рах. каси		К 116·80
„ товарів	К 116·80	
разом	К 116·80	К 116·80

„ Вислано до Кр. Союза госп. спілок у Львові готівку К 110·— на заплату вексля платного дня 30. грудня т. р.

628. Асиґната:	Винен	Має
рах. каси		К 110·—
„ банк. кред.	К 110·—	
разом	К 110·—	К 110·—

„ Одержано рахунок Кр. Союза госп. спілок за ланцюхову борону на К 63·— яку вислано після замовлення прямо на адрес Петра Климка в Задвірю за посліплатою К 70·— котра вплинула до Союза.

629. Асиґната:	Винен	Має
рах. вірителів		К 63·—
„ посередництва	К 63·—	„ 70·—
„ довжників	„ 70·—	
разом	К 133·—	К 133·—

630. Асиґната:	Винен	Має
рах. вірителів	К 70·—	
„ довжників		К 70·—
разом	К 70·—	К 70·—

„ Вплинула до каси з дневного торгу квота К 439·64.

631. Асиґната:	Винен	Має
рах. каси	К 439·64	
„ товарів		К 439·64
разом	К 439·64	К 439·64

27. XII. Семен Малярчук зі Шнирова замовляє 5-рядкову сівачку за К 300·— і дає задаток К 100·—. Решту К 200·— заплатить в двох ратах по К 100·— платних 1. квітня і 1. липня слідуючого року. Сівачку відбере пізнійше.

632. Асиґната:	Винен	Має
рах. каси	К 100·—	
„ довжників		К 100·—
разом	К 100·—	К 100·—

„ Петро Григорчук з Клекотова складає К 500·— на вкладку ощадности.

633. Асиґната:	Винен	Має
рах. каси	К 500·—	
„ вкладок ощад.		К 500·—
разом	К 500·—	К 500·—

„ Вислано Кр. Союзови госп. спілок у Львові вексель ч. 13. за томасину на К 717·10 пл. 25/6 1914.

634. Асиґната:	Винен	Має
рах. вірителів	К 717·10	
„ банк. кредиту		К 717·10
разом	К 717·10	К 717·10

„ Вислано Кр. Союзови госп. спілок у Львові на вирівнання рахунку за суперфосфат до ф-а 70. готівкою К 950·60 потручуючи з квоти рахунку 3% сконто К 29·40.

636. Асиґната:	Винен	Має
рах. каси		К 950·60
„ відсотків		„ 29·40
„ вірителів	К 980·—	
разом	К 980·—	К 980·—

„ З торгу вплинула до каси квота К 368·56.

636. Асиґната:	Винен	Має
рах. каси	К 368·56	
„ товарів		К 368·56
разом	К 368·56	К 368·56

28. XII. Петро Мигаль з Різдвян платить решту довгу К 20·—.

637. Асиґната:	Винен	Має
рах. каси	К 20·—	
„ довжників		К 20·—
разом	К 20·—	К 20·—

28\. XII. Приходить рахунок Краєвого Союза Кредит. у Львові з есконту поданого спілкою векселя ч. 11. на К 500·—, відсотки К 7·50, вписове К 5·— і уділ К 50·—, побрав Союз з валюти — решту К 437·50 одержує спілка переказом.

638. Асиґната:	Винен	Має
рах. каси	К 437·50	
„ відсотків	„ 7·50	
„ льокацій	„ 50·—	
„ коштів адмін.	„ 5·—	
„ банк кредиту		К 500·—
разом	К 500·—	К 500·—

„ Михайло Семенюк виймає зі своєї вкладки ощадности ч. 18. квоту К 210·—.

639. Асиґната:	Винен	Має
рах. каси		К 210·—
„ вклад. ощадн.	К 210·—	
разом	К 210·—	К 210·—

„ Іванови Катеринякови, аґентови в Вишнівчику виплачено провізію К 55·—.

640. Асиґната:	Винен	Має
рах. каси		К 55·—
„ провізій	К 55·—	
разом	К 55·—	К 55·—

„ З денного торгу вплинула до каси квота К 539·18.

641. Асиґната:	Винен	Має
рах. каси	К 539·10	
„ товарів		К 539·18
разом	К 539·18	К 539·18

29\. XII. Семен Малярчук забирає закуплену на рати сівачку за К 300·—.

642. Асиґната:	Винен	Має
рах. довжників	К 300·—	
„ товарів		К 300·—
разом	К 300·—	К 300·—

„ Кр. Союз кредитовий присилає рахунок на принятий до ескотну вексель ч. 14. на К 342·90. Відсотки стягнено К 6·34, а з валюти заплачено вексель в Кр. Союзі госп. спілок на К 200·— і решту К 136·56 вписано на біжучий рахунок спілки.

643. Асиґната:	Винен	Має
рах. банк. кред.	К 200·—	К 342·90
„ відсотків	„ 6·34	
„ льокацій	„ 136·56	
разом	К 342·90	К 342·90

29. XII. Спілка звертає Кр. Союзови госп. спілок у Львові 1 коловороток присланий в коміс за К 29·—.

644. Асиґната:

	Винен	Має
рах. вірителів	К 29·—	
„ товарів		К 29·—
разом	К 29·—	К 29·—

„ Виплачено кошти оголошення зміни статута К 15·90.

645. Асиґната:

	Винен	Має
рах. каси		К 15·90
„ коштів адмін.	К 15·90	
разом	К 15·90	К 15·90

„ Закуплено вагу до листів і машинку до дірковання за К 30·16.

646. Асиґната:

	Винен	Має
рах. каси		К 30·16
„ движимостий	К 30·16	
разом	К 30·16	К 30·16

„ Михайло Демчишин з Туря, підіймає від уділу ч. 36. дивіденду за минувший рік К 5·60.

647. Асиґната:

	Винен	Має
рах. каси		К 5·60
„ дивіденди	К 5·60	
разом	К 5·60	К 5·60

„ Зложено на біжучий рахунок в кредитовім товаристві „Сила“ в Снятині квоту К 2000·—.

648. Асиґната:

	Винен	Має
рах. каси		К 2000·—
„ льокацій	К 2000·—	
разом	К 2000·—	К 2000·—

„ З денного торгу вплинуло К 656·30.

649. Асиґната:

	Винен	Має
рах. каси	К 656·30	
„ товарів		К 656·30
разом	К 656·30	К 656·30

30. XII. Одержано рахунок Тов. Монтан з Дрогобича на 2 бочки нафти, вислані до крамниці Просвіти в Корсові і Торговельної спілки в Білинцях. Ціна 1 бочки нафти К 260·— разом К 520·— продано по К 300·—.

650. Асиґната:

	Винен	Має
рах. 2 довжників á К 300·— (як вище)	К 600·—	
„ посередництва	„ 520·—	К 600·—
„ вірителів		„ 520·—
разом	К 1120·—	К 1120·—



КНИГА ЛІКВІДАЦІЙНА. **ГРУДЕНЬ 1913.**

Дата	Арт.	ЗМІСТ	Оборот	Каса		Товарі		Посередництво		Вірителі		Вкладки ощадности		Довжники		Кошти адм.		Кредит банковий		Відсотки		Провізія (агенти)		Уділи		Фонд резервовий		Движимости		Льокації		Дівіденда	
				Винен	Має	Винен	Має	Винен	Має	Винен	Має	Винен	Має	Винен	Має	Винен	Має	Винен	Має	Винен	Має	Винен	Має	Винен	Має	Винен	Має	Винен	Має	Винен	Має	Винен	Має
		з перенесення	22593 36	5821 09	8900 19	8997 36	5082 16			4353 30	4381 07		39 39	673 50	2410 30	23 63		990		73 86		10 60			440		7			1650 02	1353 25		
25	622	І. Наконечний, Видинів, уділ і впис	21	21												5									20		1						
„	623	Уділ і вписове в Кр. Союзі госп. сп.	55		55																									50			
„	624	100 сотн. метр. каініту Ф-а 71	268 80		268 80	268 80																											
„	625	денний торг	846 80	846 80			846 80																										
26	626	100 сотн. метр. томасини і перевіз	836 70		119 60	836 70					717 10																						
„	627	перевіз суперфосфату Ф-а 70	116 80		116 80	116 80																											
„	628	Кр Союз госп. сп. на викуп векселя	110		110													110															
„	629	П. Климок за борону від Союза	133					63	70		63			70																			
„	630	„ „ „ посліплата	70							70					70																		
„	631	денний торг	439 64	439 64			439 64																										
27	632	С. Малярчук, задаток на сівачку	100	100											100																		
„	633	П. Григорчук, Клекотів, вкладка	500	500									500																				
„	634	Кр. Союз госп. сп., за вексель ч. 13	717 10							717 10									717 10														
„	635	„ „ „ готівка за ф-а 70	980		950 60					980											29 40												
„	636	денний торг	368 56	368 56			368 56																										
28	637	П. Мигаль, Різдвяни, на довг	20	20											20																		
„	638	Кр. Союз кред , ескoнт векс. і уділ	500	437 50												5			500	7 50										50			
„	639	М. Семенюк, зворот вкладки	210		210							210																					
„	640	І. Катериняк, Вишнівчик, провізія	55		55																	55											
„	641	денний торг	539 18	539 18			539 18																										
29	642	С. Малярчук, за сівачку на кредит	300				300							300																			
„	643	Кр. С. кред., рах. з еск. векселя ч. 14	342 90															200	342 90	6 34										136 56			
„	644	Кр. Союз госп. сп., зворот товару	29				29			29																							
„	645	кошти оголошення зміни статута	15 90		15 90											15 90												30 16					
„	646	вага до листів і машинка до дірк.	30 16		30 16																												
„	647	М. Тимчишин, дівід. від уділу 36	5 60		5 60																											5 60	
„	648	льокація в Тов. „Сила", Снятин	2000		20000																									2000			
„	649	денний торг	656 30	656 30			656 30																										
30	650	Тов. Монтан за 2 бочки нафти	1120					520	600		520			600																			
„	651	Кр. С. госп. сп., за 100 сотн. каініту	1393 80					677 30	716 50		677 30			716 50																			
„	652	денний торг	268 36	268 36			268 36																										
31	653	платні урядників	500		500											500																	
„	654	відотки дописані до вкладок ощ.	468 68										468 68							468 68													
„	655	денний торг	339 70	339 70			339 70																										
„	656	відсотки від льокації в „Силі"	37 06																		37 06									37 06			
„	657	„ „ „ резерв фонду	22																								22			22			
		разом в грудни	37010 10	10358 13	13337 65	10219 66	8869 70	1260 30	1386 50	6149 40	6358 47	210	008 07	2360	2600 30	549 53		1300	1540	556 38	66 46	65 60			460		30	30 16		3945 64	1353 25	5 60	

30. XII. Одержано рахунок Кр. Союза госп. спілок на 100 метр. сотн. каініту за К 677·30 висланого до кружка Сільського Господаря в Княжім. Ціна продажі К 716·50.

651. Асиґната:

	Винен	Має
рах. довжників	К 716·50	
„ посередництва	„ 677·30	К 716·50
„ вірителів		„ 677·30
разом	К 1393·80	К 1393·80

„ Готівка з денного торгу К 268·36.

652. Асигната:

	Винен	Має
рах. каси	К 268·36	
„ товарів		К 268·36
разом	К 268·36	К 268·36

31. XII. Виплачено платні урядникам разом К 500·—.

653. Асигната:

	Винен	Має
рах. каси		К 500·—
„ коштів адм.	К 500·—	
разом	К 500·—	К 500·—

„ Дописано до вкладок ощадности відсотки обчислені до кінця року після інвентаря вкладок ощадности разом К 468·68.

654. Асигната:

	Винен	Має
рах. відсотків	К 468·68	
„ вкладок ощадн.		К 468·68
разом	К 468·68	К 468·68

„ Готівка з денного торгу К 339·70.

655. Асиґната:

	Винен	Має
рах. каси	К 339·70	
„ товарів		К 339·70
разом	К 339·70	К 339·70

„ Тов. „Сила“ повідомляє, що від льокації готівки наросли відсотки за послідний пврік К 37·06, котрі записано на добро спілки.

656. Асигната:

	Винен	Має
рах. льокацій	К 37·06	
„ відсотків		К 37·06
разом	К 37·06	К 37·06

„ Від вкладки в Земельнім Банку гіпотечнім на яку уміщено резервовий фонд спілки наросли відсотки К 22·—, котрі відразу записується до резерв. фонду, полишаючи їх дальше на тій вкладці

657. Асиґната:

	Винен	Має
рах. льокацій	К 22·—	
„ резерв. фонду		К 22·—
разом	К 22·—	К 22·—

Річне замкнення книг спілки.

Замкнення касової книги.

Перед властивим замкненням книг і обчисленням зиску і білянсу треба перевести багато підготовляючих робіт, від яких головно залежить, чи білянс буде правдивий та згідний з книгами.

Передовсім обчисляється ті складові части маєтку, в котрих сейчас слідуючого дня нового року можуть зайти зміни, то є готівку і товарі. Обчисляється отже готівку в касі і порівнується з касовою і ліквідаційною книгою, чи їх сальда є такі як готівка в касі. Єсли є ошибки, то їх треба вишукати і поправити. Найбільшою ошибкою є, єсли касієр „докладає“ з власної кишені або забирає надвижку і в той спосіб старається, щоби бути в згоді з книгами. Тим способом не допускає до вишукання ошибки, через що опісля годі погодити рахунки. Єсли покажеться, що і асиґнати і касова і ліквідаційна книги годяться що до готівки а стан каси є инший. то тоді очевидно є ошибка лише в готівці на шкоду або на користь касієра а управа спілки повинна рішити, що з тим мається зробити.

Звичайно малі надвижки або недобори готівки записується через цілий рік в окремій книжочці а коли вони не вирівнуються то касієр повинен доложити. Надвижка пропадає все на користь спілки а не для касієра, щоби його не заохочувати до роблення ошибок. Коли ошибки за часто повтаряються або на великі квоти то треба змінити особу касієра. Взір замкнення касової книги поданий на стор. 12.

Інвентура товарів.

Для торговельної спілки має найбільшу вагу замкнення товарової книги, бо з рахунку товарів походить головний зиск спілки. Заки до сего приступиться треба зробити спис запасу товару, т. зв. інвентуру товарів. Передовсім треба порівняти послідні одержані фактури на товар і послідні транспорти товару з товаровою книгою. Буває, що на складі є чужі товарі або такі що їх спілка не приняла від доставця і поставила їх до диспозиції та їх зовсім не вписано до товарової книги. Часом є на складі товарі, що прийшли в послідній хвилі і спілка не маючи на них рахунку або з инших причин не вписує їх до товарової книги. Таких товарів, що не є вписані до товарової книги і тому є для спілки ще чужим товаром, не можна вчисляти до запасу товарів при інвентурі, лише треба окремо записати їх як чужий товар.

Навідворот треба провірити також, чи всі товарі, на які одержала спілка рахунок, вже прийшли. Єсли вони є ще в дорозі а рахунок вже вписаний до товарової книги, то ці товарі треба додати до запасу товарів як товар в дорозі. Так само треба додати до запасу товарів квоти видані і вписані до товарової книги на товар, котрий ще не вчислюється до запасу, пр. наперед заплачені кошти перевозу за товар, на котрий ще нема рахунку.

До інвентури треба товар приготовити, то є поскладати по можности після родів, провірити, кілько є нерозпакованого і чи він ненарушений і т. п., бо це значно улекшує роботу. Інвентуру повинні переводити члени управи або делеґовані особи а ніколи ця особа, що відповідає за товар в склепі.

Всі товарі списується опісля по черзі на інвентарі, котрий має отсей вигляд, пр.:

Кгр.	дкг.	штук	Предмет	Коштує по		Сума нетто		Продається		Сума брутто	
				К	с	К	с	К	с	К	с
2300			каініту за 100 кг.	2	70	62	10	3	—	69	—
1000			томасини	7	50	75	—	8	50	85	—
		20	січкарень ЕСС	230	—	4600	—	260	—	5200	—
		5	плугів Д 6 М	360	50	1802	50	400	—	2000	—

В деяких спілках, особливо споживчих, що мають дуже багато дрібних товарів, часто купованих по ріжних цінах або таких, що їх щойно сама спілка розділювала на части (пр. вино спускане в фляшки і т. п.) годі означити що до кождого товару його дійсну ціну купна зглядно інвентура булаби за тяжка, коли рівночасно ще й торг відбувається. Тоді можна для улекшення списати товар лише по ціні продажі а від тої суми відтягнути відповідний процент, так, щоби одержати приблизно ціну нетто. В тім случ ю ліпше завсігди потрутити більший процент, щоби мати певність, що товар дійсно таку квоту вартий.

Замкнення товарової книги.

Коли вже обчислено товар по ціні нетто і брутто приступається до замкнення товарової книги. Для самого замкнення рахунків є важне лише порівнання першої колюмни по лівій стороні з першою колюмною по правій стороні товарової книги. З цего покажеться, о скілько сума торгів враз з запасом товару по ціні нетто є більша від ціни товару і перевозу (від ціни нетто) всіх закупів з цілого року. Запас товару нетто додається до торгів і одержується суму, яка звичайно є більша від тої суми, яку виказує ціна товару і перевіз по лівій стороні книги. Ріжниця є зиском на товарах і її для вирівнання обох колюмн вписується по лівій стороні з допискою „зиск", через що обі перші колюмни викажуть рівні суми.

З черги порівнюється обі слідуючі колюмни, то є назначений заробок з опустами і відтяженнями, Опусти виказують звичайно малу квоту; решта назначеного в цілім році заробку є це 1.) чистий зиск, котрий вже обчислено в першій колюмні, 2.) заробок назначений на цім товарі, що ще є на складі, значить надвижка ціни брутто понад ціну нетто (обтяження) запасу товарів і 3.) манко, яке повстає через природне знищення товарів, розсипку і т. п.

Товарове манко.

Коли отже до суми опустів і відтяжень додамо чистий зиск і ріжницю між ціною брутто і нетто запасу після інвентури то одержимо суму майже так велику, як сума назначеного заробку. Для порівнання цих колюмн вписується в другу колюмну по правій стороні чистий зиск і обтяження запасу товарів а недостаючу ще квоту записується в тій самій колюмні яко „товарове манко", так, щоби суми обох колюмн були рівні. При

Замкнення товарової книги

Фº 16. **1913**

Дата	Артикул	Ч. ф-а	ПРЕДМЕТ	Ціна товару і перевіз К	с	Заробок назначений К	с	До узискання при продажі К	с
			перенесено з ф-а 15	237.141	—	36.530	26	273.671	26
25/12	624	71	Кр. Союз госп. спілок, Львів						
			100 метр. сотн. каініту	~~286~~ 268	80	31	20	300	—
26/12	626	72	Кр. Союз господ. спілок, Львів						
			100 метр. сотн. томасини	836	70	63	30	900	—
			31/12 1913. **Зиск**	16.891	74				
				255.138	24	36.624	76	274.871	26

ри товаровому манко.

ІК. Ф№ 16.

Дата	Артикул	Ч. ф-а	ПРЕДМЕТ	Продано за		Опусти і відтяження		Разом	
				К	с	К	с	К	с
			перенесено з ф-а 15	172.407	14	2.654	88	175.062	02
25/12	625		денний торг	846	80	10	60	857	40
26/12	631		" "	439	64			439	64
27/12	636		" "	368	56			368	56
28/12	641		" "	539	18	20	—	559	18
9/12	642	67	С. Малярчук, сівачка на кредит	300	—			300	—
"	644	68	зворот коловоротка Кр. Союз господарських спілок	29	—	9	—	38	—
"	649		денний торг	656	30			656	30
0/12	652		" "	268	36			268	36
1/12	655		" "	339	70			339	70
			31|12 1913 запас товарів нетто	78.943	56				
			Контроля обтяження: Обтяження запасу товарів			15.788	78		
			чистий зиск на товарах			16.891	74		
			манко товарове			1.249	76		
			Контроля брутта: Запас товару брутто					94.732	34
			манко товарове					1·249	76
				255.138	24	36.624	76	274.871	26

совіснім орудуванню товаром і коли інвентура є добре обчислена товарове манко повинно бути дуже мале і залежно від товару може виносити $1/2$ до 2%. Єсли манко є вище то це є доказ, що в інвентурі є ошибка або що в магазині спілки господарка є невідповідна.

Трета колюмна по лівій стороні товарової книги виказує суму, яку мала спілка осягнути по продажі всего товару. Коли в третій колюмні по правій стороні, яка вже виказує разом торги, опусти і відтяження додамо ще запас товару по ціні брутто і товарове манко, то суми обох колюмн будуть рівні. Є це отже дальша контроля цін брутто.

Надвижка ціни брутто.

Часом буває, що всі опусти і відтяження, побільшені о дійсний зиск на товарах і обтяження запасу товару (ріжниця межи ціною нетто і брутто зінвентаризованого запасу) разом взяті виказують вищу квоту чим сума всіх назначених заробків після другої колюмни по лівій стороні товарової книги. Це є доказом, що запас товару обчислено по цінах вищих, як первісно назначено до продажі або продавано по вищих цінах в часі року, о скілько це не є ошибка в інвентурі (зле додано або почислено два рази цей сам товар і т. п.). Єсли надвижка походить звідси, що товар продавано по вищих цінах або решту товару почислено по вищих цінах, то тим самим значить підвищено назначений заробок і це треба записати в товаровій книзі перед її замкненням. Дотичну ріжницю означується як надвижку ціни брутто і записується по лівій стороні в колюмнах „заробок назначений" і „до узискання при продажі". Суми двох послідних колюмн по обох сторонах тоді вирівнаються. Так товарове манко як і надвижка ціни брутто не мають ніякого впливу на обі перші колюмни і є призначені лише для контролі запасу, бо ані ціна нетто товару ані сума торгів, котрі вплинули до каси, через це не змінилася.

Замкнення товарової книги посередництва.

Товарову книгу посередництва замикається подібно, як товарову книгу склепу. При посередництві нема однак запасу товарів, тому до вирівнання приходить лише перша колюмна, це є ціна закупна, котра повинна бути меньшою від відповідної колюмни по правій стороні, то є від ціни продажі. Ріжниця є зиском і її для зрівноваження додається по лівій стороні а тоді обі колюмни будуть рівні. (Гл. взір кн. посеред.)

Інвентарі довжників, вірителів і льокацій.

Книгу довжників і льокацій замикається в той спосіб, що обчисляється сальдо кождого рахунку окремо і кождий окремо замикається, вписуючи сальдо для зрівноваження по тій стороні котра є менша. (Гл. взори книги довжн.)

При вірителях сальдо є звичайно по стороні „має", тому його для зрівноваження вписується по лівій стороні. Рівночасно з замиканням переноситься одержані сальда на новий рік вписуючи їх на нову сторону книги або сейчас о кілька ліній нище на тім самім рахунку, однак по властивій стороні, то є сальда „винен" по лівій стороні а сальда „має" по правій.

Сальда всіх рахунків окремо з книги довжників, вірителів і льокацій вписується на аркушах покликуючи імя і назвиско, фоліо книги та счислюється. Сі списи називаються інвентарями довжників, вірителів і льокацій а їх суми повинні бути такі самі, як сальда даних рахунків в головній книзі.

Інвентар банкових кредитів.

Книгу банкових кредитів можна замкнути так, як книгу вірителів, однак при отвиранню нового року треба на місце сальда виписати на ново всі несплачені векслі, щоби не стратити перегляду, котрі векслі ще є до заплати.

Замість сего кориснійше є для спілки не замикати книги банкових кредитів зовсім, лише на окремім папері виписати всі ще незаплачені векслі ґрупами після того, в кого їх реесконтовано а вислід порівнати з сальдом кождого дотичного рахунку, яке обчисляється провізорично олівцем.

Такий спис називається інвентарем реесконтованих векслів а його сума має бути рівна сумі банкових кредитів, яку виказує цей рахунок в головній книзі. Єсли затягнено який кредит на довжний скрипт, то його додається до спису реескотованих векслів і тоді це є інвентар всіх банкових кредитів.

Контроля книги векслів.

Інвентар реесконтованих векслів порівнується з книгою векслів і з неї виписується всі инші векслі, котрі є в посіданню спілки. Цей спис векслів є лише контролею, бо до білянсу вчисляється довги з книги довжників без огляду на це, чи вони покриті векслями чи ні. Всі векслі, котрі після книги векслів не є реесконтовані ані не звернені ще довжникам повинні бути переховані в касі спілки і це треба при замкненню рахунків провірити на рівні з готівкою.

Інвентар уділів і вкладок ощадности.

Книги уділів і книги вкладок ощадности не замикається, бо вони мають драбинкову форму рахунків і тому виказують сальдо кождого часу. Для порівнання з головною книгою виписується останки всіх вкладок на окремім друку, (гл. інвентар вкладок ощадности стор. 59.) а всі уділи на інвентарі уділів після цего звору:

Число біжуче	Число уділу	Скількість заявлених уділів	Уділ вплачений		Уділ управнений до дивіденди		Дивіденда належна		Дивіденда виплачена		Дивіденда дописана		Дата виплати або дописання	Артикул	Замітка
			корон	с	корон	с	корон	с	корон	с	корон	с			
З перенесення															

На інвентарі уділів обчисляється по ухвалі загальних зборів спілки квоту діовіденди, належну від кождого уділу а в дальших колюмнах записується виплачену дівіденду або дописану до уділу.

Відчинення товарової книги

Дата	Арт.	Ч. ф-а	Предмет	Ціна товару і перевіз К	с	Заробок назначений К	с	До узискання при продажі К	с
			Запас товару з 1913 р.	78.943	56	15.788	78	94.732	34
2/1	6	1	Народна Торговля, Львів						
			5 бочок нафти	1.500	—	150	—	1.650	—

16.

Замкнення товарової

при надвижці ціни

Дата	Артикул	Ч. факт.	ПРЕДМЕТ	Ціна товару і перевіз К	с	Заробок назначений К	с	До узисканя при продажі К	с
			перенесено з ф-о 15.	237.409	80	36.561	46	273.971	26
26/12	626	72	Краєв. Союз госп. спілок, Львів						
			100 метр. сотн. томасини	836	70	63	30	900	—
			31/12 1913. Зиск	16 891	74				
			надвижка ціни брутто			1.310	06	1310	06
				255.138	24	37.934	82	276.181	32
			1914 р.						
			Запас товару з 1913 р.	78.943	56	18.348	60	97.292	16

на новий рік 1914.

Дата	Арт.	Ч. ф-а	Предмет	Продано за К	с	Опусти і відтяження К	с	Разом К	с
2/1	5		денний торг	654	36			654	36

книги 1913 р. 16.

брутто товарів.

Дата	Артикул	Ч. факт.	ПРЕДМЕТ	Продано за К	с	Опусти і відтяження К	с	Разом К	с
			перенесено в ф-о 15	176.194	68	2.694	48	178.549	46
31/12	655		денний торг	339	70			339	70
			31/12 1913 запас товару нетто	78.943	56				
			Контроля обтяження:						
			Обтяження запасу товарів			18.348	60		
			чистий зиск на товарах			16.891	74		
			Контроля брутта:						
			Запас товару брутто:					97.292	16
				255.138	24	37.934	82	276.181	32

Інвентар невиплачених провізій.

З книги агентів обчисляється кілько котрому аґентови належиться ще не виплаченої провізії а окремі рахунки агентів замикається подібно як в книзі вірителів. Всі залеглі провізії виписується окремо подаючи фоліо книги агентів, імя і назвиско агента та квоту належної провізії. Суму цих провізій вставляється при замкненню рахунків в пасива спілки.

Розчислення адміністраційних коштів.

З книги адміністраційних коштів виписується адміністраційні видатки після їх родів в загальних сумах і цей спис поміщується в замкненню рахунків замість загальної суми видатків, яку виказує головна книга. Як що є залеглі платні, чинші, податки і т. п. за даний рік, то їх треба виписати на окремім інвентарі, щоби поставити їх в пасива спілки. Наперід заплачені на слідуючий рік кошти обчисляється так само окремо і їх вставляється як добро спілки в актива.

Інвентар відсотків.

Також відсотки, котрі спілка заплатила звичайно не всі є стратою спілки за цей рік, котрий замикається, тому треба виписати окремо відсотки заплачені на слідуючий рік від банкових кредитів або вірителям. Є це відсотки наперід заплачені спілкою і вони належать до активів спілки. Так само до активів належать відсотки, яких ще спілка не одержала від своїх довжників і від її льокацій за даний рік. З цих квот можна до активів білянсу вставити звичайно лише відсотки належні спілці від льокацій, бо для торговельної спілки відсотки від довжників не все є певні а непевних позицій до білянсу вставляти годі.

З другої сторони мусить спілка обчислити дуже точно кілько вона винна ще відсотків за минувший рік своїм вірителям або від затягнених позичок, щоби їх вставити в пасива рахунку білянсу. На цих інвентарях треба виписати фірму якій спілка виплатила наперід відсотки, зглядно льокації, від яких не піднято відсотків і кому спілка має платити; притім треба подати процентову стопу і час від якого зглядно до якого відсотки обчислено а вкінці належну квоту.

Інвентар движимостий.

Хатну обстанову і инші движимости спілки списується на інвентарі подаючи первісну ціну закупна. До білянсу не вставляється однак цеї квоти, яку виказує інвентар, лише на долі інвентаря виписується квоту видатків на движимости, потручується процент зужиття (15—20%) відповідно до знищення а остаток зачисляється як вартість движимостий в актива.

Інвентар резервового фонду.

Зріст резервового фонду спілки представляється на окремім папері в той спосіб, що до квоти, яка була минувшого року, додається окремо квоту, призначену на нього з зиску, окремо суму оплат вписових та відсотків, єсли резервовий фонд був окремо уміщений на вкладці в банку, пр.:

Інвентар резервового фонду.

З білянсу за 1912 р. було	К 2486·—
„ зиску за 1912 р. приділено	„ 2000·—
„ вписового в 1913 р. вплинуло	„ 236·—
„ власних відсотків	„ 22·—
разом	К 4744·—

Розділення зросту ревервового фонду після цих груп є важне з податкових зглядів, бо квота приділена до резервового фонду з зиску підлягає податкови разом з зиском а вписове оподатковується окремо.

Інвентар невиплаченої дівіденди.

Єсли з року на рік остається якась квота дівіденд непіднятих членами, котрих не можна на підставі постанов статута дописати до уділів, то треба з інвентаря уділів з минувшого року виписати всі квоти непіднятих дівіденд а їх суму вставляється в пасива спілки, пр.:

Інвентар непіднятої дівіденди в 31/12 1913.

Число уділу	Імя і назвиско члена	Квота К	Квота с
	З перенесення	1409	26
236	Іван Наконечний, Динів	4	80
249	Петро Григорців, Ямельна	5	40
	разом	1419	46

Інвентар довжників.

Ч-о біж.	Ф-о книги довж.	Імя і назвиско довжника		К	с	К	с
		з перенесення				8390	22
136	215	Петро Підлісний, Завалів				160	—
137	216	Семен Ковалишин, Мишків				565	30
138	223	Гнат Коломийців, Тершів				250	—
		разом				9365	52

Інвентар вірителів.

Ч-о біж.	Ф-о книги вірит.	Імя і назвиско (фірма)		К	с	К	с
1	5	Кр. Союз госп. спілок, Львів				5600	—
2	6	Народня Торговля, Львів				4255	—
3	7	Союзний Базар, Львів				1800	—
		разом				11.655	—

Інвентар льокацій.

Ч-о біж.	Ф-о книги	Назва інституції		К	с	К	с
1	1	Кр. Союз кред., Львів, уділ				50	—
2	„	Кр. Союз госп. спіл., Львів, уділ				50	—
3	2	Тов. Сила, Снятин, рах. біж.				2037	06
4	3	Кр. Союз кред., Львів, рах. біж.				11.043	20
		разом				13.180	26

Інвентар невиплачених провізій аґентів.

Ч-о біж.	Ф-о книги	Імя і назвиско аґента		К	с	К	с
1	3	Максим Наконечний, Завалів				22	—
2	5	Петро Залітач, Мишків				10	—
3	12	Гриць Колісняк, Тершів				40	—
4	13	Дмитро Максимів, Митниця				50	—
		разом				122	—

Інвентар банкових кредитів.

Ч-о біж.	Ч-о векслЯ	Акредитуюча фірма і вексель		К	с	К	с
		З перенесення: **Кр. Союз кред.**		8300	—		
10	11	Федько Остапчук, Клекотів		500	—		
11	14	Семен Конечний, Сонятин,		342	90	9142	90
		Кр Союз госп спілок, Львів					
12	13	Степан Жук, Тершів				717	10
		Кр. Союз кредитовий, Львів					
13	—	решта скрипт. поз. з 1911 р. на 4%				12.740	—
		разом				22.600	—

Інвентар відсотків.

		Відсотки належні спілці: з перен.		693	13		
		Кр. Союз кред., Львів, вексель ч. 11	25/3	7	—		
		„ „ „ „ „ ч. 14	26/4	6	62	706	75
		„ „ 4% від скрипту К 12.740	до1/4			127	40
		Разом				834	15
		Відсотки довжні спілкою:					
		Кр. Союз госп. спілок, Львів					
		після відпису конт. 6% до 31/12 1913				165	36
		Народня Торговля, Львів „ „				182	82
		Разом				348	18

Інвентар движимостий.

		З інвентаря 1912 р.				1560	26
25/2	1913	1 бюрко		120	—		
15/6	"	2 крісла по 12 К		24	—		
10/10	"	1 праса до копіовання		64	33		
22/11	"	1 шафка		46	—		
29/12	"	1 машинка до дiркування і 1 вага до листів		30	16	284	49
		разом				1844	75
		від того 10% зужиття				184	48
		Вартість на 1914 р.				1660	27

Слідуючі інвентарі: вірителів, вкладок ощадности, довжників, банкового кредиту, уділів, резервового фонду, льокацій і невиплаченої дівіденди як також готівка в касі мусять безуслівно виказувати ті самі квоти, що сальдо дотичних рахунків в головній книзі. Єсли є які ріжниці, то це в наслідок ошибки, котру треба перед замкненням вишукати і поправити.

Инші інвентарі (товарів, відсотків, провізії, движимостий) виказують більші або менші квоти як дотичні рахунки в головній книзі а ріжниця є зиском або стратою спілки. Посередництво не можливо зінвентаризувати, бо це є лише рахункове представлення кілько спілка заробила цим способом. Білянс, котрий має на ціли обчислення маєтку спілки не виказує рахунку посередництва, бо заробок з него міститься вже або в готівці або в инших претенсіях спілки, це є на рахунках вірителів або довжників.

З розчислення коштів адміністрації для білянсу є важні лише ці квоти, що є довгом або претенсією спілки (залеглі або наперід заплачені кошти адміністрації) бо решта як безповоротно видані є стратою.

Інвентуральний білянс.

Єсли з кождого інвентаря випишемо на окремім папері наперед це, що є добром спілки та додамо готівку (для котрої не списувано інвентаря), а опісля це, що є довгом спілки включно з уділами і резервовим фондом, то одержимо білянс т. зв. інвентуральний зовсім вірний (єсли нічого не пропущено) в котрім буде виказаний чистий зиск однак не буде видно з чого він повстав та не буде контролі, чи цей білянс годиться з книгами спілки.

Інвентуральний білянс.

Актива:

Готівка в касі	К	5.073·20
З інвент. товарів: запас нетто	„	78.943·56
„ „ довжників: сума довжників	„	9.365·52
„ „ льокацій: льокації	„	13.180·26
„ „ відсотків: %% належні спілці	„	834·15
„ „ движимостий: движимости	„	1.660·27
„ розчислення коштів адмін.: чинш наперед заплачений	„	300·—
разом	К	109.356·96

Пасива:

З інвент. вірителів: вірителі	К	11.655·—
„ „ вкладок ощадн. сума вкладок	„	25.615·43
„ „ банк. кредитів: банкові довги	„	22.600·—
„ „ відсотків: %% довжні спілкою	„	348·18
„ „ провізій: невиплачені провізії	„	122·—
„ „ дівіденди: „ дівіденда	„	1.419·46
„ „ уділів: уділи членів	„	31.679·40
„ „ резерв. фонду: стан 31/12 1913	„	4.744·—
разом	К	98.183·47

Зіставлення:

Сума активів:	К	109.356·96
„ пасивів, включно з уділами і рез. фондом	„	98.183·47
Чистий зиск	К	11.173·49

Замкнення головної книги.

Щоби мати певність, що білянс є вірний укладається його через порівнування кождого інвентаря по черзі з дотичним рахунком в головній книзі. Це, що в інвентарі є активом вписується на дотичний рахунок в головній книзі по правій стороні, а це що є пасивом по лівій стороні даного рахунку для вирівнання. (Гл. взір замкнення головної книги).

Деякі рахунки: каси, довжників, льокацій, вірителів, банкових кредитів, вкладок ощадности, дівіденди, уділів і резервового фонду, вирівнаються від разу — инші, як рахунок товарів, відсотків, адміністрації, посередництва, движимостий, провізії, викажуть ріжниці, котрі треба для вирівнання перенести на окремий рахунок страт і зисків. Єсли права сторона рахунку є більша то ця надвижка є зиском а єсли ліва то стратою і її по тій самій стороні записується на рахунку страт і зисків. Рахунок, котрий виказав ріжницю вирівнується вписуючи дотичну квоту по противній стороні.

Коли вже всі рахунки в той спосіб вирівнано остане ще самий рахунок страт і зисків невирівнаний. Ріжниця межи обома сторонами цего рахунку мусить бути така сама, як межи активами і пасивами спілки і це є контролею, чи білянс є добре зложений. Для вирівнання вписується ріжницю по тій стороні котра є менша і додається. Як послідний вписується до головної книги рахунок білянсу в формі поданій в долу-

ченім взорі замкнення головної книги і всі рахунки додається і підчеркується. На новий рік відчиняється в головній книзі окреме фоліо для кождого рахунку і переписується з білянсу актива на ліву сторону а пасива на праву даного рахунку.

Щоби оминути ошибок і черкання в головній книзі треба виписати вперед суми з головної книги на окремім папері і на нім перевести замкнення після нище поданого взору. Є це так звана штраца замкнення. З неї вписується ціле замкнення до головної книги а сама штраца переписана на чисто є заразом відписом замкнення рахунків. Єсли головну книгу пишеться на друках ліквідаційної тоді замкнення рахунків переводиться так, що під оборотами в кождім рахунку вписується по черзі актива і пасива та квоти, котрі переходять до рахунку страт і зисків зглядно до білянсу. Є це т а б е л я р и ч н е з а м к н е н н я рахунків, котре дещо тяжче уложити але за це воно дає можність легко порівнати суми оборотів, зисків і страт в кождій складовій части маєтку спілки.

Взір замкнення рахунків, який ту долучено, обіймає кінцеві позиції від 25. грудня 1913, так, що майже всі ті самі квоти і дані є і на взорах інвентарів і на табелях і за виїмком кількох взорів, є всі получені зі собою в одну цілість як книговодство одної спілки.

Взір річного замкнення рахунків і білянсу господарсько-торговельної спілки.

Актива		**Білянс з минувшого (1912) року.**	Пасива	
4856	48	готівка в касі		
56348	60	товарі		
		вірителі	14215	88
		вкладки ощадности	13965	30
8316	—	довжники		
200	—	кошти адміністрації (наперід заплачені)		
		кредит банковий	16000	—
264	40	відсотки належні спілці		
		„ довжні спілкою	645	80
		провізії невиплачені	64	—
		уділи	26789	40
		резервовий фонд	2486	—
1560	26	движимости		
7612	47	льокації		
		дівіденда непіднята членами	749	36
		зиск	4272	47
79.188	21		79.188	21

Ліквідаційна книга виказує за цілий (1913) рік отсі обороти:

Назва рахунку:	Винен		Має	
рахунок каси	249.815	04	249.598	32
„ товарів	181.897	90	176.194	68
„ посередництва	41.260	92	43.664	92
„ вірителів	152.698	40	150.137	52
„ вкладок ощадности	7.150	80	18.800	93
„ довжників	29.360	68	28.341	16
„ коштів адміністраційних	6.548	93		
„ кредиту банкового	46.300	—	52.900	—
„ відсотків	1.954	45	345	64
„ провізії	689	40		
„ уділів			4.890	—
„ резервового фонду			2.258	—
„ движимостий	284	49		
„ льокацій	35.464	27	29.896	48
„ дівіденди	798	30	1.468	40
„ зиску з минулого року	4.272	47		
Разом	758.496	05	758.496	05

Інвентура товарів виказала запас по ціні закупна з доставою то є по ціні нетто за К 78.943·56
Відсотки від банкових кредитів, які спілка має ще заплатити, обчислені по день 31. грудня 1913 виносять „ 348·18
Від банкових кредитів заплачено наперед то є за час до 1. січня 1914 р. квоту „ 834·15
Заплачено наперед на 1914 р. чинш „ 300·—
Провізії належні агентам а ще не виплачені виносять „ 122·—
З движимостий відписано 10% зужиття „ 184 48
Відсотки, які мають заплатити спілці довжники виносять „ 635·94
однак сеї квоти спілка не вчисляє в яктива тому, що се є непевна претенсія.

Готівка в касі К 5.073·20 є згідна з сальдом касової книги і рахунком каси в головній книзі. Інвентарі уділів, довжників, вірителів, вкладок ощадности, банкових кредитів і льокацій годяться з відповідними рахунками в головній книзі, то є виказують такі самі сальда. Товарова книга, в котрій до торгів додано запас товарів по ціні нетто К 78.943·56 виказує, що власні кошти спілки видані на товар протягом року є менші від суми торгів і запасу о К 16.891·74 і се є зиск на товарах. Товарова книга посередництва виказує надвижку торгу К 2.404·— що також є зиском. З коштів адміністрації К 6.748·93 лише К 300·— то є чинш наперед заплачений є активом спілки; решта К 6.448 93 є стратою. Так само стратою є ріжниця відсотків і всі виплачені та залеглі провізії агентів.

На основі сих даних замикається всі рахунки в головній книзі включно з рахунком страт і зисків за 1914 р. і рахунком білянсу за той рік.

Замкнення рахунків в головній книзі.

1. Винен. **Рахунок каси.** Має 1.

	З рах. біл. за 1912 р.	4856	48		Січень	9348	21
	Січень	6432	39		Лютий	7251	45
	Лютий	8975	63		Март	29458	36
	Март	28349	16		Цвітень	37261	25
	Цвітень	39421	76		Май	38879	14
	Май	35159	40		Червень	11749	89
	Червень	12136	56		Липень	7015	28
	Липень	6325	11		Серпень	10359	95
	Серпень	15179	45		Вересень	26195	67
	Вересень	30325	19		Жовтень	35592	18
	Жовтень	32533	90		Падолист	23149	29
	Падолист	24618	36		Грудень	13337	65
	Грудень	10358	13		До рах. біл. за 1913 р.	5073	20
		254671	52			254671	52

Увага: В дальших рахунках подано оборот за цілий рік сумарично для заощадження місця. В головну книгу вписується однак суми за кождий місяць окремо.

2. Винен **Рахунок товарів.** Має 2.

	З рах. біл. за 1912 р.	56348	60		Січень—грудень 1913 р.	176194	68
	Січень—грудень 1913 р.	181897	90		До рах. білянсу за 1913 р. запас	78943	56
	До рах. страт і зисків: зиск	16891	74				
		255138	24			255138	24

3. Винен **Рахунок посередництва.** Має 3.

	Січень—грудень 1913 р.	41260	92		Січень—грудень 1913 р.	43664	92
	До рах. страт і зисків: зиск	2404	—				
		43664	92			43664	92

4. Винен — Рахунок вірителів. — Має 4.

Винен	Сума	коп.	Має	Сума	коп.
Січень—грудень 1913 р.	152698	40	З рах. біл. за 1912 р.	14215	88
До рах. біл. за 1913 р.	11655	—	Січень—грудень 1913 р.	150137	52
	164353	40		164353	40

5. Винен. — Рахунок вкладок ощадности. — Має 5.

Винен	Сума	коп.	Має	Сума	коп.
Січень—грудень 1913 р.	7150	80	З рах. біл. за 1912 р.	13965	30
До рах. біл. за 1913 р.	25615	43	Січень—грудень 1913 р.	18800	93
	32766	23		32766	23

6. Винен — Рахунок довжників. — Має 6.

Винен	Сума	коп.	Має	Сума	коп.
З рах. біл. за 1912 р.	8346	—	Січень—грудень 1913 р.	28341	16
Січень—грудень 1913 р.	29360	68	До рах. біл. за 1913 р.	9365	52
	37706	68		37706	68

7. Винен — Рахунок коштів адміністрації. — Має 7.

Винен	Сума	коп.	Має	Сума	коп.
З рахунку білянсу за 1912 р.	200	—	До рах. біл. за 1913 р.: чинш на 1914 р.	300	—
Січень — грудень 1913 р.	6548	93	До рах. страт і зисків: страта	6448	93
	6748	93		6748	93

8. Винен — Рахунок банкових кредитів. — Має 8.

Винен	Сума	коп.	Має	Сума	коп.
Січень—грудень 1913 р.	46300	—	З рах. біл. за 1912 р.	16000	—
До рах. біл. за 1913 р.	22600	—	Січень—грудень 1913 р.	52900	—
	68900	—		68900	—

9. Винен — Рахунок відсотків. — Має 9.

Винен	Сума	коп.	Має	Сума	коп.
З рах. біл. за 1912 р.	264	40	З рах. біл. за 1912 р.	645	80
Січень—грудень 1913 р.	1954	45	Січень—грудень 1913 р.	345	64
До рахунку білянсу за 1913 р.: довжні %%	348	18	До рахунку білянсу за 1913 р.: належні %%	834	15
			До рах. страт і зисків: страта	741	44
	2567	03		2567	03

10. Винен **Рахунок провізій (аґентів).** Має 10.

	Січень—грудень 1913 р.	689	40			З рах. біл. за 1912 р.	64	—
	До рах. біл. за 1913 р.	122	—			До рах. страт і зисків: страта	747	40
		811	40				811	40

11. Винен **Рахунок уділів.** Має 11.

	До рах. біл. за 1913 р.	31679	40		З рах. біл. за 1912 р.	26789	40
					Січень—грудень 1913 р.	4890	—
		31679	40			31679	40

12. Винен **Рахунок резервого фонду.** Має 12.

	До рах. біл. за 1913 р.	4744	—		З рах. біл. за 1912 р.	2486	—
					Січень—грудень 1913 р.	2258	—
		4744	—			4744	—

13. Винен **Рахунок движимостий.** Має 13.

	З рах. біл. за 1912 р.	1560	26		До рах. страт і зисків: 10% зужиття	184	18
	Січень—грудень 1913 р.	284	49		До рах. біл. за 1913 р.	1660	27
		1844	75			1844	75

14. Винен **Рахунок льокацій в банках.** Має 14.

	З рах. біл. за 1912 р.	7612	47		Січень—грудень 1913 р.	29896	48
	Січень—грудень 1913 р.	35464	27		До рах. біл. за 1913 р.	13180	26
		43076	74			43076	74

15. Винен **Рахунок дівіденди.** Має 15.

	Січень—грудень 1913 р.	798	30		З рах. біл. за 1912 р.	749	36
	До рах. біл. за 1913 р.	1419	46		Січень—грудень 1913 р.	1468	40
		2217	76			2217	76

16. Винен **Рахунок зиску з 1912 р.** Має 16.

1913 18/3	до рах. рез. фонду	2000	—		З рах. білянсу за 1912 р.	4272	47
„	„ „ дівіденди	1468	40				
„	„ „ каси добродійні цілі	804	07				
		4272	47			4272	47

Увага: Чистий зиск з минувшого року розділюється після ухвали загальних зборів; тому, що більше позицій в тім рахунку не приходить, вписується до головної книги відповідну асиґнату детайлічно для унаглядненя розділу.

17. Винен (страта) **Рахунок страт і зисків.** Має (зиск) 17.

	З рах. відсотків	741	44		З рах. товарів	16.891	74
	„ коштів адм.	6448	93		„ посередництва	2.404	—
	„ провізій	747	40				
	„ движимостий	184	48				
	До рах. білянсу за 1913 р.: Чист. зиск	11.173	49				
		19.295	74			19.295	74

18. Винен (актива) **Рахунок білянсу за 1913 р.** Має (пасива) 18.

	З рах. каси: готівка	5.073	20		З рах. вірителів	11.655	—
	„ товарів: запас	78.943	56		„ вкладок ощад.	25.615	43
	„ довжників	9.365	52		„ банкових кред.	22.600	—
	„ коштів адмін.				„ відсотків:		
	наперед запл. чинш	300	—		відсотки довжні сп.	348	18
	З рах. відсотків				З рах. провізій:		
	відсотки нал. спілці	834	15		невиплачена провіз.	122	—
	З рах. движимостий	1.660	27		З рах. уділів	31.679	40
	„ льокації в банках	13.180	26		„ резерв. фонду	4.744	—
					„ дівіденди:		
					невиплач. дівіденда	1.419	46
					до рах. страт і зисків		
					зиск за 1913 р.	11.173	49
		109.356	96			109.356	96

Членам, другим товариствам і властям посилає спілка відписи замкнення рахунків і білянсу. В тих відписах подається оборот за цілий рік після ліквідаційної книги і відписи замкнення всіх рахунків головної книги, причім суми оборотів подається за цілий рік разом. В рахунку резервового фонду подається подрібно з чого складається його приріст: кілько з вписового, кілько з зиску і т. п. В рахунку коштів адміністрації вичислюється видатки після книги адміністраційних коштів а в рахунку зиску з минувшого року подається його розділення після ухвали загальних зборів спілки.

ТАБЕЛЯРИЧНЕ ЗАМКНЕННЯ

Штраца

РАХУНОК	Білянс з минулого року				Оборот за рік				Ра-	
	Винен		Має		Винен		Має		Винен	
каси	4856	48			249815	04	249598	32	254671	52
товарів	56348	60			181897	90	176194	68	238246	50
посередництва					41260	92	43664	92	41260	92
вірителів			14215	88	152698	40	150137	52	152698	40
вкладок ощадн.			13965	30	7150	80	18800	93	7150	80
довжників	8346	—			29360	68	28341	16	37706	68
коштів адміністр.	200	—			6548	93			6748	93
кредиту банк.			16000	—	46300	—	52900	—	46300	—
відсотків	264	40	645	80	1954	45	345	64	2218	85
провізії			64	—	689	40			689	40
уділів			26789	40			4890	—		
резерв. фонду			2486	—			2258	—		
движимостий	1560	26			284	49			1844	75
льокацій	7612	47			35464	27	29896	48	43076	74
дівіденди			749	36	798	30	1468	40	798	30
зиску			4272	47	4272	47			4272	47
разом	79188	21	79188	21	758496	05	758496	05	837684	26

РАХУНКІВ І БІЛЯНС.

замкнення.

зом	Сальда		Білянс		Рахунок страт і зисків	
Має	Винен	Має	Актива	Пасива	Винен	Має
249598 32	5073 20		5073 20			
176194 68	62051 82		78943 56			16891 74
43664 92		2404 —				2404 —
164353 40		11655 —		11655 —		
32766 23		25615 43		25615 43		
28341 16	9365 52		9365 52			
	6748 93		300 —		6448 93	
68900 —		22600 —		22600 —		
991 44	1227 41		834 15	348 18	741 44	
	625 40			122 —	747 40	
31679 40		31679 40		31679 40		
4744 —		4744 —		4744 —		
	1844 75		1660 27		184 48	
29896 48	13180 26		13180 26			
2217 76		1419 46		1419 46		
4272 47				11173 49	11173 49	
837684 26	97713 29	97713 29	109356 96	109356 96	19295 74	19295 74

Рахунок резервового фонду і коштів адміністрації в повисшім примірі будуть виглядати так:

12. Винен **Рахунок резервового фонду.** Має 12.

	До рах. білянсу за 1913	4.744	—		З рах. білянсу за р. 1912	2.486	—
					з зиску за 1912 р.	2.000	—
					„ вписового в 1913 р.	236	—
					„ власних відсотків	22	—
		4.744	—			4.744	—

7. Винен **Рахунок коштів адміністрації.** Має 7.

	З рах. біл. за 1912 р.	200	—		До рах. біл. за 1913 р.:		
	В 1913 р. виплачено:				наперед заплач. чинш	300	—
	платні управи	2400	—		До рах. страт і зисків:		
	„ персоналу	3000	—		страта	6448	93
	льокаль, світло, опал	867	15				
	податки і оплати	69	36				
	книги, друки і пис. прил.	75	60				
	порто і дрібні видатки	40	92				
	кошти подорожий	80	—				
	оголошення і цінники	15	90				
		6748	93			6748	93

Також рахунок білянсу, який мається оголосити, треба уложити так, щоби був легко зрозумілий для членів і інтересованих. В головній книзі записується на рахунку білянсу поодинокі квоти в такім порядку, як вони приходять в цій книзі і без блищих пояснень; в рахунку білянсу, котрий оголошується, пишеться складові части маєтку по черзі після їх значіння та відділюється власний маєток від довгів спілки, так, що вигляд білянсу буде такий:

18. Актива **Рахунок білянсу за 1913 р.** Пасива 18.

Готівка в касі			5073	20	I. Довги:				
Запас товарів по					Вірителі	11655	—		
ціні купна			78943	56	Вкладки ощадности	25615	43		
Довжники після інвентаря					Банкові кредити	22600	—		
			9365	52	Відсотки довжні	348	18		
Льокації в банках					Невиплачена провізія	122	—		
і тов.			13180	26	„ дивіденда	1419	46	61760	07
Відсотки належні					II. Власний маєток:				
спілці			834	15	Уділи членів	31679	40		
Чинш наперед запл.			300	—	Резервовий фонд	4744	—	36423	40
Движимости			1660	27	III. Чистий зиск за				
					1913 р.			11173	49
			109356	96				109356	96

ТАБЕЛЯРИЧНЕ ЗАМКНЕННЯ РАХУНКІВ І БІЛЯНС. Головна книга писана на друках ліквідаційної. **1913.**

Дата	Арт.	ЗМІСТ	Оборот	Каса		Товарі		Посередництво		Вірителі		Вкладки ощадности		Довжники		Кошти адм.		Кредит банк.		Відсотки		Провізія (агенти)		Уділи		Фонд резерв.		Движимости		Льокації		Дівіденда		Зиск з мин. р.		Рахунок страт і зиск.		Рахунок білянсу	
				Винен	Має	Винен	Має	Винен	Має	Винен	Має	Винен	Має	Винен	Має	Винен	Має	Винен	Має	Винен	Має	Винен	Має	Винен	Має	Винен	Має	Винен	Має	Винен	Має	Винен	Має	Винен	Має	Винен	Має	Актива	Пасива
		З рахунку білянсу за р. 1912.	79188 21	4856 48		56348 60					14215 88		13965 30	8346 —		200 —			16000	264 40	645 80		64		26789 40		2486	1560 26		7612 47			749 36		4272 47				
		Січень	44653 05	6432 39	9348 21	14674 76	8432 42	1670 40	1750 48	12714 56	15199 81		1120 —	1360 80	2758 26	596 30		3800	3600	148 84	34 57	38 20			320		24			3216 80	2065 30								
		Лютий	73570 41	8975 63	7251 45	23242 11	18406 58	6126 38	6349 60	16023 56	21940 48	2326 —	2955 —	2718 30	2348 —	574 10		6350	7100	183 10					295		2027	120		2139 40	3428 90	519 36	1468 40	4272 47					
		Март	112524 38	28349 16	29458 36	31177 56	38457 23	7538 40	7862 92	33135 18	17810 34	240 —	1090 —	3614 35	4712 33	824 13		4200	4200	36 44		128 30			670		54			3145 70	8209 20	135 16							
		Цвітень	115363 78	39421 76	37261 25	17221 83	30231 74	8490 50	8936 40	30493 22	25822 73	100 —	1340 —	3716 89	2895 66	510 79		6256	6130	208 93		216 25			355		31			8692 45	2360 —	35 16							
		Май	74122 70	35159 40	38879 14	12164 10	15819 27	3204 16	3386 36	14809 68	5345 06	566 50	893 —	2060 30	1532 36	436 15		3120	4208 20	325 43	14 15	40 —			330		10			2213 80	3705 16	23 18							
		Червень	29919 13	12136 56	11749 89	2028 26	4357 52	730 20	840 60	2484 08	4555 70	230 —	1070 —	690 30	1289 56	439 85		6519	3160	165 24								24		4471 64	2895 86								
		Липень	35337 82	6325 11	7015 28	9108 18	7422 63	1536 90	1628 —	7105 18	7175 96	1360 —	2390 —	3246 35	2184 54	524 12		3920	5680 80	40 36	67 68				290		6			2165 26	1476 93	6 36							
		Серпень	47580 05	15179 45	10359 95	17942 26	7826 77	1326 10	1448 50	6697 67	12835 38	600 —	1100 —	2168 32	2846 58	536 28		2640	9487	16 40					266		8			473 58	1401 88								
		Вересень	65100 89	30325 19	26195 67	14288 96	11645 26	2840 —	2990 —	10183 20	17166 59	642 30	1656 86	3128 26	2718 35	500 30		1715	1456	29 40	108 16	80 —			324		10			1340 —	830 —	28 28							
		Жовтень	68906 70	32533 90	35592 18	17393 14	12222 55	3756 42	4136 90	6998 13	9414 78	258 —	1722 —	2835 52	1185 10	520 30		3240	2960	165 26	2 19	75 05			638		24	64 33		1050 30	1009 —	10 35							
		Падолист	54406 73	24618 36	23149 29	12437 08	12503 01	2781 16	2948 66	5904 54	6512 22	618 —	2456 —	1461 29	1270 12	537 08		3240	3378	78 67	52 43	46 —			942		34	46 —		2609 70	1161 —	28 85							
		Грудень	37010 40	10358 13	13337 65	10219 66	8869 70	1260 30	1386 50	6149 40	6358 47	210 —	1008 07	2360 —	2600 30	549 53		1300	1540	656 38	66 46	65 60			460		30	30 16		3945 64	1353 25	5 60							
		Замкнення рах. і білянс за 1913 р.																																					
		Готівка	5073 20		5073 20																																	5073 20	
		Запас товарів	78943 56				78943 56																															78943 56	
		Зиск на товарах	16891 74			16891 74																															16891 74		
		„ з посередництва	2404 —					2404 —																													2404		
		Вірителі	11655 —							11655 —																													11655 —
		Вкладки ощадности	25615 43									25615 43																											25615 43
		Довжники	9365 52												9365 52																							9365 52	
		Чинш наперед заплачений	300 —														300 —																					300 —	
		Страта на коштах адміністр.	6448 93														6448 93																			6448 93			
		Позички в банках	22600 —															22600																					22600 —
		Відсотки належні спілці	834 15																		834 15																	834 15	
		„ довжні спілкою	348 18																	348 18																			348 18
		Страта на відсотках	741 44																		741 44															741 44			
		Невиплачені провізії	122 —																			122 —																	122 —
		Страта на провізіях	747 40																				747 40													747 40			
		Уділи	31679 40																					31679 40															31679 40
		Резервовий фонд	4744 —																							4744													4744 —
		Движимости	1660 27																										1660 27									1660 27	
		Зужиття движимостий	184 48																										184 48							184 48			
		Льокації в банках	13180 26																												13180 26							13180 26	
		Невиплачена дівіденда	1419 46																													1419 46							1419 46
		Чистий зиск за 1913 р.	11173 49																																	11173 49			11173 49
		разом	1,083.816 17	254671 52	254671 52	255138 24	255138 24	43664 92	43664 92	164333 40	164333 40	32700 23	32700 23	37700 68	37700 68	6748 93	6748 93	68900	68900	2567 03	2567 03	811 40	811 40	31679 40	31679 40	4744	4744	1844 75	1844 75	43076 74	43076 74	2217 76	2217 76	4272 47	4272 47	19295 74	19295 74	109356 96	109356 96
		1914 р.																																					
		З рахунку білянсу за 1913 р.	109.356 96	5073 20		78943 56					11655 —		25615 43	9365 52		300			22600	834 15	348 18		122 —		31679 40		4744	1660 27		13180 26			1419 46		11173 49				

III. Книговодство в малих споживчих і господарсько-торговельних спілках.

Систему книговодства, прö яку мова в попереднім розділі, можна завести з успіхом також в зовсім малих спілкових крамницях навіть там, де відчувається недостача осіб вправних в веденню книг.

Через те саме, що малі спілки, передовсім сільські споживчі, не ведуть деяких галузий діяльности, описаних в сім підручнику, відпадає значна скількість книг, котрі на перший погляд утруднюють необзнакомленим особам ведення книг спілки на цій системі. Коли возьмемо на увагу, що сільська споживча спілка не мусить приймати вкладок ощадности, не дає товарів на векслі і не має банкових кредитів, льокацій, агентів, то її книговодчикови нема потреби обзнакомлюватися з дотичними книгами і веденням дотичних рахунків, котрі якраз причинюють найбільше трудностий для нефахових книговодців. Чинности такої спілки обмежуються до готівкових вплат і виплат, записування приходу товарів і денного торгу, розчислення з вірителями і довжниками і принимання уділів і вплат на резервовий фонд. Виплати на кошти адміністрації, движимости і дівіденду не є так часті та не представляють ніяких трудностий при записуванню на асиґнатах. Тим способом ведення книг малих спілок можна спровадити до записування кількох позицій що дня, для яких в цім підручнику є подані взори і пояснення.

Книги.

Книги, котрі кожда навіть найменьша спілка мусить мати, є слідуючі:

1) Реєстр членів
2) Головна книга
3) Ліквідаційна книга
4) Касова книга
5) Товарова книга
6) Книга уділів
7) Дневник торгів
8) Книга на фонд резервовий і инші рахунки.

Єсли спілка купує і дає товарі на кредит, то до сего приходять ще:

9) Книга вірителів
10) Книга довжників
11) Штраца довжників.

З тих книг реєстр членів не належить властиво до книговодства, книгу головну уживається лише раз на місяць, щоби переписати до неї

суми з ліквідаційної книги а позатим лише на початку року і при замкненю рахунків. Книгу уділів і резервового фонду, вірителів і довжників уживається лише досить рідко в міру приступлення членів і кредитових оборотів. Єсли спілка придержується системи купна і продажі за готівку, то щоденне записування до книг обмежується до ліквідаційної, товарової і касової книги та дневника торгів. З друків спілка мусить мати асиґнати, заяви приступлення в члени та уділові книжочки для членів.

Розділення роботи.

В склепі спілки мусять бути що найменше дві особи: склепар, що є відвічальний за товарі і касієр (або касієрка) що відповідає за готівку. Склепар видає товар і виписує юксти до каси а касієр відбирає гроші. Коли приходить товар до склепу то оба спільно відбирають і перечислюють його. Склепар провадить товарову книгу і записує до неї ціну товарів нетто і брутто.

Калькуляцію цін до продажі товарів повинна переводити управа а що найменше она повинна означувати висоту зарібку на кождім товарі з окрема.

При спроваджуванню ріжного рода товарів разом калькуляція цін вимагає осoбливого догляду; нераз треба послугуватися чорнилом иншої краски (звичайно червоним), котрим записується ціни брутто на самійже фактурі понад цінами нетто і побіч а часом треба в ціли калькуляції переписувати з фактури кождий рід товару окремо. (Гл. взори фактур).

Управа Спілки може уповажнити касієра склепу приймати також вплати на уділи і резервовий фонд та платити деякі видатки пр. доставу товарів, дрібні видатки на адміністрацію і т. п. В тім случаю касієр записує сі приходи і розходи прямо до підручної касової книги а коли при замкненню склепу додасться ще суму торгів після дневника торгів то вийде готівка, котру касієр має мати у себе. Однак і при такім уряджению вплат і виплат мусить бути контроля і її має мати над касієром склепар. В тій ціли він записує кожду вплату і виплату поза торгом відразу на асиґнатах на відворотній стороні і то на окремій асиґнаті вплати на уділи, окремо кошти адміністрації і т. п. Вечером обчислюється записки на кождій асиґнаті та виповнюється першу сторону асиґнати так, як се має бути записано в ліквідаційній книзі. Записки, які робить склепар на асиґнатах повинні годитися з впливами готівки і видатками які касієр записав у себе.

Щоденні записки до книг.

Ведення книг малої споживчої спілки буде дуже легке, єсли заведено поділ праці описаний в попереднім уступі а вечером що дня записується всі маєткові зміни після отсеї системи питань і відповідий, з яких опісля виготовлюється асиґнати для записання в книгах:

1. Кілько виносив денний торг?

Склепар відчитує юксти з цілого дня а касієр глядить до дневника торгів і значить з боку кожду відчитану квоту. Опісля додає всі квоти торгу з того дня і записує цілу суму до касової книги в прихід. Рівночасно виповняє склепар одну асиґнату на денний торг після взору ч. V.

2. Від кого і на яку квоту одержано товарів?

Склепар записує що дня одержаний товар на відворотній стороні одної асиґнати подаючи назву доставця і квоту. Вечером склепар счислює

Перша сторона асиґнати:

Арт. 112. Снятин 15. січня 1914.

За товарі одержані після спису від доставців

	Фо	Винен К	с	Має К	с
Рах. товарів		6526	—		—
„ вірителів (як спис)				6526	—
разом .		6526	—	6526	—

Відворотна сторона:

Відібрано товарі:

Народна Торговля, Львів		
5 бочок нафти	К 1500·—	
100 кг. мила	„ 2000·—	К 3500·—
Ткацьке товариство, Радимно		
50 кг. шнурів	К 530·—	
20 пар посторонків	„ 140·—	„ 670·—
Зінгер і Ска, Відень		
ріжні залізні товарі		„ 2356·—
разом		К 6526·—

суму одержаного товару і виповняє першу сторону сеї асиґнати після взору побіч (так, як взір ч. IV.)

3. Кілько заплачено за перевіз товарів?

Так само як товар записує склепар на одній асиґнаті на відворотній стороні всі видатки на перевіз независимо від сего, що касієр записує в касовій книзі. Вечером счислює всі видатки разом, порівнує з касовою книгою, на котрій зазначує число асиґнати і виповнює першу сторону асиґнати після взору ч. III.

4. Кілько виплачено доставцям?

Подібно як видатки на перевіз записує склепар на одній асиґнаті всі виплати для доставців, виповнює сумою асиґнату після взору ч. VII. і порівнує з касовою книгою.

Буває, що доставець почислив до ціни товару опаковання (ембаляж) але приймає його назад за якусь меньшу квоту і спілка відсилає його. Відослане опаковання обчисляєся по тій ціні, за яку доставець має його приймити а обчислену квоту записується так, якби відослано товар. (Взір XXIV). Звичайно кошти відсилки поносить спілка тому їх виплачується готівкою з каси і записується на довг рахунку товарів (так як фрахт) та береться до калькуляції ціни продажі.

Як що опаковання було лише позичене спілці, то по відсилці вірителя (доставця) за се не обтяжується.

5. Які були адміністраційні видатки?

Склепар, без котрого відомости касієр не може виплачувати гроший, записує у себе на асиґнаті адміністраційні видатки по черзі а вечером виповняє на їх суму першу сторону дотичної асиґнати після взору ч. XVII.

6. Виплати на уділи і резервовий фонд.

Склепар нотує на відворотній стороні асиґнати кождого члена і записує побіч його імени квоту зложену на уділ і на резервовий фонд.

По порівнанню записок з касовою книгою виповняє склепар першу сторону асиґнати після взору ч. I.

7. Видатки на движимости записується подібно як взір ч. XVII. та:

8. Виплату дівіденди після взору ч. XXII.

В той спосіб позиції, які в малій спілці звичайно частійше приходять, є зібрані що дня на 5—8 асиґнатах, котрі опісля перед замкненням склепу записується до ліквідаційної книги. Поза тим треба записати прихід товарів з асиґнат під 2) і 3) і денний торг до товарової книги а уділи до книги уділів. Адміністраційні і инші видатки не приходять часто, тому можна обмежитися до записання їх на асиґнату і в ліквідаційну книгу а при місячнім або річнім замкненню вписати їх всіх до окремої книги після вказівок в сім підручнику.

Остається одна з найважнійших справ: розчислення з доставцями, яке звичайно в малих спілках причинює найбільше трудностий. Спілка купує з разу товар за готівку і тому часто не веде книги вірителів виходячи з того заложення, що вистарчить зазначити на фактурі, що товар є заплачений. По деякім часі спілка завинить то сему то тому доставцеви ріжні квоти, котрі склепар на разі „памятає“. Коли однак доставець не дасть на який небудь товар рахунку, коли склепар забуде у себе записати довг а при частих закупах він затратить певність що до розчислення з кождим доставцем з окрема, то спілка є зовсім зависима від сего, що доставець записав або не записав в своїх книгах. При кінци року з сего виходять для спілки необчислимі прикрости а навіть страти, бо до запасу товарів зачислиться цілу скількість товару в склепі а склепар не буде в стані з памяти подиктувати, кілько спілка має довгів за ті товарі і у кого, так, що білянс спілки буде зовсім невірний.

Єсли спілка платить за всі товарі сейчас готівкою, то порівнання асиґнати під 2) з асиґнатою під 4) повинно виказати що дня, що весь одержаний товар є заплачений. Але сего звичайно не буває, бо з дня на день остають все якісь нерозчислені достави: або ще нема рахунку на одержаний товар або дано задаток на якийсь товар і т. п. Тому кожда спілка повинна вести книгу вірителів навіть тоді, коли всьо платить готівкою. Для сталих доставців треба відчинити окремі рахунки в тій книзі а для принагідних доставців можна провадити оден спільний рахунок і записувати по правій стороні одержаний товар а зараз по лівій стороні в тій самій лінійці заплату. (Гл. взір стр. 109).

Єсли спілка дає членам товар на кредит, то що дня вечером приходить з конечности ще два питання:

9. Кому і кілько дано товару на кредит?

Протягом дня нема часу записувати покредитованих квот відразу до книги довжників тому склепар записує їх по черзі на відворотній стороні асиґнати вичисляючи докладно скількість, якість і ціну товару, а рівночасно касієр записує те саме в першу колюмну дневника торгів. При замкненню склепу порівнується записки склепаря з дневником торгів і виповняється першу сторону асиґнати після взору ч. VI. Поодинокі квоти довгів треба з асиґнати переписати опісля до книги довжників на відповідні конта тих осіб. Єсли борговане товарів в спілці частійше повторяється, чого не повинно бути, єсли спілка хоче розвинутися, то треба вести в склепі окрему підручну книжку, т. зв. штрацу довжників, в яку записується по черзі товар даний довжникам на кредит, виписуючи імя і назвиско, місце замешкання, дату і товар взятий на кредит з вичисленням скількости, якости і ціни. Вечером виставляється на побрані на борг товарі асиґнати після взору ч. VI. і записується до книг довжників, товарової і ліквідаційної.

Взір рахунку сталого доставця.

Народна Торговля, Львів

Дата	Арт.	Предмет		К	с	Дата	Арт.	Предмет	Ч. ф	К	с
3/1 1914	8	готівкою		2000	—	2/1 1914	6	100 кґ. мила	1	2000	—
10/1	19	посліплата		1500	—	10/1	16	5 кґ. чаю за посл.	4	500	—
15/1	24	готівка		640	—	15/1	23	2 бочки нафти	7	640	—
18/1	36	задаток на товарі		2500	—	28/1	56	ріжні товарі	10	2735	60
28/1	57	решта до ф-а 10.		235	60	1/2	60	500 кґ. свічок	15	1834	50
10/2	78	á конто		5000	—	5/2	64	300 „ мила	18	6000	—
15/2	94	„ „		3000	—	10/2	75	10 „ кави	23	760	—
						12/2	86	500 „ цукру	30	3638	50

Взір рахунку ріжних доставців.

Ріжні доставці.

3/1 1914	10	І. Борис, Перемишль посліплата		568	30	3/1 1914	9	І. Борис, Перемишль за фарби	3	568	30
12/1	20	Ткацьке тов Радимно, за готівку		1236	50	12/1	14	Ткацьке тов. Радимно, за посторонки	6	1236	50
15/1	24	Гончарська школа в Коломиї, за готівку		735	80	13/1	21	Гончарська школа в Коломиї, за горшки	9	735	80
10/2	78	І. Климків, Задвірє готівка на конюшину		800	—	10/2	75	І. Климків, Задвірє 100 кґ. конюшини	22	800	—
*)		*)				12/2	86	П. Григорчук, тут 120 кґ. конюшини	23	960	—
13/2	93	Вінтер, Відень посліплата		36	—	13/2	92	Вінтер, Відень 100 пачок каганців	32	36	—

*) УВАГА: П. Григорчукови не заплачено за конюшину того самого дня, тому аж до заплати відповідна лінійка по лівій стороні стоїть порожна.

10. Кілько заплатили довжники на довг?

Гроші, котрі платять довжники на давні довги повинен побрати прямо касієр спілки а не склеповий касієр, щоби не помішав одержаних гроший з торгом. Єсли однак склеповий касієр є уповажнений приймати заплати на довг, то такі вплати має записувати сейчас до касової книги

а не до дневника торгів. Рівночасно склепар повинен записувати те саме у себе на приготованій на сю ціль асиґнаті на відворотній стороні а до каси виставляти юксти з окремої книжочки відмінної краски так, щоби опісля можна було провірити, які квоти вплинули від довжників. При обчисленню каси має порівнати свої записки з касовою книгою і на загальну суму вплат на довги виповнити асиґнату після взору ч. VIII. З записок на відворотній стороні асиґнати треба опісля всі сплати переписати до книги довжників після вказівок і взорів поданих в сім підручнику що до ведення книги довжників.

Єсли спілка переведе яку небудь иншу трансакцію, котра не містить ся в рамах сих питань що до щоденного склепового обороту то мусить також розширити відповідно своє книговодство і обзнакомитися зі способом ведення дотичних книг. Пр. єсли спілка зачне приймати вкладки ощадности то мусить запровадити у себе книгу вкладок ощадноси і відповідно переводити записки в касовій і ліквідаційній книзі. При уживанню системи книговодства описаної в сім підручнику такий перехід від упрощеного книговодства до обнимаючого більше галузий діяльности не представляє трудностий для книговодчика, котрий принайменше короткий час працював при звичайних товарових оборотах.

Річне замкнення книг хочби й дуже малої спілки мусить бути згідне з основами книговодства. В часі року книговодчик спілки має що місяця переписувати суми з ліквідаційної книги на відповідні конта в головній книзі і поробити до білянсу всі підготовні роботи, описані в уступі про замкнення рахунків, то є провірити записки в книгах, чи они є згідні та списати всі інвентарі: товарів, уділів, вірителів, довжників і т. д.

Для самого уложення річного замкнення рахунків і білянсу видав Краєвий Союз ревізийний друки так уложені, що навіть нефаховий книговодчик може зладити білянс, вставляючи в відповідні рубрики квоти з головної книги і інвентарів, як що, — розуміється, — вони є правдиві і точні. Єслиж в замкненню показуються незгідности, то спілка повинна зажадати помочи свого Союза, котра буде однак тоді лише успішна, коли книговодчик спілки в часі року держався одної системи і не поповнив проти неї ніяких значніщих промахів.

Поазбучний спис.

